ANDREW CARNEGIE

HANS LIF OCH VERKSAMHET

EFTER AMERIKANSKA OCH ENGELSKA KÄLLOR

AF

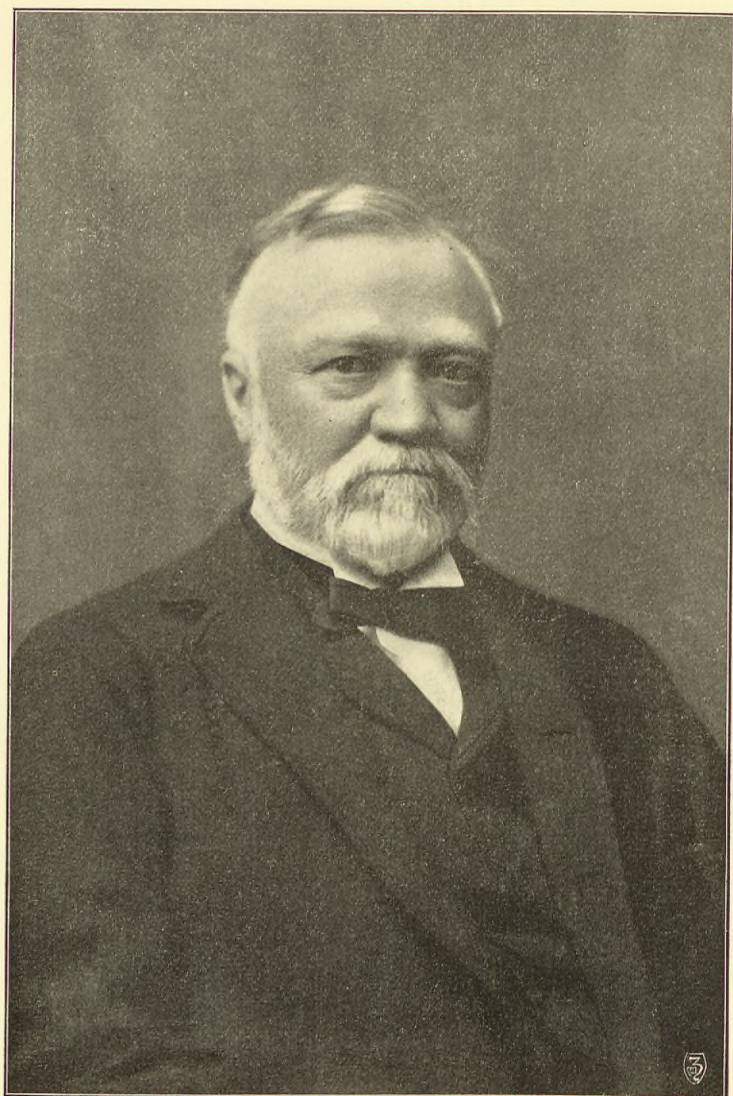
FRIGGA CARLBERG

WALD. ZACHRISSONS
FÖRLAG · GÖTEBORG 1903

3,00 kr.

ANDREW CARNEGIE

Andrew Carnegie

Andrew Carnegie

Hans lif och verksamhet

Efter amerikanska
och engelska källor
af
FRIGGA CARLBERG

GÖTEBORG 1903
WALD. ZACHRISSONS FÖRLAG

GÖTEBORG 1903
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI A.-B.

INLEDNING

FÖRST då världen hade nått fram till det nittonde århundradet, då banbrytande uppfinningar alltjämt omskapa de yttre lifsvillkoren, blef det på penningomsättningens i stället för på det politiska och krigiska området, som eröfrargenier kunde göra sig gällande.

Visserligen ha stora förmögenheter äfven funnits i äldre tider, exempelvis "popolan"-släkten Medici, som slutligen förvärfvade sig storhertigvärdigheten, och bankirhuset Fugger, hvars stamfar var väfvare (död 1409) och hvars ättlingar äga furste- och grefverang. Men det var penningdynastier, hvilkas förmögenhet långsamt hopats från släkt till släkt, och äro icke att förlikna vid vår tids affärsgeni — mannen, som börjar med två tomma händer och slutar som mångmillionär.

Samma betingelser, som utgöra grundstommen till statsmannens maktställning eller härförarens segrar och landvinningar, erfordras hos den, som vill eröfra rikedom. Det är samma orienterande blick, som snabbt öfverskådar operationsfältet, beslutsamt gör upp anfallsplanen och begagnar sig af de för ändamålet gynnsamma konjunkturerna, det är samma

egenskaper — ärelystnad, mod och ihärdighet, som kräfvas.

Men lika stor som skillnaden är mellan röfvaren, som plundrar för vinnings skull, och krigaren, som kämpar för frihet och människorätt, lika stor är skillnaden mellan affärsmannen, som genom vilda spekulationer hänsynslöst roffar åt sig förmögenhet och affärsmannen, som genom redbart arbete, klok beräkning och öppen blick för andras rätt vinner rikedom. — ''Den människa är rikast'', säger Ruskin, ''som, sedan hon fullgjort sin egen lifsgärning, med intresse ägnar sig åt att hjälpa andra''.

Millionären — Andrew Carnegie — som med öfvertygelsens hela kraft utslungar paradoxen, att ''den människa, som dör rik, dör vanärad'' och med egna händer efter moget öfvervägande utdelar de enorma summor, som han med outtröttlig ihärdighet, flit och klokhet förvärfvat, ''han står'', som en hans vän och beundrare — Barnard Alderson — säger, ''hufvudet högre än sina medmillionärer''.

Denna enastående uppenbarelse — ''millionären-samhällsreformatorn'' — är en af vår tids ''nya människor'', hvars bekantskap är väl värd att göra ur såväl socialt som psykologiskt intresse.

I

FÖRÄLDRAHEMMET I “BONNIE SCOTLAND“

FÖRÄLDRAHEMMET I «BONNIE SCOTLAND«

ANDREW CARNEGIE föddes den 25 November 1837 i ett enkelt arbetarehem i en af Skotlands äldsta städer — Dunfermline — skådeplatsen för många historiska tilldragelser och rik på sägner och traditioner.

I Abbeychurch — fordom ett af landets rikaste kloster, men numera endast en ruin — förvaras stoftet af åtta skotska konungar och fem drottningar. Föga anade den fattiga väfvaren, som var allt annat än rojalistiskt sinnad, att "lille Andy" äfven en dag skulle bära kunganamn; och "stålkungen" Carnegie's namn kommer helt säkert att lefva längre och i tacksammare hågkomst, än de krönta konungarnas i Abbeychurch.

Bland hembygdens minnen är det särskildt ett, som varit af ingripande betydelse för Carnegie's själsriktning. Frihetshjälten Robert Bruce hade här funnit sitt sista hvilorum, och det var han, som blef det första föremålet för gossens glödande hjältedyrkan. Denna känsla styrktes af tidsförhållandena. Skotland hade länge lidit under en despotisk styrelseform, som väckt hat och bitterhet såväl mot

den jordägande adeln som mot engelska regeringen. De svaga regenter, som efterträdt hvarandra på Englands tron, hade äfven genom sina okloka handlingar bidragit att rubba skotska folkets lojalitet.

Gossen började ganska tidigt insupa revolutionära idéer genom en farbror, som synes hafva varit en person med starkt utpräglade republikanska tendenser. Han och brodern — Andrew's far — voro ledare i en förening för åstadkommande af bättre förhållanden och brukade ofta tala till den församlade menigheten, hvarvid klander mot regeringen oförbehållsamt uttalades.

Åsikterna föllo i god jordmån i den sjuårige gossens emottagliga själ, och många år efteråt berättar han, hur han en natt vaknade vid att höra talas om farbroderns häktning. Händelsen gjorde ett outplånligt intryck, och ännu i dag talar Carnegie med stolthet om att hans farbror blef satt i fängelse, därför att han ifrade för folkets rättigheter och för fri yttranderätt.

Hela hans släkt deltog i den demokratiska rörelse, som under åren 1838—48 pågick i England för att skaffa massan af folket större politiska rättigheter, och som fick namnet "chartism" efter den skrift — "the people's charter" — hvari de åsyftade författningsreformerna voro framställda. 1848 nådde rörelsen, påverkad af Februarirevolutionen, arbetslösheten och den dyra tiden, sin höjdpunkt, och våldsamma

upplopp förekommo i såväl skotska som engelska städer.

Under elfva år andades Andrew Carnegie denna af revolt mot förtryck och orättvisa mättade atmosfär, och hans vid femtio år skrifna arbete ”Triumphant Democracy” vittnar om styrkan af barndomsintrycken. Han försummar aldrig ett tillfälle att ge uttryck åt sitt brinnande hat till ärftliga företrädesrättigheter. — ”Det väcktes hos mig, då jag var endast sju år gammal”, säger han, ”därför är det så starkt och så svårt att hålla i styr”.

Jämnsides med faderns och farbroderns inflytande på hans politiska uppfattning gick moderns inverkan på hans karaktär och uppförande. Hon skildras som en typ för den kloka, varmhjärtade och sparsamma skotska husmodern. Hon lärde själf, enligt den tidens sed, sina barn att läsa, tills de vid åtta års ålder öfverlämnades till skolläraren på platsen.

Man har en mycket betecknande anekdot från hans skoltid. Dagens lektion brukade inledas med en andaktsstund, hvarvid ibland förekom att hvar och en i klassen uppläste ett bibelspråk af eget fritt val. När turen en gång kom till Andrew, reste han sig upp och förklarade käckt: ”Tag vara på öret, eljes får du aldrig kronan”. — Svaret var icke precis bibeltroget, men det visar hur allvarligt modern inpräntat denna lärdom i sin sons sinne.

Andrew Carnegie’s namn kan öka den långa listan på ryktbara män, hvilka för sin framgång i lifvet

först och främst ha att tacka den största af alla jordiska välsignelser: en klok och god mor.

Carnegie's biograf, Barnard Alderson, skrifver härom: "Hon var hans lifs skyddande ängel, hans helgon, som han alltid kallade henne. I hvarje motgång och sorg var hon hans tillflykt och tröst, i hvarje bekymmer och svårighet hans hjälp och rådgifvare. Hennes starka, kärleksfulla inflytande understödde honom i hans outtröttliga sträfvan efter framgång. Det var hennes alltid vakna sympati och tröstfulla uppmuntran, som uppehöll hans styrka och mod under mörka tider. Han har aldrig ett ögonblick glömt, hvad hon var för honom, och han har ofta upprepat, att han kan aldrig nog högt värdera hvad han är skyldig hennes starka vilja, hennes skarpsinniga omdöme och hennes kärleksfulla, moderliga sympati".

Äfven sedan Carnegie's framgång var betryggad och han blifvit en rik man, fortfor modern att vara hans trofasta kamrat och åtföljde honom alltid på hans rekreationsresor i in- och utlandet. Så länge hon lefde, förblef han ogift för att på henne ensam få slösa all den kärlek och hängifvenhet hans natur var mäktig. Och nu, när hon är borta, tröttnar han aldrig på att sjunga hennes lof och i minnet återkalla hennes oändliga godhet.

Denna kärlek till modern är ett af Carnegie's vackraste karaktärsdrag, och han är häri ett värdigt ex-

empel för hvarje yngling, som sträfvar efter att bli en verklig man.

Modern var, sade han en gång, målet för alla hans förhoppningar. För henne arbetade han och sökte vinna rikedom, så att hon på ålderns dagar skulle kunna föra ett lugnt och bekymmerfritt lif. Han hade den stora glädjen att få behålla henne, tills hon uppnått den höga åldern af åttio år.

Andrew Carnegie's far ansågs vara en ganska välbärgad handtverkare. Han ägde fyra damastväfstolar och sysselsatte gesäller och lärlingar. Detta var på handväfveriets tid, när köpmännen beställde tyget hos väfmästarna och lämnade råvaran.

Maskinväfstolen, som drefs med ånga, förändrade med ett slag dessa förhållanden. Den gamla arbetsmetoden kunde icke upptaga täflan med den nya ångväfstolen och det nya fabrikssystemet. Denna revolution inom yrket kastade en skugga öfver mr Carnegie's hem och framtidsutsikter. Inkomsterna af hans arbete blefvo allt mindre, och ehuru han länge modigt sträfvade under de ogynnsamma konjunkturerna, måste han slutligen erkänna sig besegrad.

En dag återkom han hem efter att ha aflämnat arbete och utan att ha erhållit nya beställningar. Åt gossen, som vid hemkomsten gladt skyndat emot honom, sade fadern: "Andy, jag är utan arbete".

"Utan arbete!" Den kloke gossen insåg hvad detta betydde, och nyheten med dess hela innebörd af elände, gjorde ett outplånligt intryck. Han gaf

i den stund det löfte, som han sedan så väl infriat, att med all makt försöka hålla hungern borta från hemmets dörrar. Det var endast ett tioårigt barns lidelsefulla utbrott, men det visade att fröet till den viljefasthet och okufliga energi, som sedan genom många svårigheter förhjälpt mannen till framgång, redan börjat gro.

Föräldrarnas största bekymmer gällde barnen — Andrew och hans ett par år yngre bror Tom — och i det familjeråd, som med anledning af olyckan hölls, fattades efter mycken tvekan beslutet att emigrera till Amerika. Några anhöriga, som för en del år sedan slagit sig ned i Pittsburg, hade icke haft anledning att klaga öfver flyttningen, och man kunde ju hoppas att råka lika väl ut.

Endast öfverresan, på segelfartyg öfver Atlanten, var i och för sig ett vågsamt företag; därtill kom den långa besvärliga färden från Newyork till Pittsburg. Men sådana betänkligheter voro af ringa betydelse för dessa härdade, viljestarka skottar.

Väfvarna och verkstaden såldes sålunda och förberedelser för den långa resan vidtogos. Huru påkostande lösryckandet från fädernetorfvan och afskedet från släkt och vänner var, därom vittnar ett uttalande af Andrew Carnegie om barndomshemmet: ''Hvad Benares är för hinduen, Mekka för muhammedanen, Jerusalem för den kristne, allt detta och mera därtill är Dunfermline för mig''.

Sju veckor räckte öfverfarten med segelfartyget Wiscassett, och föga drömde de fattiga lycksökarna, då de genom tårarnas dunkel sågo hemlandets kust försvinna i fjärran, att en af dem en dag skulle återvända från "löftets land" med gyllene skördar åt "bonnie Scotland".

II

“SPOLGOSSEN“ I PITTSBURG

«SPOLGOSSEN« I PITTSBURG

MR Carnegie erhöll anställning i en bomullsfabrik i Pittsburg, och då Andrew fyllt tolf år, började äfven han förtjäna pengar till det gemensamma hemmets underhåll. Han talar om sin lycka, då han som "spolpojke" erhöll en dollar och tjugo cents i veckan, på följande karaktäristiska sätt:

"Jag var inte längre beroende af mina föräldrar, utan kunde i stället bidraga till hemmets underhåll. Jag tror att detta fortare än något annat gör en gosse till man, en verklig man, om det i hans natur finns minsta frö till manlighet. Det ligger så mycket i detta — känna sig vara till nytta. Jag har haft stora summor att handskas med, många millioner dollars ha sedan dess passerat genom mina händer, men om jag skulle betrakta penningförvärf som ett nöje eller snarare som denna andra, långt djupare känsla än nöje — verklig tillfredsställelse, så vill jag bara säga det, att ingenting öfvergår en dollar och tjugo cents. Det var den omedelbara lönen för hederligt kroppsarbete; det representerade en veckas strängt arbete, så strängt, att — utom för det syfte och mål som helgade det — slafveri är icke ett för starkt uttryck att användas därom."

Några lagstiftningsåtgärder rörande minderårigas fabriksarbete hade icke ännu vidtagits, och missbruket af barnakraft har lämnat ett outplånligt intryck på Carnegie. Från tidigt på morgonen till sent på aftonen fick han hålla på med sitt enformiga arbete. Hans nästa plats var ännu besvärligare och långt ansvarsfullare, och endast den starkaste beslutsamhet och mest oförtrutna ärelystnad kunde ha bestått profvet. Han var eldare och maskinist vid en liten fabrik, ett alltför maktpåliggande arbete för en trettonåring, och ansträngningen började angripa gossens hälsa och nerver. Till och med i sömnen förföljdes han af fruktan för möjligen inträffande olycksfall och kunde om natten sträcka ut handen efter vattenkranen. Han visste att en enda oriktig rörelse kunde spränga hela anstalten i luften.

Under hela denna pröfvotid föll det aldrig gossen in att betunga föräldrarna med sina bekymmer. Gladt lynne var nästan en religiös dogm i det lilla hemmet, och hvarje dess medlem sträfvade ärligt att hålla detta bud i helgd. Andrew's viljestyrka svek honom icke, lika litet som hans fasta tro på framtiden. — "Jag visste alltid att jag skulle få det bättre," och hans optimistiska tro kom icke på skam.

De öfriga i familjen arbetade äfven strängt, hvar och en på sitt håll, men när de om aftonen samlades i hemmet, voro alla vid godt lynne och behöllo sina personliga bekymmer och obehag för sig själfva. Andrew Carnegie's minne af barndomshemmet är ljust

och lyckligt, rikt på yttringar af kärleksfullt och gladt familjelif. Därför hyser han det djupaste medlidande med rikt folks barn, som hänvisas till guvernanter och tjänare — de veta icke hvad de gå miste om, både de och föräldrarna.

"De äga fäder och mödrar — till och med mycket kärleksfulla fäder och mödrar — och tro att de till fullo njuta af denna välsignelse, men det kunna de icke göra. Den fattige gossen, som i sin far har sin ständiga kamrat, lärare och föresyn och i sin mor — heliga namn! — sin vårdarinna, lärarinna, skyddsängel, helgon, allt detta i en person, har en långt större rikedom i lifvet, än någon rik mans son kan ana, och i jämförelse med hvilken alla andra förmåner komma till korta. Det är emedan jag vet hur ljufligt och lyckligt och rent ett hederligt fattigt hem kan vara, huru fria från bekymmer och tvistigheter, huru eniga och kärleksfulla dess medlemmar, som jag känner deltagande för den rike mannens gosse och lyckönskar den fattige mannens. Det är af denna grund som de bästa och största bland oss alltid komma och måste komma ur fattigmans leder. Det synes numera vara ett allmänt önskemål, att fattigdom skulle afskaffas. Vi skulle i stället enas om att afskaffa lyx; men att afskaffa fattigdom skulle vara att förstöra den enda jordmån, hvarur dygder kunna framalstras, som åt vår ras skola betinga en högre civilisation, än den nu äger".

Det tredje yrket Andrew Carnegie pröfvade på var telegrafen, där han vid fjorton års ålder blef telegrambud. För denna plats hade han att tacka en landsman, mr J. Douglas Reed, som i unga år utvandrat från Dunfermline och lyckats förvärfva sig namn och ställning inom telegrafvärlden. Då han händelsevis erfor, att Carnegie's familj äfven förskref sig från fjärran Dunfermline, lofvade han fadern att hjälpa Andrew till en plats, och så länge mr Reed var kvar i tjänsten, visade han sin unge skyddsling lifligt intresse.

Förändringen från det ohälsosamma lifvet vid ångpannan till ett lif i fria luften var, som han själf uttryckte det, "en förflyttning från mörker till ljus, från öknen till paradiset".

När han befann sig bland böcker och tidningar, med rättighet att använda penna och bläck under dagens göromål, ansåg han sig som den lyckligaste gossen i hela världen. Man tycker att ett telegrafkontor icke är rätta platsen för väckande af litterär inspiration, men det var dock där, under tjänstgöring som telegrambud, unge Carnegie först började drömma om att en gång i framtiden själf få skrifva böcker och tidningsartiklar. Äfven i detta fall var han sanndrömd.

Då han erhöll denna lysande befattning med en aflöning af tre dollars i veckan, var han mycket ängslig öfver att möjligen icke kunna behålla den; dels på grund af sin genom det förra arbetet angripna

hälsa och dels för sin obekantskap med de lokala förhållandena inom stadens affärscentrum, hvilken okunnighet, fruktade han, skulle kunna hindra telegrammens snabba befordran. Detta fel måste genast afhjälpas och hans goda minne sattes på ett hårdt prof. Med karaktäristisk energi beslöt han att lära sig utantill namnen på alla handelshus vid de förnämsta gatorna. Det dröjde icke länge, innan han med slutna ögon kunde i ordning upprepa namnen på alla firmorna på ömse sidor om gatan. — "Då," säger han, "kände jag mig trygg".

Men nu visade sig en ny svårighet, som icke var så lätt att besegra, ty i detta fall hjälpte hvarken intelligens eller energi. Under dessa primitiva dagar ålåg det telegrambuden att klättra uppför stolparna, då något kommit i olag, och taga ned tråden, som skulle repareras. Men hur Andrew än sträfvade — och att han gjorde det allvarligt och grundligt, det kan man vara viss om — så lyckades han aldrig utföra detta konststycke. Den gosse, som från tolf års ålder hålles vid strängt fabriksarbete, har icke tillfälle att förvärfva sig gymnastisk färdighet. Han kunde bättre lita på sin hjärna än på sina muskler.

Lyckligtvis sattes hans klättraretalang aldrig på prof, så att han undslapp den fruktade uppgiften.

Huru den unge Carnegie lyckades komma en pinne högre på stegen till framgång är i öfverensstämmelse med hela hans karriär och visar att medlen här som öfverallt i världen äro: duglighet och påpasslighet.

Innan telegraftjänstemännen kommo på morgonen, brukade gossarna öfva sig på apparaterna genom att meddela sig med andra gossar på linjen. Carnegie begagnade sig flitigt af tillfället. Han var af naturen synnerligt väl utrustad för detta arbete genom ett mycket godt öra för ljud. På den tiden aflästes alla telegram, men unge Andrew fann det vara enklare att skrifva ned dem efter ljudet. I sitt arbete "Telegrafiens historia" skrifver författaren, den förut omtalade J. D. Reed, om Andrew Carnegie: "Jag tyckte om gossens utseende, och det var lätt att se, att han, ehuru liten till växten, hade godt gry i sig. Han hade icke varit hos mig en månad, förrän han frågade, om jag ville lära honom telegrafera. Jag började undervisa honom och fann honom vara en mycket läraktig elev. Han använde alla lediga stunder till öfning, afsände och emottog telegram medelst ljud utan att bry sig om pappersremsan, som på denna tid vanligen användes. Snart var han lika skicklig som jag själf".

Inom kort erbjöd sig ett tillfälle för den unge mannen att visa hvad han dugde till. Under det han en morgon höll på med sina vanliga öfningar, signalerades ett dödstelegram från Philadelphia. Sådana telegram ansågos vara mycket viktiga, men tillfället var allt för godt att icke begagnas, och förlitande sig på sin skicklighet tog Andrew emot telegrammet. När telegraftjänstemannen kom, fann han telegrammet färdigskrifvet och, hvad bättre var, fullt korrekt.

Denna lilla episod fäste uppmärksamheten vid honom, och han blef snart därefter befordrad till telegrafassistent med en aflöning af trehundra dollars om året.

Han hade länge drömt om den tid, då han skulle förtjäna en sådan summa, som han ansåg för höjdpunkten af välmåga. Och för en sexton års yngling var det ju en ganska god början. Denna tillökning i hans inkomster kom synnerligt lägligt, enär hans far nyligen dött, och bördan af hemmets underhåll hufvudsakligast hvilade på den äldste sonens unga skuldror.

III

PÅ VÄG TILL FRAMGÅNG

PÅ VÄG TILL FRAMGÅNG

TILL Carnegies framgång bidrog i icke oväsentlig grad hans vinnande personlighet, som ingaf förtroende åt alla han kom i beröring med. Han hade länge burit på en hemlig önskan att se sin egen skrift i tryck och ville gärna komma i förbindelse med unga tidningsmän. Ett tillfälle erbjöd sig snart, som blef den första blygsamma början till den litterära verksamhet han skulle komma att utöfva. I Pittsburg funnos sex tidningar, hvilka alla erhöllo sina underrättelser från samma telegrambyrå. Afskrifvaren erbjöd Carnegie en dollar i veckan om han ville utföra arbetet. Anbudet mottogs beredvilligt. Denna extra förtjänst betraktade han som ren affär och ansåg sig äga rätt att behålla pengarna för egen del. Detta var hans första kapital.

Ynglingens flit och påpasslighet väckte uppmärksamhet hos många af stadens förnämsta affärsmän, som brukade besöka telegrambyrån. En af dessa, mr Thomas A. Scott, var direktör för Pittsburgsdistriktet på Pennsylvaniabanan. Carnegie afsände ofta hans telegram, och den skarpsynte mannen upptäckte snart att den gossen kunde det blifva något af. En dag talade han med honom om hans arbete och erbjöd honom anställning som telegrafist i järnvägs-

bolagets tjänst mot en aflöning af trettiofem dollars i månaden, tio mera än hans dåvarande plats gaf honom. Carnegie, som genast insåg den stora fördelen af att få tjänstgöra under en sådan chef som mr Scott, antog tacksamt förslaget.

Det dröjde icke länge, innan Carnegie tillvunnit sig sin nye chefs förtroende och vänskap. Och det var mr Scott, som förhjälpte honom till hans första tillfälle att "göra affär". Till följd af dödsfall kunde tio aktier få öfvertagas i Adams Express Company, och mr Scott underrättade sin skyddsling om det gynnsamma tillfälle, som här erbjöds för att göra ett kapital vinstbringande. Aktierna stodo i sextio dollars, och mr Scott förklarade sig villig att försträcka etthundra, om Carnegie själf kunde anskaffa de återstående femhundra.

Med obetingadt förtroende till sin chefs omdöme och personliga välvilja svarade ynglingen ett tacksamt ja, utan att han hade den minsta aning om hvarifrån dessa femhundra dollars skulle komma. Men svårigheten gjorde honom icke missmodig. Han visste att därhemma fanns en, som alltid kunde finna på någon utväg, då det gällde. Och Andrew's tro på moderns klokhet svek icke nu heller.

I familjerådet samma afton förklarade mrs Carnegie, sedan hon noga öfvervägt saken, kort och godt: "Pengarna måste skaffas — vi få inteckna huset. Jag följer i morgon med båten till Ohio för att tala med farbror och be honom ordna saken". Allt gick

efter önskan, pengarna erhöllos, aktierna köptes och det lilla hemmet intecknades "för att ge vår gosse en handräckning".

Det blef sålunda modern, som genom sin outtröttliga energi, sitt sunda omdöme och sin karaktärsfasthet lade grundstenen till hans framgång. Det är synbarligen på mödernet Andrew Carnegie ärft sin finansiella begåfning. Och det är icke genom spekulationer eller hasardspel han förvärfvat sin stora rikedom — han har aldrig köpt eller sålt ett papper på fondbörsen — utan den är det solida resultatet af strängt arbete, klok beräkning och outtröttlig ihärdighet.

Järnvägsbolaget, hvari han placerat sina penningar, utbetalade månatligen en procents ränta, och det var med stor glädje den unge aktieägaren emottog sin första check.

Det dröjde icke länge, innan han satt sig grundligt in i såväl sitt eget arbete som alla detaljerna i hela systemet, och för denna kunskap fick han inom kort en lycklig användning vid ett kritiskt tillfälle.

Då mr Scotts ankomst till byrån en dag blifvit fördröjd och underrättelse ingått om ett järnvägsmissöde, hvilket fordrade ett snabbt och beslutsamt ingripande, tvekade icke Carnegie att vidtaga de mått och steg han ansåg lämpliga för att afvärja faran. Där fanns endast ett spår och godstågen befunno sig på sidospåren utefter banan, väntande på expresståget, som skulle passera. Han telegraferade till

konduktören på expresståget att lämna godstågen tre timmar och fyrtio minuter samt begärde svar härå. När detta ingått, telegraferade han afgångstid till konduktören på hvarje tåg. Telegrammen voro undertecknade: ”Thomas A. Scott”.

Denna rådighet i farans stund ökade ännu mera förmannens välvilja, som småningom växte till stark, lifslång vänskap mellan järnvägschefen och hans unge skyddsling.

När nordamerikanska inbördeskriget utbröt, blef mr Scott utnämnd till expeditionschef i krigsministeriet. Den förtroendesyssla han gaf sin sekreterare — hvilken befattning Andrew Carnegie innehaft ett par år — ställde stora anspråk på den endast tjugofyraårige mannen. Han skulle ha uppsikt öfver trupp- och förrådstransporter samt därjämte öfvervaka nätverket af telegraf- och järnvägslinjer. De konfedererade hade redan hunnit göra åtskillig skada och arbetet var mycket besvärligt, men han höll modigt ut på sin post, ständigt verksam natt och dag. Upprätthållande af ordning, punktlighet och snabbhet vid tågens kommande och gående, afvärjande af oreda och faror samt oaflåtlig påpasslighet vid hinder och missöden — allt detta kräfde ett klart hufvud och nerver af stål. Det var ett upprepande af hvad den trettonårige gossen kände, då han visste att en hel fabriks väl eller ve berodde på hans vaksamhet. Nu gällde det ännu mer, men han bestod profvet.

Ehuru han icke egentligen deltog i själfva drabbningarna, var han, egendomligt nog, den tredje i ordningen af de i kriget sårade. Då en i marken fastsatt telegraftråd rycktes loss, studsade den tillbaka och slog ett djupt hål i Carnegie's kind, hvilket dock icke hindrade honom att fullgöra sina åligganden. Han var närvarande vid flera strider och i slaget vid Bull Run var han en af de sista, som lämnade stridsfältet. Men det var i Washington, i krigsdepartemanget, som han hade sin bästa tid. Under utöfvandet af sitt arbete där införde han ett chiffersystem vid telegrafering, som visade sig vara till ovärderlig tjänst.

Åsynen af kriget — det blodigaste inbördeskrig världshistorien känner — gjorde Andrew Carnegie till en brinnande fredsapostel. Hvarhelst ett tillfälle erbjuder sig söker han framhålla fredens välsignelse och krigets förbannelse samt uttalar sin afsky för krigaryrket såsom ovärdigt civiliserade människor.

Detta var helt naturligt; han hade icke eljes varit Andrew Carnegie — mannen med det varma hjärtat, de seende ögonen och det sunda, praktiska förståndet. Vissa förmögenheter skärpas, när en person undanryckes de naturliga inverkningarna af omgifning och traditioner bildade sedan urminnes tider. Gossen, som redan hemma i Dunfermline, i skuggan af Abbey church's ärevördiga ruiner, vid lyssnandet till de skotska frihetshjältarnas, William Wallace och Robert Bruce, fängslande öden, vaknat till poli-

tiskt intresse, får detta ytterligare skärpt genom att andas republikansk luft. Han är frigjord från fördom och tradition och bildar sig i omedelbar beröring med erfarenheten, ser människor och förhållanden omedelbart och icke genom formler, ofta tomma och meningslösa.

IV

STÅLFABRIKANTEN

STÅLFABRIKANTEN

DÅ man närmare granskar de faktorer, som medverkat till mr Carnegie's framgång, så öfverraskas man af de många tillfällen att förtjäna pengar, som erbjödo sig, och den insikt, hvarmed han bedömde deras rätta värde och snabbt förstod att draga fördel af dem. Slumpen har spelat en mycket obetydlig roll i hans affärsföretag, därför att han var mycket noga med att endast insätta sina penningar i sådana företag, som han praktiskt kände till.

Kort efter sin återkomst från kriget blef han på en järnvägsresa tilltalad af en främmande herre, som frågade honom, om han var anställd i Pennsylvania-järnvägsbolaget. Vid det jakande svaret tog främlingen fram ur sin resväska modellen till en sofvagn. Mr Carnegie beskrifver händelsen på följande sätt: "Han behöfde icke utbreda sig vidare öfver saken. Jag såg som i en blixt dess värde. Järnvägsvagnar, i hvilka folk kunde sofva på långa resor — det fanns naturligtvis icke ännu några järnvägar tvärs öfver kontinenten — var just hvad som behöfdes i ett land med så stora afstånd. Jag sade mannen att jag skulle tala med mr Scott om modellen och gjorde det mycket entusiastiskt — sade, att den var en af århundradets uppfinningar."

Mr Scott undersökte saken och följden blef att två profvagnar fingo befara Pennsylvaniabanan. Försöket utföll mycket lyckligt, och det beslöts att bilda ett sofvagnsaktiebolag. Mr Carnegie blef erbjuden att ingå som delägare, hvilket anbud han villigt mottog.

Men det var samma förhållande nu som vid förra tillfället — svårigheten att anskaffa nödiga medel, hvilka denna gång belöpte sig till tvåhundratjugo dollars. Han vände sig till sin bank och kände sig gladt öfverraskad, när direktören klappade honom på axeln med orden: "All right, Andy", och genast diskonterade hans växel.

Mr Carnegie skildrar sitt intryck af denna händelse i följande ord: "Det är en stolt dag för en man, då han betalar sin första växel, men den kan inte jämföras med den stolta stund, då han utfärdar sin första och får en bank att antaga den. Jag har erfarit båda delarna och vet det".

Det nya företaget visade sig mycket gifvande och gaf mr Carnegie hans första väsentliga kapital. Strax därefter blef han befordrad till direktör för Pittsburglinjen på Pennsylvaniabanan.

Tack vare förtjänsten på Woodruffs sofvagnar och sina besparingar, hade mr Carnegie nu lagt grunden till sin stora rikedom och varit i stånd att betala sina lån såväl till modern som till banken. Nu återstod att göra ett fördelaktigt bruk af det kapital han hade fri rätt att förfoga öfver. Tillfället erbjöd sig

snart, eller rättare, hans vakna öga upptäckte hvar det fanns. Just vid denna tidpunkt var det som de rika bergoljekällorna i Pennsylvanien upptäckts, ehuru produktens värde för industrien ännu var så godt som okändt. Men Andrew Carnegie anade den dolda kraften och tillsammans med några vänner köpte han den nu så ryktbara Storey Farm vid Oil Creek för 39,000 dollars. Källan lämnade då hundra fat olja om dagen, och de nye ägarna betviflade mycket att denna afkastning kunde räcka länge. Men tiden gick, tusentals fat voro sålda och tillgången var alltjämnt lika riklig. Aktierna stego hastigt och gällde i marknaden 5,000,000 dollars. Ett år kunde bolaget lämna i utdelning 1,000,000 — en icke oäfven ränta på det insatta kapitalet, 39,000 dollars.

Det var dock icke på oljeaffären mr Carnegie skulle förtjäna sina millioner. Han öfverlämnade oljekällorna åt mr Rockefeller och valde ett nytt fält för sitt verksamhetsbegär. Järnvägsbolaget, i hvilket han var direktör, hade börjat göra några försök med en järnbro. Hittills hade broarna förfärdigats af trä, och Pennsylvaniabanan var den första som försökte annat material. Experimentet utföll lyckligt och väckte många planer hos mr Carnegie. Ständigt förekommo missöden och trafikhinder genom nedbrutna eller uppbrända broar, och han hade länge tänkt på att gjutjärn eller något annat starkt, eldfast material borde användas vid deras konstruktion i stället för trä. Efter noga öfvervägande kom han

till den slutsats att här fanns ett godt tillfälle för en firma, som kunde tillverka beståndsdelarna till järnbroar.

Beslut och handling voro ett, och bolaget Keystone Bridge Works bildades. Det första stora arbete firman utförde var jättebron öfver Ohiofloden, hvars spännvidd är trehundra fot. Mr Carnegie's beräkning slog fullständigt in; järn började allmänt användas i stället för trä både vid brobyggnader och andra anläggningar, och Keystonebolaget måste snart utvidga sina fabriker. Sålunda lades grunden till världens hittills förnämsta järn- och stålverk.

När mr Carnegie såg att det nya bolagets framgång var fullständigt betryggad, lämnade han sin plats vid Pennsylvaniajärnvägen och koncentrerade all sin energi och sin ovanliga organisationsförmåga på sitt eget affärsföretag. Keystonebolaget var det första i sitt slag, och som det åtnjöt stort anseende för förstklassigt arbete och för punktlighet och snabbhet, blef skörden riklig. Order ingingo från alla håll, och affärens tillväxt har fortskridit intill denna dag.

Framgången har förvärfvats genom de nyaste affärsmetoder och de djärfvaste och vågsammaste försök. Mr Carnegie har alltid varit en djärf affärsman, men ingen kan beskylla honom för oförsiktighet, ty alla hans försök ha föregåtts af grundligt öfvervägande och beräkning af alla utsikter till framgång. Men var han en gång säker på en nyhet eller en plans sund-

het, så tvekade han aldrig innan han lyckats föra den igenom. Angelägen att till affärens nytta använda hvarje hjälpmedel som stod honom till buds, var han alltid redo att draga fördel af vetenskapliga upptäckter. Hans fabriker ha alltid varit utrustade med det allra nyaste i maskinväg, som alltjämnt kräft större och större utrymme. Detta har ofta mött svårigheter så allvarliga, att de skulle modfällt en mindre beslutsam man. Men han hade god kredit och fast tro på sin förmåga. "Han förde Cæsars lycka ombord", och den vissheten är en af framgångens bästa betingelser.

Under ett besök i England år 1868, studerade mr Carnegie med lifligt intresse den då pågående experimenteringen med Bessemerstål, hvilket visade sig vara af oberäknelig nytta för industrien. För en stor järnfabrikant var denna upptäckt af ofantlig betydelse. Nödvändigheten af att ersätta järn med stål vid tillverkningen af räls hade någon tid framhållits af sakkunniga. Och mr Carnegie insåg att han genast måste införa detta tillverkningssätt vid sina fabriker. Han återvände till Amerika för att börja uppförandet af en jätteanläggning för tillverkning af bessemerstål — ett företag som gjorde honom till världens främste järn- och stålfabrikant.

Mr Carnegie insåg att intet annat land i världen kunde bättre draga fördel af bessemermetoden än Förenta staterna, med dess alla naturliga resurser och stora industriella utveckling. Han gjorde upp en

plan, som innebar uppförande af ännu större fabriker, förvärfvande af egna kol- och järnfält samt egna transportmedel. Hvarken penningar eller arbete sparades vid anläggandet af de storartade byggningar, som nu bära namnet "Edgar Thompson Steel Works" och sträckte sig från Homestead tvärs öfver Monongahelafloden. De skickligaste ingeniörer, som funnos att tillgå, användes för att utrusta fabrikerna med det bästa material och de finaste inventarier, som pengar kunde anskaffa. Vidsträckta landområden innehållande omätliga mineraltillgångar inköptes. Vidare köptes en hel liten flotta af ångbåtar för att transportera malmen öfver Great Lakes och anlades en järnväg på fyrahundra tjugofem mil för att föra den vidare till fabrikerna rundt omkring Pittsburg.

Det djärfva företaget kröntes med glänsande framgång. Stålrälsens öfverlägsenhet blef genast erkänd och mr Carnegie öfverhopades med beställningar. I hur stor skala tillverkningen än drefs, var det omöjligt att tillfredsställa efterfrågan. Hvad han ansett vara nästan öfverdrifvet stort tilltagna proportioner, visade sig vara otillräckliga. För att afhjälpa denna brist såg han ingen annan utväg än att af Ohiostålbolaget inköpa den åt bolaget anvisade monopolsandelen af Förenta staternas stålproduktion, mot villkor att Ohio-bolaget skulle stänga sina ofantliga verkstäder. Utvidgningen fortsattes ända till 1888, då mr Carnegie var ägare af ända till sju stora järn-

och stålvalsverk samt dessutom vidsträckta kollager, järngrufvor, järnvägar, skeppsdockor och ångbåtsflottor.

Tvåhundrafemtio millioner dollars är en öfverväldigande summa, men när man besinnar den ställning mr Carnegie erhöll i världens största industri, så förstår man möjligheten af att förvärfva en så kolossal förmögenhet. Han kom som den rätte mannen på den rätta platsen i den rätta tiden — det förklarar alltsammans. Amerikas industri hade just börjat att skjuta fart, stora städer sprungo upp ur jorden som genom trolleri och på alla områden behöfdes ofantliga kvantiteter järn och stål för byggnadsföretag. Carnegie hade reducerat tillverkningskostnaden till ett minimum därigenom att han förfogade öfver egna transportmedel, egna grufvor, egna material för redskap och inventarier och egna arbetare, som bearbetade råvaran till fullfärdig produkt. Han var väl rustad att möta konkurrensen från hvad håll som helst; och sedan han tillförsäkrat sig marknaden i sitt eget land, började han inkräkta på världsmarknaden. Men hur vidsträckt hans affär än var, kunde han dock, tack vare sin underbara organisationsförmåga, behärska den så, att profiten höll sig på samma skala. Det var en glänsande triumf för skicklig organisation och djärf företagsamhet.

Carnegie Steel Company ägde de tre väldiga fabriksanläggningarna — Homestead, Edgar Thompson och Duquesne— samt sju mindre. När alla dessa voro i

full gång, gaf affären sysselsättning åt 45,000 arbetare; beräknar man i genomsnitt fem personer i hvarje familj, så var det icke mindre än 225,000 personer, hvilkas välstånd betryggades af en enda firma. Homestead-fabriken ensam upptager ett landområde af sjuttiofem acres (omkring 5,000 sv. tunnland) och sysselsatte 6,000 arbetare.

Vid Homestead tillverkades pansarplåt och alla slags konstruktionsmateriel, hvaribland de jättelika järnramarna till storstädernas "skyskrapor". Som driftkraft spelade elektriciteten en viktig roll. Stora block — ända till 200 ton och däröfver — lyftes och flyttades med största lätthet af elektriska maskiner, hvilka alla hade en gemensam station, hvarifrån ledningar utgingo till de olika afdelningarna liksom ådrorna i människokroppen. Arbetarna blefvo snart lika vana att handskas med elektricitet som med ånga och vatten. Alla maskiner voro naturligtvis de nyaste och yppersta, som kunde åstadkommas.

På andra sidan Monongahela låg Edgar Thompson Steel Works, hvarvid hufvudsakligast producerades tackjärn och räls. Rälsfabriken ansågs vara den yppersta i världen och i stånd att tillverka 1,600 ton räls om dagen. Den tredje anläggningen vid Monongahelafloden, Duquesne, ägde smältugnar, som på en enda dag producerade lika mycket som för trettio år sedan de största ugnar åstadkommo på en vecka, och på en dag kunde 2,000 ton tackjärn förvandlas till "billets", räls, plattor, stänger etc.

Utom dessa jätteanläggningar stodo under mr Carnegie's ledning ståltråds- och spikfabriker vid Beaver Falls, byggnadsfabrikerna i Pittsburg, Isabella-ugnarna, Lucy-ugnarna och Keystone Bridge Works.

En annan gren af mr Carnegie's omfattande verksamhet var Frick Coke Company, som ägde ett kolfält om 40,000 acres. Några siffror kunna ge en föreställning om den stora verksamhet, som här utvecklas. Tiotusen femhundra ugnar kunna lämna 20,000 ton om dagen, som sedan fraktades på godsvagnar — en räcka af fem engelska mil — till affärens olika afdelningar. Bolaget förfogar äfven öfver vidsträckta landområden vid Superiorsjön, innehållande rika järnmalmsgrufvor, samt egen ångbåtsflotta för att transportera malmen till Cleveland vid Eriesjön — en sträcka af 700 mil — och egen järnväg att föra malmen vidare till de olika fabrikerna i Pittsburg. Dessutom ägde bolaget land med tillgång på naturlig gas, som i rör leddes till ugnarna, samt eget telegrafsystem med trådar till alla viktiga industriplatser i landet. Firman hade afdelningskontor i Amerikas alla större städer, och kontorspersonalen var så talrik, att etthundrafemtio bokhållare vid hufvudkontoret i Pittsburg kunde ha semester samtidigt, utan att någon rubbning i arbetsordningen förmärktes.

Ett par exempel kunna vara nog för att illustrera detta väldiga företags utmärkta administration. På tio dagar kunde malmen transporteras från Superior-

sjöns stränder till Pittsburg — en väglängd på nära tusen mil — och förvandlas till stål, oaktadt dröjsmålet med tre omlastningar. Vid några af de öppna grufvorna vid Eriesjön användes ångskoflar vid malmgräfningen. En sådan skofvel kunde lasta en 25-tons vagn på två och en half minut. Skofveln tog upp fem ton jord i hvarje tag och fem sådana fyllde vagnen.

Vid Duluth, på Superiorsjöns västra sida, voro uppförda två lastningsbryggor, hvardera 2,000 fot i längd. I dessa hade inredts rader af malmkistor, rymmande från 150 till 170 ton. Järnvägstågen, som passerade öfver, afstjälpte lasten, som omedelbart sköts in i skeppens lastrum. Ända till 1,600 ton malm utskeppades i dessa dockor pr fartyg och timme. Ett fartyg på 6,000-ton kunde lasta malm från 750 8-tonsvagnar på kortare tid än sex timmar. För järnvägstrafiken från hamnarna, där malmen aflämnades, till smältugnarna voro anskaffade "mammutlokomotiv" — några vägande 127 ton — och stora lastvagnar af järn särskildt byggda för att rymma omkring femtio ton hvardera.

Vid masugnarna användes Wellman-Seavers elektriska laddningsmaskiner — den nyaste mekaniska triumfen i sitt slag, en välsignelse för mänskliga muskler och nerver, som därigenom befrias från det ytterligt ansträngande arbetet i den kväfvande hettan från de glödande ugnarna. Maskinen löper på skenor förbi ugnarna, och mannen som sköter den,

sitter helt bekvämt och endast flyttar den elektriska växeln, som sätter en väldig stålarm i rörelse. Denna tar hand om tackjärn, malm och skrot, som den kastar in i ugnarna. Maskinen matar ugn efter ugn, en half ton åt gången och på ett par sekunder. Ugnarnas dörrar öppnades och stängdes med vattenkraft.

En så öfverväldigande industriell makt hade aldrig förr innehafts af en enda man. Och denna stora organisation med sin armé af skickliga arbetare var ett stort hinder i vägen för de affärsmän, som ifrade för bildandet af en ståltrust, som skulle kunna behärska världsmarknaden. Då de till slut insågo att täflan med Carnegie Steel Company var omöjlig och att enda sättet var att få detta bolag med i sammanslutningen, började de underhandla. Mr Carnegie uppsatte sina egna villkor, och underhandlingarna ledde till att mr Carnegie sålde sina fabriker för en summa af 250,000,000 dollars, hvilket pris säges motsvara egendomens värde.

Mr Carnegie har själf omtalat de orsaker, som föranledde honom att draga sig ifrån affärslifvet. Redan i ungdomen hade han fattat det beslut att draga sig tillbaka, innan han blef gammal. "Här", säger han, "erbjöds mig ett osökt tillfälle att realisera min önskan, och jag ansåg för min plikt att antaga förslaget. Jag har alltid haft en känsla af att ålderdomen icke skulle användas att, som det skotska ordspråket säger, "makin' mickle mair" — "göra stort större" — utan i att göra ett godt bruk af det, som

man redan förvärfvat, och jag hoppas mina vänner skola gilla min handling att draga mig tillbaka, medan jag ännu är vid full hälsa och vigör och kan vänta många år af nyttiga företag på områden utan personliga syften".

När mr Carnegie håller föredrag för unga män, hvilket händer ibland, tröttnar han icke att inskärpa hos dem hvilka egenskaper det är som betinga framgång, nämligen *redbarhet*, *duglighet*, *omdömesförmåga* och *koncentration*. Och han talar af erfarenhet. Han tillskrifver, blygsamt nog, sin framgång den skara unga, dugliga män han lyckades samla omkring sig. Han har ständigt haft ett vaket öga för att upptäcka unga män, som dugde till något, antingen de voro anställda hos honom själf eller hos andra. Och hans omdöme slog nästan aldrig fel. Tjogtals rika män i Amerika ha Andrew Carnegie att tacka för sin ställning.

En af Amerikas främste män inom affärsvärlden, mr Schwab, direktören för den nya ståltrusten — the United States Steel Corporation — är en af de kapaciteter mr Carnegie upptäckt. Han kom som ung gosse i mr Carnegie's tjänst och gjorde sig snart bemärkt genom sin raskhet och ovanliga arbetsförmåga. Han ägde hvarken kapital eller relationer, endast sin duglighet, som förde honom allt längre framåt, tills han, innan han ännu fyllt trettio år, intager platsen som ledare för världens största industriella affärsföretag.

Ett annat exempel är mr H. C. Frick, som mr Carnegie ”upptäckte” i en annan firmas tjänst och gaf honom en god plats i sin egen, och som nu är en af republikens rikaste och mest ansedde affärsmän. En annan fann han bakom en disk i Dunfermline och skickade honom till Pittsburg, där han hade tillfälle att visa hvad han dugde till. Mr Carnegie's omdömesförmåga kom icke nu heller på skam. Handelsbiträdet från Dunfermline blef delägare i affären och är nu en förmögen man.

Något favoritskap förekom icke, utan all befordran berodde på duglighet. Hvarken mr Carnegie's brorson eller sonen till hans kompanjon, David A. Stewart, gaf han anställning hos sig, och vid deras föräldrars död löste han ut dem ur affären. Mr Carnegie hade en särskild förmåga att väcka de unga männens arbetslust och ärelystnad och ingjuta hos dem en gnista af sin egen entusiasm. — ”Ett af medlen var”, säger han själf, ”att visa dem förtroende. Intet förmår bättre framkalla det goda hos en människa”. — Om den unge mannen icke ägnade hela sitt intresse åt sitt arbete, så blef han afskedad eller degraderad. Liknöjdhet och medelmåttighet tåldes icke.

Men å andra sidan blef samvetsgrant och väl skött arbete rikligen lönadt. Och när en underordnad blef utnämnd till någon ledareplats, påpekade mr Carnegie, att det viktigaste var icke hvad han själf uträttade, utan hvad han förmådde andra att uträtta.

I ett tal, som han höll i Newyork 1902 vid ett möte af järnvägsmän, berättar han mycket målande om det sätt, hvarpå mr Scott och han skötte direktörskapet vid Pennsylvaniabanan. ''På den tiden'', sade han, ''hade direktören allt att göra, emedan det togs för gifvet, att ingen underordnad kunde anförtros att telegrafera tågtider eller verkställa en reparation. Och mr Scott och jag, hans efterträdare, voro i detta fall de narraktigaste människor jag sett. Vi voro själfva ute vid hvart enda missöde — talrika nog under dessa primitiva förhållanden — och arbetade hela natten. Ibland var jag icke hemma på en vecka åt gången och fick knappast tid att sofva, utom en liten blund då och då i en godsvagn. När jag nu ser tillbaka, så förstår jag hvilka stackare till direktörer vi voro. Det tog någon tid, innan jag lärde mig, men jag gjorde det ändå till slut, att de duktigaste direktörerna — sådana ni har nu för tiden — aldrig själfva arbeta något, som är värdt att tala om. Deras åliggande är att sätta andra i arbete, medan de tänka. I mitt senare lif har jag tillämpat lärdomen, så att mina affärer ha aldrig gjort mig besvär. Mina unga kompanjoner skötte arbetet och jag nöjet, och den uppfattningen skulle jag önska att ni alla hyste, att där som är ringa glädje, där är också ringa framgång. Den arbetare, som är glad öfver sitt arbete och skrattar bort dess missöden, kan vara säker om framgång, ty det vi göra lätt och med glädje blir alltid väl gjordt''.

Mr Carnegie var själf en glad arbetare, som aldrig tappade modet för ett missöde, och en likadan stab af unga män förstod han att skapa omkring sig, och han säger med stolthet, att hans förtroende aldrig kom på skam, utan det är dem, han har att tacka för sin framgång.

"Jag skulle aldrig ha lyckats utan mina kompanjoner; jag hade trettiotvå stycken, de dugligaste och präktigaste unga män i världen, alla likställda som medlemmar i en regeringskonselj. Chefen är endast den förste bland likar. Jag vet att hvarenda en af mina medhjälpare skulle ha skrattat åt tanken att jag var honom öfverlägsen, fast jag ägde de flesta aktierna. Det var en lust och glädje att höra huru de höllo på sin egen mening emot mig, och jag har många gånger njutit af att få en hälsosam tillstukning i ett argument af de där unga ljushufvudena. Ingen kan sköta en affär, som vill göra allt själf eller ha hela förtjänsten af att göra det. Jag tror fullt och fast på unga män som de handlande krafterna. Gamla hufvud skola nöja sig med att ge råd".

Att de råd mr Carnegie ger ungdomen äro värda att följa, därpå är hans eget lif ett tillräckligt talande bevis. De fyra egenskaper han framhåller som villkor för framgång — *redbarhet*, *arbetsamhet*, *om-*

dömesförmåga och *koncentration* — äro de fyra hjulen på segervagnen, som fört honom ända fram till en kungatron i industriens rike — så god som mången annan — där "Kung Stål" är erkänd härskare.

V

ARBETSGIFVAREN

ARBETSGIFVAREN

FÅ företeelser i lifvet ha framkallat så många vedersakare som hopandet af rikedom på en hand, och ordet millionär har en ful klang i mångas öron. Redan Moses och Lykurgos stiftade lagar mot att samla rikedom, djupsinniga tänkare som Plato och Diogenes bestredo rätten därtill och vår religionsläras stiftare bjöd den rike ynglingen att sälja alla sina ägodelar och ge penningarna åt de fattiga. Men världens alla visa moralister ha hittills talat förgäfves och komma väl äfven hädanefter att göra det, så länge samfundet icke är nationalekonomiskt organiseradt. Där allt är öfverlåtet till den enskildes företagsamhet kommer alltid den för existenskampen bäst rustade, den, som förstår att begagna sig af sina medmänniskor och af de förhandenvarande förhållandena, öfverst. Det finnes gynnsamma omständigheter, som ingen makt på jorden kan beröfva en människa, nämligen hennes öfverlägsna egenskaper — medfödda och förvärfvade — hvilka stundom kunna inbringa en förmögenhet. Men dessa egenskaper kunna vara af ödeläggande art, som då en affärsman drifver vilda spekulationer, hänsynslöst trampande andras rätt under sina fötter, utan annat mål än att roffa åt sig rikedom, eller af skapande art, då nya

företag få lif, och arbetstillfällen mångdubblas, då nya bidrag lämnas till lösningen af samtidens största sociala uppgift: att försona och koordinera de olika klassintressena till mänsklighetens framåtskridande och utveckling.

Till detta senare slag räknas den klass af millionärer, som Andrew Carnegie tillhör, och på hvilken Goethes ord passa in: "Inga andra skulle vara rika, än de som förstå att vara det."

Om mr Carnegie som arbetsgifvare äro omdömena naturligtvis ganska skiftande. Å ena sidan anses an i praktiken ha öfverträdt de vackra lärdomar han teoretiskt förkunnar, medan det å andra sidan förfäktas, att han för sina arbetare gjort allt, som varit möjligt under den rådande skarpa konkurrensen.

För att få en klar blick på mr Carnegies ställning i detta fall måste de förhållanden mellan kapital och arbete, som då rådde i Förenta staterna, tagas i betraktande. Äfven i nuvarande tid råder ofta i Amerika en fientlig hållning mellan arbetsgifvare och aretare, men för tio à tjugo år sedan hade antagonismen en betydligt skarpare och bittrare prägel.

Arbetsgifvarens sträfvan var naturligtvis att af sina arbetare erhålla maximum af arbete mot minimum af kostnad både i lön och anordningar. Arbetarens mening var lika naturligt att erhålla högsta l ön och möjligast korta arbetstid samt att icke arbeta strängare än nödvändigt. Hvartdera partiet

var klart medvetet om det andras åsikter och bevakade noggrant hvarandras göranden och låtanden. Förstörelsetaktik å ena sidan under pågående strejk följdes omedelbart af strängt straff från den andra sidan. Till slut måste alltid den svagaste krypa till korset och arbetaren var under arbetsgifvarens häl, ehuru det ibland inträffade att arbetare, understödda af allmänna opinionen, segrade.

Detta tillstånd af misstro mellan kapital och arbete beklagades djupt af mr Carnegie, och han har alltid framhållit, att ett godt förhållande mellan husbonde och arbetare är första betingelsen för bådaderas välstånd. Han anser att icke något ger så god afkastning i en affär som god behandling och ömsesidig belåtenhet. ''Erfarenheten visar'', säger han, ''att den firma, som har rykte om sig för att taga god vård om sina arbetare har bästa utsikten till framgång, emedan de bästa arbetare dragas till en sådan affär och stanna kvar där.''

Mr Carnegie påstår att det bästa sättet att tillgodose allas rätt på den industriella arenan är delägareskapsprincipen. Men då denna visade sig vara praktiskt outförbar, förfäktade han det näst bästa, nämligen aflöning på ''rörlig skala''. Denna teori tillämpade han i sin affär. Skalan baserades på den tillverkade artikelns pris. En gång i månaden sammanträdde en kommitté, hvars sammansättning gillats af arbetarna, och för densamma framlades alla erforderliga upplysningar för att beräkna det

pris firman skulle kunna erhålla för sina artiklar. Det bestämdes ett genomsnittspris, hvilket fick utgöra grunden för nästa månads aflöning.

Svagheten i detta system ligger naturligtvis däri, att då förhållandena växla kunna skiljaktiga meningar uppstå rörande rättvisan af löneprocenten på produktens pris, och så är det lika illa fatt som efter den gamla metoden. Men en stor fördel har onekligen "the sliding-scale" i den omständighet, att den sammanför arbetsgifvaren och arbetarna och bidrager till framkallande af ömsesidig aktning och förstående af hvarandras ställning. "Närhelst de komma tillsammans i sådant syfte", framhåller mr Carnegie, "så skulle arbetsgifvaren, såsom den bättre uppfostrade parten, visa tålamod och öfverseende gent emot arbetarnas uppförande. Om de äro tvära och frånstötande i sitt sätt och stundom uppträda pockande, så skulle han öfverse därmed och anse det som ett utslag af deras lefnadsställning och bristande uppfostran." — Han framhåller äfven att det icke är för mycket begärdt af personer, som äro ansvariga ledare af stora affärsföretag, att ägna någon del af sin tid för att utleta orsakerna till missnöjet bland deras arbetare, och om de funnit detta berättigadt, gå dem till mötes mer än halfvägs för att afhjälpa det onda.

Men Carnegie fordrar äfven att arbetarna skola göra sitt bästa. De måste arbeta och arbeta mycket. Han tål ingen tröghet, och han afskyr lättingar.

Han är öfvertygad om att regelbundet arbete är det bästa för människosläktet och skapar den bäste medborgaren. Han ställer arbetaren högt öfver aristokraten. "En duglig arbetares lott," säger han, "är långt bättre än den högadlige arfvingens till en titel, hvilken troligen kommer att föra ett olyckligt och dåligt lif."

Mr Carnegie varnar arbetare i goda omständigheter att emigrera — risken är alltför stor. Om en man i sitt eget land förtjänar trettio shillings i veckan, vore han mycket oförståndig om han lämnade det, såvida han icke drifves af en oemotståndlig ärelystnad och saknar familjeband. Äfven om personer äro nog lyckliga att erhålla högre lön, så kan det hända att de främmande förhållandena icke passa dem och att de känna sig besvikna. "Se er för, innan ni vågar språnget", är det råd han ger.

Detta är en bild af mr Carnegie i teorien. Hur har han i praktiken tillämpat dessa beundransvärda tänkesätt och oförvitliga principer? Bästa beviset härpå är ställningen bland hans egna arbetare. En bekant amerikansk författare, mr Hamlin Garland, skildrar sålunda sina intryck af ett besök i Homestead's järnbruk:

"Gatorna voro förskräckliga, byggnaderna mycket fattiga, trottoarerna nedsjunkna och gropiga samt öfvergångarna belagda med hvassa stenar. Öfverallt på gatorna låg den gula smutsen knådad till en klibbig massa, hvarigenom grupper af bleka, magra män

i urblekta kläder släpade sig fram, nedsölade af sot och smuts från fabrikerna. Staden var den smutsigaste man kunde tänka sig, och befolkningen utgjordes till största delen af denna modlösa och dystra typ som finnes där, hvarest arbete öfvergår till slitets och släpets brutaliserande stadium".

Dessa omständigheter äro synbarligen oskiljaktiga från en nyanlagd järn- eller stålfabrik på hvilken plats som hälst, synnerligast där mjukt kol användes.

ot, hetta, hårdt, mödosamt arbete — allt detta finns i hvarje järnbruk. Carnegie Company Works liknade alla andra anläggningar af samma slag utom i storlek, men det kan ju icke förnekas att ju större fabriken är, dess mera tryckande äro förhållandena.

Sedan författaren ytterligare utbredt sig öfver den kvafva, rökfyllda luften, öfvergår han till skildringen af fabrikens inre förhållanden och af männen som arbetade där.

"Det ser ut att vara strängt arbete, det där", sade jag till en af dem, som häftigt flämtade vid arbetet.

"Strängt! Jo, det vill jag mena, att det är strängt. Jag lättnade fyrtio skålpund de första tre månaderna jag var här. Arbetet svettar alldeles ut en människa. Jag dricker ofta två pytsar vatten på tolf timmar; svetten rinner genom mina ärmar och ned efter benen och fyller mina skor."

"Men det är inte det värsta", sade min följeslagare, en f. d. arbetare. — "Det är ett hundlif. Se nu dessa män, de arbeta tolf timmar af dygnet och sofva och

äta de öfriga. Ni förstår att det blir icke mycken tid till annat. Ni har aldrig tillfälle att träffa era vänner eller att göra annat än arbeta. Det var därför, som jag lämnade det. Jag brukade komma hem alldeles uttröttad, raglande som en drucken".

Hvart han vänder blicken, får han samma intryck af härjade, dystra ansikten, och han säger: "Deras arbete är af det slag, som förråar och brutaliserar". Öfverallt voro gapande afgrunder, likt helvetets käftar, utspyende hetta och eld, samt sotiga arbetare som skötte och matade dem. En man hoppar ner, arbetar förtvifladt några minuter och drages så upp alldeles uttröttad. Hans plats intages genast af en annan utan tvekan. När mr Garland talade till arbetarna, skrattade de. En äldre man omtalade sin erfarenhet af den första dagen han haft arbete i grufvan. När han sökte plats vid fabriken, hade uppsyningsmannen, som tyckte att han såg stark och duktig ut, skickat honom ned i grufvan. För första gången i sitt lif svimmade han upprepade gånger och på aftonen orkade han knappt att släpa sig hem.

Risken de löpa är äfven stor. En explosion vid utströmningen af den smälta metallen, och ett halft dussin arbetare äro lemlästade och en eller två dödade. Sådana olyckshändelser äro icke sällsynta. Den ständiga fruktan för att någon olycka skall inträffa, i förening med intensiteten i arbetet, framkallar en oerhörd spänning af nerver och muskler. Detta är en förfärlig tafla, målad i mörka, från-

stötande färger, men det är endast den ena sidan: Ingenting säges om de trefliga hem, som de ordentliga, nyktra arbetarna med en aflöning af fyra till tio dollars om dagen kunna underhålla, eller om den självkänsla, som stadigt arbete alstrar. Fabrikernas omgifningar blefvo så snart som möjligt försatta i bättre skick, gator stenlades, skolor uppfördes och offentliga institutioner af olika slag inrättades. Flera bildningsanstalter grundades af mr Carnegie i afsikt att hjälpa sina arbetare att hjälpa sig själfva. Medlen härtill äro först och främst upplysning och kunskap. —"En upplyst arbetareklass är den klippa, hvarpå framtidens tempel skall byggas". — Den andra sidan af taflan är ljus och uppmuntrande i många fall. De flesta af arbetarna ha lyckliga hem och sin rikliga bärgning. Bolagets arbetarebostäder äro utmärkta, med alla nutidens bekvämligheter, rymliga och sunda. Den europeiske arbetarens ettrumslägenhet är en skamfläck, som amerikanskt samhällslif är fritt ifrån.

Aflöningen vid bruken berodde på arten af arbete. Vid Homestead erhöllo arbetarna en daglön från en och en half dollar till tio. De gamla tränade männen äro ett härdadt släkte, med muskler och kroppar lika fasta som järnet de handtera. De äro märkvärdigt händiga och skickliga och i stånd att arbeta otroligt fort.

Mr Carnegie medger öppet att engelska arbetare icke kunna arbeta som dessa göra, och han beräknar att

hvarje man uträttar två gånger så mycket som hans engelska förebild. Han anser att Amerikas klimat är mera kraftbringande än Storbritanniens och framhåller andra bidragande orsaker till skillnaden.

Det extra arbetet framtvingas utan tvifvel af det oerhörda jäktande och tryck, som karaktärisera det amerikanska systemet. Arbetarna äro ifriga att erhålla hög aflöning, och arbetsgifvarna äro beslutna att segra i konkurrensen. Framgång, samlande af rikedom, fullständig seger öfver alla medtäflare — detta kommer först i betraktande och skjuter allt annat i bakgrunden.

Och ingenstädes har jäktandet och spänningen varit intensivare och disciplinen strängare och oböjligare än vid Carnegie Company Works. Mr Carnegie är en typisk amerikansk arbetsgifvare, och om han ställer stora kraf på sina arbetare, så betalar han dem också väl. De löner, som utbetalats vid hans fabriker, ha varit från tio till femton procent högre än i andra fabriker af samma slag i Förenta staterna.

Utom bibliotek, musikhallar och klubblokaler, som mr Carnegie upprättat åt sina arbetare, har han skänkt fyra millioner dollars till en pensionsfond och i öfverensstämmelse med principen att hjälpa dem, som hjälpa sig själfva, uppmanar Carnegiefirman hvarje arbetare att insätta sina besparingar i affären och betalar honom sex procent ränta på de insatta pengarna. Firman lämnar äfven lån mot sex pro-

cents ränta till arbetare, som önska bygga eller köpa egna hus.

Mr Carnegie har gjort erkännansvärda ansträngningar för att skaffa sina arbetare bättre förhållanden, och det är icke hans fel att de strandat på den oöfverkomliga klippan — konkurrens. Det gifves en despotism ännu hårdare än människornas, och det är omständigheternas.

Angående kortare arbetstid i fabrikerna, säger mr Carnegie: "Jag delar fullkomligt arbetarnas önskan om en kortare arbetstid. Den är mycket för lång i Amerika. Det finns icke en masugn eller en fabrik, som hålles gående dygnet om, där männen icke arbeta tolf timmar i sträck — de tjugofyra timmarna uppdelade på två lag. Men att minska arbetstimmarna i fabriker, som gå natt och dag, kan endast ske genom en allmän lag, som tvingade alla sådana fabriker att antaga åtta-timmarsdag. För två år sedan anställde vi försök därmed i Pittsburg, i hopp att de andra fabrikanterna skulle känna sig manade att följa vårt exempel. Men endast en firma i hela landet gjorde det; och slutligen blef konkurrensen så skarp, att vi voro tvungna att återgå till tolftimmarsskift. Det gällde om fabrikerna skulle gå med förlust eller icke, och sedan vi förlorat åtminstone en half million dollars på experimentet, måste vi bedja våra arbetare återgå till de två skiftena om dygnet. Vi erbjödo oss att dela med arbetarna den extra kostnaden af trettiotre procent, som de tre arbets-

skiften innebar, så att vi skulle kunna fortsätta åtta-timmars-systemet. Firman skulle betala sjutton procent och arbetarna sexton, men hällre än göra detta ville de återgå till två skift på tolf timmar af dygnet."

Dessa fakta borde allvarligt betänkas af personer, som rikta den anklagelse mot mr Carnegie, att han kunde ha nöjt sig med mindre förmögenhet och istället förbättrat sina arbetares ställning. Detta mål är icke så lätt att nå, ty i ett så jättestort företag som Carnegie Company kan den minsta lilla förändring betyda antingen stor vinst eller också stor förlust. Mr Carnegie sätter ett ofantligt värde på sina arbetare och erkänner den del de haft i att skapa hans stora rikedom. Han beklagar deras hårda arbete, hvilket han, som själf börjat som arbetare, bättre förstår, än arbetsgifvare i allmänhet göra. Följande ord äro ett nästan rörande bevis därpå: "Jag kommer ihåg när jag, efter min resa världen rundt, promenerade med en vän på gatorna i Pittsburg, och vi kommo öfverens om att vi aldrig sett några människor se så sorgsna ut som amerikanarna. Lifvet är så fruktansvärdt allvarligt här. Ärelystnaden jagar oss alla framåt från mannen, som handterar spaden, till mannen, som sysselsätter tusental Vi unna oss aldrig hvila".

Mr Carnegie framhåller med tillfredsställelse att han bidragit till att ge sysselsättning åt en talrik arbetarearmé och sätter denna bedrift högre än alla sina välgärningar. I ett tal till sina arbetare i Pitts-

burg sade han: "Jag förtjänade min första dollar i Pittsburg och hoppas att förtjäna äfven min sista här. Ja känner intet slags välgörenhet som kan uppväga hvad man själf förtjänar — det är ingen nådegåfva. Jag gömmer ingenting på kistbottnen och skall inte dö rik. Om järnbruken i Pittsburg icke gå med vinst, så äger jag ingenting. Jag har lagt alla mina ägg i samma korg, och jag är glad öfver att veta, att en del af hvarje dollar af mitt kapital är betalning för det i denna gren högst aflönade arbetet".

I en artikel i "The Youth's Companion" om "Skötsamhet som en plikt", framhåller mr Carnegie i kraftiga ord den stora vikten af ekonomiskt oberoende. "Ingen människa med aktning för sig själf kan känna sig lycklig eller ens nöjd, om hon för sitt lifsuppehälle skall bero af andra. Den som är beroende kan icke räknas som en värdig medborgare i republiken. Vårt lands styrka och framåtskridande beror icke på de högt bildade, icke heller på de få millionärerna och icke heller på det stora antalet mycket fattiga, utan på massan af nyktra, intelligenta, flitiga och sparsamma arbetare, som hvarken äro rika eller fattiga".

VI

KONFLIKTER MELLAN ARBETE OCH KAPITAL

KONFLIKTER MELLAN ARBETE OCH KAPITAL

UNDER alla tider har arbetets och industriens skydd varit en gemensam uppgift för alla dem, som utöfvat ett och samma yrke. Arbetaresammanslutningar spåras så långt tillbaka som till Ramses III:s 29:de regeringsår (1180—1148 före Kristus). En anteckning därom lyder sålunda: "Arbetaretruppen i nekropolen slutat att arbeta, därför att de voro hungriga och utmattade för sin stora nöds skull". Hvad är detta annat än nutidens strejk? Men en väsentlig skillnad förefinnes mellan forntidens och nutidens arbetarerörelse. Den förra gällde aldrig löneförhöjning, kortare arbetstid eller andra förmåner, utan synes uteslutande vara framkallad af statsämbetsmännens uraktlåtenhet att till arbetarna utlämna de lifsförnödenheter, som utgjorde likvid för deras arbete. Äfven i andra afseenden är olikheten skarpt framträdande: nutidens väl organiserade, själfmedvetna arbetarekår har intet gemensamt med pharaonernas förslafvade arbetarehjordar, lika litet som en arbetsgifvare i våra dagar kan jämföras med en forntida egyptisk pådrifvare.

Om strejker och sammanslutning mellan arbetare har vår tids originellaste och kanske äfven mest fram-

synte arbetsgifvare upprepade gånger talat. ”Min erfarenhet har lärt mig”, sade mr Carnegie en gång, ”att fackföreningar på det hela taget äro till fördel såväl för arbetet som för kapitalet. De uppfostra arbetaren och ge honom en klarare uppfattning af förhållandet mellan dessa båda makter. Jag ser i fackföreningar, eller, ännu hellre, i organisationen af arbetarna inom hvarje särskildt affärsföretag, icke medel till fortsatt fientlighet mellan arbetare och arbetsgifvare, utan tvärtom medel till försoning”. Mr Carnegie anser att individuella arbetsföreningar gagna arbetaren mest; det vill säga, att hvarje fabrik eller grupp af fabriker skulle ha sin egen förening fullkomligt kunnig om alla förhållanden därinom.

Han uttalar sig icke lika gillande om den vanliga typen för arbetareorganisationer eller de principer, hvarpå de äro grundade. På fråga om icke i Förenta staterna existerar en förening med namnet ”Arbetets riddare”, svarade mr Carnegie: ”Säg hellre har existerat. Det var en af dessa flyktiga föreningar, hvilka stiga upp som en raket och ramla ned som en käpp. Den var grundad på falska principer, det vill säga, att de kunde likställa vanligt och odugligt arbete med skickligt utfördt”. — Han håller strängt på att mannen, som uträttar dubbelt så mycket som en annan, skulle ha dubbelt så stor ersättning: ”Om vi icke skulle erkänna, att den ena människan har större förstånd och duglighet än en annan, hvarför skulle då den mera begåfvade försöka att göra sitt bästa?”

Mr Carnegie ville icke tåla någon organisation bland sina arbetare, som utbredde sådana fördärfliga principer och hans fasta ståndpunkt i denna fråga var kanske den förnämsta bidragande orsaken till hans första tvist med sina arbetare. Denna inträffade vid Braddock's järnbruk. Mr Carnegie hade öfverenskommit med sina arbetare om vissa villkor, men deras ledare nekade att underteckna aftalet, tvingade därtill af föreningsagitatorerna, mot hvilka aftalet var särskildt riktadt. Den förnämsta punkten i kontraktet var aflöning på "rörlig skala", hvarigenom arbetaren faktiskt blef delägare i affären. En annan punkt var afskaffandet af åttatimmarsdagen — tre skift i stället för två på dygnet. Åttatimmarsplanen hade visat sig vara ofördelaktig, och en "rörlig skala" på tolf timmar föreslogs i stället. Därjämte anmodades arbetarna att underteckna en förbindelse att kontraktet skulle gälla några år.

Dessa handlingar förelades arbetarna i slutet af år 1887. Det hade beräknats att mr Carnegie under detta år hade haft en förtjänst af femton millioner dollars. Arbetarna nekade att gå in på de föreslagna villkoren, och fabrikerna stängdes ofördröjligen. Intet arbete ville säga detsamma som ingen mat, ingen eld, inga kläder, ty allt och alla i Braddock berodde af fabrikerna. Alla kompromissförsök å arbetarnas sida blefvo ögonblickligen tillbakavisade, men ingen åtgärd vidtogs för att ersätta arbetarna med andra. De utestängda höllo ut från

December till April. Sedan de förgäfves sökt få en öfverenskommelse till stånd på egna villkor, beslöto arbetarna att ge tappt, och deras auktoriserade ledare uppvaktade mr Carnegie för att underhandla, men med planen att endast göra skenbara eftergifter utan att förbinda sig till något. Mr Carnegie bjöd deputationen på middag, skämtade gladt och otvunget med dem, hvarpå han tog fram de nya kontrakten till underteckning. Ledarna frågade, om de fingo underteckna såsom representanter för föreningen. "Javisst", sade mr Carnegie, "ni får underteckna hur ni vill." De undertecknade utan tvekan, lyckönskande sig öfver sin slughet. "Nå", sade mr Carnegie, "när jag nu visat mig så tillmötesgående, att ni fått underteckna som ni behagar, så visar ni nog lika stort tillmötesgående genom att äfven underteckna som själfständiga individer?" — "Så där ja", sade agitatorn, "spelet är förloradt". Och det var det. De undertecknade ännu en gång och strejken var slut.

Sådan är mr Carnegie's version af saken, hvilken naturligtvis ter sig annorlunda från motpartiets sida. Det sades att männen återgingo till arbetet på det villkor — gifvet af Carnegie's direktör — att de som blifvit arbetslösa genom utbytet af treskiftssystemet mot tvåskiftssystemet skulle erhålla sysselsättning i bolagets andra fabriker och att allmän amnesti skulle beviljas alla, som på något sätt tagit del i strejken. Detta villkor bröts, påstå några af

arbetarna. Men det finns icke ringaste bevis för att något sådant villkor gifvits. Men ett faktum är, att aflöningssystemet "rörlig skala", som infördes i Braddockverken, visat sig vara till fördel för såväl arbetarna som bolaget och sedermera äfven tillämpats på andra platser.

Den andra och sista tvisten, som Carnegiefirman hade med sina arbetare var vid Homesteadsverken, där mr Frick var direktör. Den våldsamhet, hvarmed striden å båda sidor fördes, gjorde strejken vid Homestead ryktbar öfver hela den civiliserade världen. Som vanligt föreligga stridande uppgifter från båda parterna och det är nästan omöjligt att få en klar uppfattning af alla omständigheterna.

Den 1:ste Juli 1889 ingick firman ett treårskontrakt med ett antal skickliga arbetare, tillhörande Järnarbetarnas fackförening, att betala dem ett pris af tjugofem dollars pr ton för en viss tillverkning af bessemerstål. I början af Juni 1892 tillkännagaf mr Frick, att priset hädanefter skulle sänkas till tjugotvå dollars pr ton, eventuellt tjugotre, men arbetarna höllo fast vid tjugofyra dollars. Vidare tillkännagaf mr Frick, att kontrakten skulle utlöpa midt i vintern i stället för vid midsommar. Arbetarna motsatte sig detta, såsom för dem ofördelaktigt.

Underhandlingarna afbrötos den 24:de Juni och den 30:de stängdes fabrikerna. Nu vidtog en lång rad af hjärtslitande episoder. Mr Frick, som med klar blick förutsett händelsernas gång, hade tagit

sina försiktighetsmått medan underhandlingarna ännu pågått. Han beslöt att hålla fabrikerna gående med icke organiserade arbetare, och för att skydda dem hade han begärt trehundra detektiver från Pinkertons agentur, hvilken uthyr väpnade skaror — legodrängar, färdiga att döda och låta döda sig för hvilken sak som helst. — Kring fabrikerna hade gräfts löpgrafvar och anlagts förskansningar. Det gick ett rykte att längs den tolf fot höga skansen löpte en taggig stängseltråd, kallad "lefvande stängseltråd", därför att den var laddad med elektricitet. Detta har emellertid senare visat sig vara en fullständig dikt. Å andra sidan har förfäktats att arbetarna sökt mörda strejkbrytarna genom att förgifta deras föda, när den tillreddes i köken.

Så snart de pågående underhandlingarna mellan de två partierna voro afbrutna, utställdes vakt vid alla ingångar till fabrikerna. Floden, gatorna och vägarna utanför staden besattes med patruller och alla främmande blefvo strängt bevakade. Under oroligheterna blefvo fabriksbyggnaderna mycket illa åtgångna, äfvensom stadens offentliga tillhörigter. Nu ansåg mr Frick att stunden var inne för att göra bruk af sin polisstyrka och försöka införandet af utländska arbetare. Det bestämdes att detektiverna skulle färdas flodvägen till Homestead och anlända dit vid midnattstid, för att möjligen obemärkta komma in i fabrikerna.

Klockan två på morgonen den 6 Juli begåfvo sig trehundra detektiver, åtföljda af ett ombud för distriktssheriffen, ombord på en ångare och två pråmar på väg från Pittsburg till Homestead. Vid ankomsten funno de på flodstränderna tusentals män, kvinnor och barn. Många af männen voro beväpnade med revolvrar och klubbor, under det Pinkertonpoliserna hade Winchestergevär. Efter en kort ordstrid, gjordes ett försök att lägga till med ångaren. Detta mötte ett våldsamt motstånd å arbetarnas sida, skott växlades och striden blef snart allmän. Ännu ett försök att landstiga gjordes af femtio poliser under betäckning af kamraternas gevärseld, men det varma mottagande de rönte tvingade dem att draga sig tillbaka.

De strejkande uppförde nu en förskansning, som de besatte med en liten artilleristyrka, hvilken öppnade eld på båtarna. De försökte äfven att antända pråmarna genom att slå petroleum i floden, men en ogynnsam vind hindrade planens framgång. Ångaren med sheriffen och de sårade ombord, råkade bli skilld från de båda pråmarna och återvände till Pittsburg under gatlopp af en häftig eld. På eftermiddagen följande dag gåfvo sig Pinkertons poliser, med förbehåll att de, om de aflämnade sina vapen, skulle garanteras full säkerhet till lif och lem. Men oaktadt denna garanti blefvo de brutalt angripna, då de passerade staden, och flera blefvo allvarligt sårade. Striden kostade arbetarna sex dödade och

aderton sårade samt motpartiet nio dödade och tjugotvå sårade, hvarjämte ett hundratal svårt misshandlades, sedan de gifvit sig.

Då statsguvernören erfor striden sände han till platsen en milistrupp på åttatusen man för att skydda fabrikerna. Oroligheterna fortforo dock en tid. Den 23 Juli gjordes ett mordförsök mot mr Frick af en ryss, som under förevändning af ett affärsärende fått tillträde till kontoret. Bolagets förlust genom fabrikernas overksamhet beräknades till femtiotusen dollars pr dag, hvartill kommer tjugotusen dollars till härens dagliga underhåll.

Kongressen tillsatte en kommission för att göra en grundlig utredning af konflikten, och rapporten klandrade strängt alla i saken inveckladе, i synnerhet mr Frick, som förklarades ensam ansvarig för striden. I rapporten lästes följande: "Mr Frick synes hafva varit alltför sträng, häftig och något despotisk, hvaröfver några af arbetarna med fog beklaga sig. Vi äro öfvertygade att han, om han velat, skulle kunnat åstadkomma en öfverenskommelse med arbetarna och undvikit alla svårigheter, som sedan följde."

Professor Bemis, en stor auktoritet i industriella frågor och en allmänt aktad man, offentliggjorde en artikel om strejken, präglad af opartisk syn på tingen och mycket måttfull. Han fördömde strängt mr Fricks hållning och politik samt bevisade, att mr O'Donnell, arbetarnas representant, gjort hvarje

tänkbart försök att tillvägabringa en vänlig uppgörelse. Och då mr Frick afbröt underhandlingarna, bad mr O'Donnell, att diskussionen åter skulle upptagas, under tydligt framhållande af att han trodde en öfverenskommelse möjlig. Men mr Frick var obeveklig: han hade föresatt sig att krossa fackföreningen.

Arbetarnas ledare försökte att sätta sig i förbindelse med mr Carnegie. Professor Bemis framhåller, att O'Donnell bedt Frick om Carnegie's adress i Skottland, men att mr Frick nekat att upplysa därom. Den erhölls senare genom amerikanske konsuln i London. Arbetarnas förlikningsförslag telegraferades till mr Carnegie, som gillade dem och yrkade på snabb underhandling med mr Frick. Men denne vägrade att taga notis om saken och förklarade, att äfven om mr Carnegie kom i egen person, åtföljd af president Harrison och hela regeringen, så skulle han icke nedlägga strejken. I sitt svar underlät mr Carnegie icke att nämna, att han icke hade någon makt att göra gällande inom bolaget. "Tjänstemännen", skref han, "äro anställda på ett år och ingen har rätt öfver dem. Att söka tvinga dem till den eller den handlingen är en löjlig föreställning. Jag kunde inte, om jag ville, och jag ville inte, om jag kunde." Denna kringskärning af hans myndighet ingår i hans system om delägarestyrelse.

En mycket olika färg faller öfver Homesteadutbrottet, då man granskar uppgifterna från annat, fullt tillförlitligt håll, och hvilka förneka de person-

liga anfallen mot mr Carnegie. Osämjan mellan firman och tvåhundrasextiosju fackföreningsmedlemmar af de till ett antal af tretusen uppgående arbetarna var, att dessa missnöjda begärde en provision motsvarande sextio procent på rörlig skala, när de redan aflönades med tio till tolf dollars per åtta timmars arbetsdag. Bolaget erbjöd sig att möta halfvägs. Nytt maskineri, som kostat fyra millioner dollars, hade ökat tillverkningen med sextio procent, som firman förklarade sig villig att dela med fackföreningsarbetarna. När mr Carnegie undersökte saken, förklarade han att det var det ädelmodigaste erbjudande som någonsin framställts till arbetstagare, enär arbetet med de nya maskinerna icke var strängare än med de gamla.

Arbetet upptogs åter sedan de få fackföreningsmännen utestängts, på önskan af de tvåtusensjuhundra andra arbetarna, hvilka erbjödo sig att uppehålla driften utan fackföreningsmedlemmarna. Det var dessa senare, som väpnade med bössor och pistoler, nedsköto polisen och sålunda framkallade repressalier.

Allmänna meningen var, att om "den lille basen", som mr Carnegie benämnes af sina arbetare, varit på platsen, så skulle hela saken blifvit uppgjord på fredlig väg. Men då han icke var där, är det orimligt att anklaga honom för försumlighet. Han hörde icke ens talas därom, förrän fabrikerna åter voro i gång. Mr Frick, som president i bolagets styrelse,

hade haft makten i sin hand, och fabrikerna arbetade under skydd af Pennsylvanias miliskår — staten hade tagit saken omhand.

Ordföranden i fackföreningen förklarade offentligt, att enligt arbetarnas åsikt skulle olyckan aldrig händt, om mr Carnegie varit hemma. Så snart oroligheterna börjat, telegraferade en kommitte af arbetarna till mr Carnegie: "Snälle husbonde, säg oss hvad vi skola taga oss till, och vi vilja genast göra det." Men striden var i full gång, innan han erhöll telegrammet, och gjorde honom maktlös.

Under loppet af sin framgångsrika affärsbana har mr Carnegie icke haft några allvarligare svårigheter med sina arbetare.

Då han i Januari 1893 återvändt till Pittsburg, sade han i ett tal till arbetarna vid Homesteadverken: "Jag har icke kommit till Pittsburg för att uppväcka, utan för att begrafva det förflutna. Det skulle bannlysas som en ohygglig dröm, men de lärdomar vi hämtat däraf skola läggas på minnet för framtida tillämpning. Under tjugusex år har vår affär haft endast en arbetsinställelse. Jag hoppas och tror att samma rekord äfven skall uppnås under de nästa tjugofem åren. Då arbetsgifvare och arbetstagare stå som fiender mot hvarandra, kan deras fiendskap endast skildras som en strid mellan tvillingbröder. Ingen verklig seger är möjlig på någondera sidan, utan endast nederlag för båda."

Vid upprepade tillfällen har mr Carnegie kraftigt fördömt arbetstvister, men han ser icke saken med endast arbetsgifvarens ögon utan har äfven förstående och sympati för arbetstagaren. Följande uttalande vittnar om hans ståndpunkt härvidlag: ”Sedan allmänna opinionen gifvit uttryck åt ett rättvist och omisskännligt ogillande af våldsamheter, äfven när de kunna mest ursäktas, så skulle jag önska att allmänheten ville allvarligt besinna den svåra frestelse, för hvilken den strejkande arbetaren är utsatt. Att begära att en man, för hvilken dagligt bröd beror på dagens arbetsförtjänst, skall stilla och lugnt se en annan arbetare taga hans plats, är att begära för mycket. Den fattige mannen har kanske hustru och barn som bero af hans arbete. Utan stadigt arbete kan han icke skaffa medicin åt sitt sjuka barn eller närande föda åt sin klena hustru. I de flesta arbetsgrenar är det obehöfligt och, anser jag, ovärdigt att utsätta människor för en sådan pröfning.” Och han anser att hvarken de bästa människor som arbetsgifvare eller de bästa människor som arbetstagare erhållas på denna väg.

Mr Carnegie har tänkt mycket och talat och skrifvit mycket om fredlig uppgörelse af alla tvistigheter mellan kapital och arbete. Den bästa lösning af den ytterst svåra frågan han kommit till är skiljedom och arbetets fortsättande under de förra villkoren, tills skiljedomstolen hunnit komma till ett afgörande beslut. Men han upplyser icke om skiljedomstolen

skulle vara tillfällig eller en tvångsdomstol, hvari den svåraste punkten ligger.

Hans optimistiska syn på mänsklighetens framåtskridande beror på hans nästan rörande tro på sunda förnuftets utveckling och slutliga seger. Människorna skola en dag komma därhän, att de taga sig tillvara för oförnuftiga handlingar och det oförnuftigaste af allt är strid, vare sig mellan nationer, partier eller individer — den bringar ofärd åt alla, åt segraren som åt den slagne. Allt ondt i världen beror ytterst på okunnighet, och "svårigheten mellan kapital och arbete" — säger Carnegie i ett föredrag för arbetare — "står i proportion till arbetsgifvarens okunnighet och till hans arbetares okunnighet. Ju intelligentare arbetsgifvaren är, dess bättre; och ju intelligentare arbetstagaren är, dess bättre. Det är aldrig kunskap, som framkallar kollision. Det är alltid okunnighet hos den ena eller den andra af de stridande parterna. Kapitalet är okunnigt om arbetets behof och berättigade anspråk, och arbetet är okunnigt om kapitalets behof och faror. Detta är den verkliga orsaken till förvecklingarna mellan dem. Om kapitalet kände bättre till de goda egenskaperna hos sina medhjälpare, och om de senare kände bättre till de ekonomiska lagarna, som så skoningslöst hålla kapitalisterna i sitt våld, så skulle många svårigheter undvikas mellan de två makter, som omöjligt kunna undvara hvarandra."

VII

MR CARNEGIE'S POLITISKA TROSBEKÄNNELSE

MR CARNEGIE'S POLITISKA TROS-BEKÄNNELSE

ETT af mr Carnegie's mest betecknande karaktärsdrag är hans självständighet, och ingenstädes framträder denna egenskap mera absolut än i hans politiska öfvertygelse. Han äger grundliga och vidsträckta insikter i snart sagdt alla frågor och en oförliknelig förmåga att klart betrakta fakta och påpeka deras betydelse, utan att taga hänsyn till andras meningar och åsikter. Auktoriteter finnas icke till för honom — han öfverser dem helt och hållet. Och med en originalitet, så djärf att den är nästan häpnande, bedömer han en fråga så, som den ställer sig för honom. Han ger sig ingen ro, förrän han trängt till sakens kärna, afkläder en fråga alla dess oväsentligheter och koncentrerar all sin energi på det absolut väsentliga, otåligt kastande åt sidan alla meningslösa fraser och förklädnader, som alltid mer eller mindre åtfölja politiska företeelser. Han afskyr opportunism lika innerligt som konsten att "bära kappan på båda axlarna".

Den styrelseform mr Carnegie sätter högst af alla är den republikanska, sådan den är förverkligad i Förenta staternas konstitution. Han lärde sig tidigt

älska ordet republik och har blifvit sin kärlek trogen. Det är med entusiasm och stolthet han i tal och skrift prisar den amerikanska demokratien. En engelsk författare skrifver härom på följande sätt: ”Hans åsikter i detta ämne kunna näppeligen vara väl balanserade; de likna mer en entusiasts lidelsefulla utbrott, än en klok, världserfaren mans sunda omdöme.” Och som ”ett utbrott af ensidig känslosamhet” karaktäriserar samme författare följande uttalande af Carnegie. — ”Lyckliga land! De bästa i den gamla världen uppsöka dina stränder för att ännu mera öka din erkända storhet. Att alla komma endast för de materiella fördelar du har att skänka, tror jag icke. Framför dessa materiella fördelar kommer, det är jag viss om, känslan af stolthet öfver att blifva en medlem af ett mäktigt folk, med en styrelseform grundad på människors medfödda jämlikhet, fritt från militärdespotism och klasskillnad. Förra månaden kommo 117,000 och alltjämnt strömma nya till. Å, ni själfvalda härskare öfver människor i Europa, hören I icke dödsringningen öfver dynastier och bördsföreträden? Ären I så döfva, att I icke förnimmen bullret, så blinda, att I icke sen de blixtar, som då och då varsla om den storm, som föregår folkväldet?”

I en rojalistisk britts öron skall detta ju låta som ett underligt tal, i all synnerhet som den talande icke tillhör proletärernas klass, då det naturligtvis

mötts med mera förstående. Millionären-socialdemokraten är och blir en anomali i mångas ögon.

Mr Carnegie betraktar "the House of Lords" som något vidunderligt och onaturligt, hvilket icke ett enda ögonblick borde tolereras. Han anser att dess medlemmar tillhöra nationens minst kompetenta läger och att som helhet betraktade äro de fullkomligt odugliga till lagstiftningsarbete. Han håller för att titlar hafva ett högst fördärfligt inflytande på en persons individualitet, och han illustrerar sin åsikt med att sätta mot hvarandra de platser i historien, som framtiden kommer att anvisa åt mr Gladstone, lord Beaconsfield och lord Salisbury: "Jag har alltid ansett honom (lord Salisbury) som ett slående exempel på fördelen af att icke vara född till ärftlig rikedom och ställning. Liksom släkten Cecils store stamfar var lord Salisbury själf af tarflig härkomst — en yngre son med en yngre sons lott men med naturliga anlag af den storslagna art, att de icke kunde undertryckas eller förringas af rangens och rikedomens förtärande prakt. Hans lands lagar tvinga honom att nedsänka sin individualitet i ett pärskap, hvarförutan England kunde hafva förtäljt om en förste och andre Cecil, som det nu talar om en förste och en andre Pitt — alltför stora som människor för att en titel kan utplåna dem som sådana. Det är ett sorgligt steg nedåt i historisk rang, från "Cecil" till markis Hvadsomhelst.

Den högsta titel en människa kan skrifva på historiens blad är sitt eget namn. Mr Gladstone's kommer att stå där. Han är och blir Gladstone, äfven om han försökte att förmå blifvande generationer att förlora hans personlighet i ett "Dukedom of Clydesdale" eller hvilken som helst titel. Men hvem af hans samtida i det offentliga lifvet kan visa detta prof på öfverlägsenhet? Disraeli gaf en tid goda löften om sig, men han försvinner snart i "Beaconsfield" — en skugga af ett namn. Titeln uppslukar mannen."

Mr Carnegie är utpräglադt radikal och tycker om kraftiga sociala reformer, såsom statskyrkans afskaffande, allmän rösträtt, ett själfägande bondestånd etc.; men först och sist är han principiell motståndare till monarkier. "Om jag vore med i Storbritanniens offentliga lif", skrifver han, "så skulle jag blygas för att slösa mina krafter på utrotandet af öfverhus, kyrka och stat, förstfödslorätt och fideikommiss samt alla andra grenar af det vidunderliga systemet; jag skulle rikta mina hugg mot kungligheten — upasträdet, hvarifrån alla dessa missförhållanden springa fram."

Ryktet visste en gång förtälja, att han tänkte komma in i brittiska parlamentet. Det var när Bright, Chamberlain, Dilke och Labouchere kämpade som den ytterliga radikalismens förtrupp. De hade Carnegie's fullaste sympati och stöd, och han hyste stora förhoppningar att republikanismens dag

snart skulle gry i England. Med alla liberalismens ledande män står han på vänlig fot. För mr John Morley, men framför allt för mr Gladstone hyste han den djupaste vördnad och beundran och ansåg mr Chamberlain som demokratiens ledare och Englands blifvande premiärminister.

Mr Carnegie gaf ett mycket tydligt uttryck åt denna uppfattning, då han 1885 kringsände kopior af Scribner's statistiska atlas öfver Förenta staterna, utvisande landets politiska, sociala och industriella utveckling.

På en blank sida i en atlas skref han:

"Öfverlämnad till
FRIA BIBLIOTEKET I BIRMINGHAM
af
Andrew Carnegie.
Newport, 9 Juni 1885.

Låten Birminghams arbetare se hvad
deras bröder på andra sidan hafvet gö-
ra under republikanska institutioner,
grundade på medborgarjämlikhet —
i ett land, hvarest kungatron och aristo-
krati äro lika okända.

A. C."

På den andra atlasen skref han följande:

"Till
JOSEPH CHAMBERLAIN
Folkets ledare och Storbritanniens
blifvande premiärminister, sänder

jag detta resultat af folkväldet under
institutioner, byggda på den enda
rätta grunden — medborgarnas po-
litiska likställighet.

Andrew Carnegie

Newyork 18 November 1885"

Fyra år därefter öfverlämnade mr Chamberlain detta intressanta dokument som ett motstycke till den kopia mr Carnegie sändt folkbiblioteket i Birmingham.

Sedan denna tid har dock mr Carnegie's hat till den monarkiska styrelseformen betydligt mildrats, och numera anser han den icke utgöra hinder för folkets självstyrelse.

Om engelska politici, sådana de visa sig i parlamentet, har han ingen smickrande uppfattning. Han anser att de sakna ståndaktighet, grundlighet och mod. "Engelska politici nöja sig med småsmulor, en liten bit i sänder, ehuru Gladstone kan ta ett godt bett, när han blir tvingad till det."

Men hur varm beundrare mr Carnegie än var af mr Gladstone och mr Morley, kunde han icke obetingadt gilla deras irländska politik. Han yrkade på att Irland skulle i fullaste mått erhålla lokal självstyrelse och att ställningen till England skulle vara som en af nordamerikanska staternas till Unionen.

Sina åsikter rörande den för dagen aktuella tullfrågan har han uttalat i en liffull artikel i tidskriften

"The Forum", mars 1895. Först skulle all tull på de mångas lifsmedel afskaffas och i stället skulle de fås lyxartiklar beläggas med hög tull. Massan af folket, som begagnar och förbrukar hemgjorda fabrikat skulle icke beskattas, men den fina världens män och kvinnor, för hvilka priset på de varor de köpa är af ringa betydelse, de skulle betala tullafgifterna. Tull skulle aldrig påläggas med hänsyn till skydd, utan endast med hänsyn till inkomst. Summa summarum af Carnegie's tullpolitik är:

1) Tullar skulle påläggas den slösaktiga, rika klassens utländska lyxartiklar, hvilka innefatta två tredjedelar af all tullinkomst.

2) Redan stadgade industrier skulle icke ofta underkastas förändringar, utan få tid att vänja sig vid förhållandena. Det är oklokt att på en gång sänka mer än halfva tullen på en vara.

3) Ömsesidighetspolitiken bör återställas.

4) Alla konstsaker borde vara tullfria, enär de slutligen komma att tillhöra offentliga institutioner.

5) Tullagsstiftning skulle endast förekomma andra året efter hvarje statistisk undersökning, såframt icke brist i nationalkassan nödvändiggör tull på de rikas lyxartiklar.

I "silfverfrågan" tog mr Carnegie en mycket verksam del och kastade ut ofantliga summor för att motarbeta "silfvermännens" planer. Mr Bryan — silfverstandardens förespråkare — hade i Carnegie sin mest fruktade motståndare.

Fredssaken ligger mr Carnegie varmt om hjärtat — hvarom hans storartade anslag till "fredspalatset" i Haag är ett talande vittnesbörd. "Det är Amerikas största heder", sade han vid ett tillfälle, "att landet icke har någon armé värd att tala om och att dess krigsflotta knappast äger ett enda dugligt fartyg. Hvarför skulle Amerika segla i brutala näfrättsnationers kölvatten, hvilka ännu stå under inflytande af feodalinstitutioner, som uttömma alla sina tillgångar på att träna män, så att de på bästa sätt kunna slakta sina medmänniskor och till att bygga skepp som förstörelseredskap".

Huru skarpt han ogillade kriget med Spanien visade han genom att, inbiten republikan som han var, öfvergå från regeringens parti till de hatade Bryaniterna, till hvilkas politiska ståndpunkt i alla andra frågor han var en ifrig motståndare. "Endast den", skrifver Barnard Alderson, "som vet hur oslitligt starka partibanden äro i Förenta staterna, kan fatta hvad det måste innebära för en så trofast och pålitlig partiman som Andrew Carnegie att nödgas bryta med gamla vänner och kamrater". Men han måste ge uttryck åt hvad han ansåg vara sin plikt och uttala ett varningens ord, innan det var för sent. Amerika hade svikit sina traditioner och skulle, trodde han, kasta sig in i en utvidgnings- och kolonialpolitik, som kunde leda till militarism och öfvervåld.

Englands konflikter med Venezuela och Sydafrika sätter honom äfven i harnesk. Han anser en-

gelska regeringens handlingssätt ytterligt orättvist och oklokt samt ett sorgligt affall från den engelsktalande rasens höga freds- och frihetsideal. ”Den klokaste politiken är”, säger han, ”att söka uppehålla fred, och det är ett allvarligt politiskt missgrepp att rubba den, enär vi icke kunna förstöra en annans nations fördel utan att skada vår egen. En skenbar tillfällig vinst af andras ofärd är verklig förlust i längden.”

Andrew Carnegie, denne praktiske, ”smarte” businessman, är en obotlig idealist, som tror på ett nationernas brödraskap och som med glädje skulle uppoffra allt för att få se en sammanslutning af alla engelsktalande folk. Mr Gladstone yttrade en gång, att mr Carnegie var så fylld af amerikanska och engelska intressen, att han var som en lefvande länk mellan de båda nationerna. Och hans lifs varmaste önskan är att dessa intressen en dag skola bli gemensamma och de båda länderna utgöra en enda stor förening. För sin del tror han på möjligheten häraf, öfvertygad att idéen skulle hälsas med entusiasm af majoriteten af befolkningen i Förenta staterna och kolonierna. Men rörande själfva moderlandet hyser han icke samma förhoppning, ehuru sammanslagningen af intressen endast skulle vara en fördel. Englands produkter skulle säljas på världens finaste marknad — Förenta staterna — tullfritt, och de båda ländernas förenade styrka skulle skydda dem mot alla anfall. Det är endast på det

politiska området Storbritannien skiljer sig från de andra engelsktalande länderna; i språk, litteratur, religion och lagar äro de redan förenade. I dragningen till hvarandra mellan alla engelsktalande ser mr Carnegie gryningen till en ny känsla — raspatriotism. Om England skulle vara nog litet förutseende att motarbeta denna, så förespår han att den nuvarande ställningen som hufvud för den anglosaxiska rasen hotas med fall. "Den enda vägen för Storbritannien är", säger han, "återförening med sitt jättebarn, såvida hon icke vill sjunka till en underordnad rang och hädanefter bli en obetydlighet i den engelsktalande rasens blifvande annaler."

En sådan förening skulle vara oöfvervinnelig både i fredliga värf och i krig och kraftigt bidraga till världens framåtskridande. Mänsklighetens välfärd kräfver en sådan sammanslutning, säger mr Carnegie, och räknar upp alla de välsignelser, som den skulle bringa. En af dessa är att föreningen genom sin styrka kunde uppställa sig som skiljedomare vid världens tvistigheter. Det ofantliga slöseriet med att underhålla ett dyrbart försvarsväsen kunde hindras och aldrig mer skulle legaliserad människoslakt vanära mänskligheten.

Äfven om den vackra tanken synes vara omöjlig att någonsin bli realiserad, så gör den sin upphofsman heder. Det första skälet mr Carnegie framhåller mot de invändningar som göras är, att "blod är tjockare än vatten" och det kraftigaste stödet

för sin teori väntar han af "den nye mannen" — engelsk-amerikanen — "hvilken äger båda rasernas förtjänster och styrka och ingenderas fel och svagheter och som skall blifva den förste lärjungen i raspatriotism och arbeta för att det gemensamma medborgarskapets dag skall uppgå inom den engelsktalande rasens vidtfamnande gränser." Låt människor säga hvad de vilja", slutar mr Carnegie, "men jag vidhåller, att så säkert som himmelens sol en gång lyste öfver Storbritannien och Amerika förenade, så säkert skall hon en gång uppgå, lysa öfver och på nytt hälsa "De återförenta staterna" — "Engelsk-amerikanska unionen".

Om engelska parlamentet hyser mr Carnegie icke öfverdrifvet goda tankar och han har länge förutsagt dess fall. "Öfverhuset", säger han, "erhåller föreskrifter från Underhuset. Underhuset får snart föreskrifter af tidningarna. Under nästa generation skola parlamentsdebatterna ha lika litet inflytande på tidens politiska strömningar, som bannstrålar från predikstolen numera kunna göra intryck på ett religiöst sinne. Pressen är världsparlamentet. De ledande männen i detta forum låta edra statsmän dansa efter sina pipor. Om en människa önskar få verklig makt och inflytande i världen, så måste hon förstå att sköta pennan — det är klart. Det är, i sanning, ett ädlare vapen än svärdet och tungan, hvilka båda ha nästan spelat ut sin roll".

"Ett lands hjärna", kallar mr Carnegie pressen, och det fanns en tid, då han umgicks med planen att öfversvämma England med radikala tidningar, hvarigenom han ville vinna massan af folket för sina politiska åsikter. Han var sålunda ägare af aderton tidningsorgan, men han synes icke hafva ägnat sig åt företaget med sin vanliga energi, ty det egentliga syftet — utbredande af nya politiska uppfattningar — vanns icke. Det ekonomiska resultatet var vida lyckligare.

Religionen är för mr Carnegie handling och lif, icke dogmer och bekännelser. Han anser att predikstolsverksamheten är af ingen betydelse i våra dagar. "Hvem frågar efter", säger han, "hvad Rev. mr Frotti predikar, när han vågar sig ett steg utanför bibelförklaringarna. Den prästen är den bäste, som talar litet och uträttar mycket." Följande yttrande af mr Carnegie visar hur han såg på det mänskliga lifvets mysterier: "Det är ett syndigt slöseri med tid och tanke att för mycket grubbla på hvad som skall hända i ett fjärran och okändt tillkommande. Jag är evolutionist. Min lärare är Herbert Spencer. Det är omöjligt att bestämma gränsen för hvad människohjärtat kan göra eller hvad det kan blifva i fysiskt, andligt eller socialt hänseende....Vi färdas alla samma väg och till sist, tror jag, till himmelen."

VIII

RIKEDOMENS EVANGELIUM

RIKEDOMENS EVANGELIUM

AF alla paradoxer mr Carnegie utslungat är ingen så ägnad att väcka uppseende, som påståendet att "den, som dör rik, dör vanärad". Det märkliga ligger naturligtvis däri, att det är en mycket rik man, som på detta radikala sätt vill lösa rikedomens moraliska och sociala problem. Och det är hvarken en asketisk fanatiker eller en moraliserande filantrop som talar så, utan en klok, skarpsynt världsmedborgare med vidsträckta intressen och hög allmänanda. Hvad han anesr sig vara, säges bäst med Barnard Aldersons karaktäriserande uttryck: "*En penningförvaltare för den engelsktalande rasen*". Ehuru mr Carnegie tillbragt största delen af sitt lif i Amerika, är han dock med barndomsminnenas band fästad vid "moderlandet", och han är lika kungligt frikostig mot konungariket som mot republiken.

Det evangelium han förkunnar om rikedomens skapande och användning sönderfaller i två stora hufvuddelar: fattigdomens fördelar och rikedomens ansvar. Då mr Carnegie en gång tillfrågades, hvilka medfödda anlag en människa behöfde för att kunna bli millionär, så lydde svaret snabbt och afgörande: "Den största fördel, hvarmed någon kan börja lif-

vet är att vara född fattig. Mannen, som vill vinna millioner, skulle icke födas med en silfversked i munnen. Han måste känna, att det gäller att simma eller gå till botten. Han måste göra sin start i lifvet utan simblåsa, utan lifräddningsboj, utan yttre stöd."

Carnegie anser att motgångens skola ger den bästa uppfostran, och att den yngling, som sett och deltagit i föräldrarnas kamp mot nöd och brist, har fått den kraftigaste sporren till framgång. Det är öfverflödigt påpeka, att Carnegie med "fattiga" icke menar grändernas barn, hvilkas elände icke gärna kan tänkas som "fördel", utan barn i hederliga, arbetsamma hem. "Det kommer icke så mycket an på", säger han vid ett tillfälle, "att söka få det sjunkande tiotalet på det torra, som att hjälpa det *simmande* tiotalet att hålla sina hufvuden öfver vattenytan." Det är dessa — "de simmande", de arbetsamma fattiga, som dag efter dag redligt sträfva för att förtjäna sitt uppehälle, som mr Carnegie befattar sig med. De, som icke vilja hjälpa till att hjälpa sig själfva, dem har han intet tålamod med. Han tillskrifver hemmet det mest bestämmande inflytandet på den unge mannens framgång. "Fattiga pojkar, som uppfostras af sina föräldrar, hafva", säger han, "många fördelar framför dem, som uppfostras af betalda främlingar och äro utsatta för rikedomens frestelser och faror; och det är icke alls öfverraskande, att det är de förra och icke de se-

nare, som bli de ledande männen inom hvarje gren af mänsklig verksamhet." Han beskrifver dem som atleter, tränade till kamp, med "senor af järn, oböjliga viljor, beslutna att gå framåt eller stupa". "Sådana gossar", tillägger han, "hafva alltid marscherat och skola alltid komma att marschera rakt fram till fronten och blifva världens ledare — det är de, som göra epok." De människor, som fört släktet framåt och kallats för jordens störste, ha icke varit födda till rikedom och rang, hvilka oftast visa sig vara olycksbringande för utveckling af goda och stora karaktärer, utan unga män, som blifvit "fostrade i fattigdomens härdande skola — den enda skola, som är i stånd att frambringa sann storhet."

Mr Carnegies varma öfvertygelse i denna fråga är framsprungen ur hans egen erfarenhet, som gör honom en smula ensidig. Bland de *sjunkande* tio, fanns kanske en, hvars räddning undan vågorna—fattigdomens hinder och svårigheter — varit mera värd än de *simmande* tio, som blefvo världens ledare. Mr Carnegie's eget lif är ett sällsynt undantag och kan icke uppställas som allmän princip. Ett rörande vackert drag är hans ständiga återkommande till självfva grundvalen för sin — och, som han tror, för allas — framgång i lifvet: ett kärleksfullt hem. "Bland många fördelar som medfölja, icke ärftlig rikedom och börd, utan ärftlig fattigdom och hälsa, är det en som, i mitt tycke, öfverglänser dem alla. Barnen af kungar, millionärer

eller förnäma personer tillåtas icke att komma i så nära och kännbar gemenskap med far och mor, som dessa heliga namn innebära. Namnet fader och det ännu heligare namnet moder äro blotta namn utan innebörd för de rikas och förnämas barn. För den fattige gossen däremot äro dessa de ord han svär vid, hans väktare, hans själs ankare, föremål för hans tillbedjan. Hvarken amma, tjänare, lärarinna eller lärare har kommit emellan honom och hans föräldrar. I sin far har han haft lärare, kamrat, rådgifvare och domare. Det är icke beskärdt den födde millionären, adelsmannen eller fursten att åtnjuta fördelen af en sådan arfvedel som den äger, hvilken i sin mor har vårdarinna, sömmerska, lärare, helgon — sitt allt."

Bland de många artiklar mr Carnegie de senaste femton åren skrifvit i ämnet är det i synnerhet tre, som tilldragit sig uppmärksamhet: "Rikedomens evangelium", hvilken förekom i junihäftet af *North American Review* 1889, "Rikedom och bästa sättet för dess användning", the Victoria Publishing Company, London, och en artikel om "Fattigdomens fördelar" i *Nineteenth Century Review* 1891. Den senare artikeln framkom som svar på den kritik mr Gladstone jämte flera andra riktat mot Carnegie's uttalanden i "Rikedomens evangelium."

Artikeln inledes med ett påpekande af de genomgripande förändringar, som i arbetsvärlden förانledts därigenom, att arbetet flyttats från hemmet

till fabriken. Han skämtar med talet om "den gamla goda tiden" och söker bevisa, att hvarenda klass inom det nuvarande samhället lefver under lyckligare och bättre villkor. Arbetaren har nu bättre lefnadsvillkor än farmaren hade några generationer tillbaka, och farmaren bättre än godsägaren hade det. Konkurrensens lag är det förhärskande inflytandet inom handelsvärlden, och "the survival of the fittest" den erkända grunden för självständigt handlande. Han anförde skriftens bud: "Den som icke sår, han skall icke heller skörda" och går strängt tillrätta med dem, som hängifva sig åt ett lättjefullt lif, ännu mera klandervärdt om det går hand i hand med slöseri och lyx. Likaså klandrar han skarpt socialistiska teorier, hvilka vilja sätta "revolution i stället för evolution." "Jämlikhet i makt eller inkomst är omöjlig här i världen", säger han, "där individualitet är nödvändig för dess framåtskridande och lämpliga ledning."

Hur skall en rik man kunna göra det värdigaste bruk af sina rikedomar?

På denna fråga svarar Andrew Carnegie, att det finns tre sätt att förfoga öfver öfverflödig rikedom. Den kan lämnas i arf åt familjen, testamenteras till allmänna ändamål eller bortskänkas under ägarnas lifstid. De båda första sätten äro de vanligaste och äro, enligt mr Carnegie's uppfattning, mycket ovisa.

I synnerhet fördömer han fideikommissinstitutionen, hvilken han påstår vara framkallad af endast

bördsfåfänga och titelsjuka. Att lämna förmögenhet åt sina barn är att pålägga dem en börda — oftast är det en förbannelse man i sin dårskap skänker dem. Som ett bevis för sitt påstående pekar han på rika mäns söner och — mågar. Och det är icke sina barns bästa millionären tänker på när han gör sitt testamente — det är sin egen fåfänga. Utom en måttligt tilltagen lifränta åt hustrun och döttrarna och inga medel — eller högst obetydliga — till sönerna, borde det återstående användas för det allmänna bästa. Sonen har rätt till en god uppfostran, som sätter honom i stånd att själf skapa sig en framtid, samt lämpligt understöd i fall han vill ägna sig åt offentliga värf, men slösaren unnar han icke ett öre. Han afskyr lättja och slöseri, lika fördömliga hos rik och fattig. Arbete är första villkoret för ett lyckligt och nyttigt lif.

Mr Carnegie förordar ifrigt åläggande af arfsskatt. Först därför att den skulle bringa staten en välbehöflig inkomst, och för det andra förmå människor att redan under sin lifstid förfoga öfver sin förmögenhet. Då Carnegie talar om att testamentera sin förmögenhet till allmänna inrättningar, yttrar han sin förvåning öfver att en människa vill nöja sig med att inte vara till någon nytta förrän efter sin död. En sådan man reser ”en minnesvård åt sin egen dårskap”, säger han, och ”det är ingen godhet och kan aldrig bli till någon välsignelse att ge bort sina pengar först när döden tvingar en att släppa

sitt tag om dem." Det är ingen gåfva, därför att den icke gifves med glädje, utan aftvingad vid dödens stränga kallelse. Den olyckliga utgången af dessa testamenten, tvisterna som ofta åtfölja dem och det sätt hvarpå rikedomen förslösas, tyckes utvisa att ödet icke ser dem med blida ögon.

Det enda rätta användandet af rikedom är efter Carnegie's mening, att millionären lika nitiskt och vaket under sin lifstid sörjer för egendomens fördelning, som han gjort för dess förvärfvande.

I detta sätt att använda rikedom ligger ett slags jämkning mellan rik och fattig; fåtalets rikedom blir i bästa mening de mångas egendom, därigenom att den användes till det allmänna bästa. "Rika män", säger han, "äga en stor lycka att vara tacksamma för. De hafva i sin makt att medan de ännu lefva sysselsätta sig med ordnandet af nyttiga institutioner, som skola blifva till ovärderlig nytta för deras medmänniskor och hjälpa dem att lefva ett värdigare och lyckligare lif."

Men han vill strängt inskärpa hos dessa rikedomens förvaltare, att lika svårt som det var att förvärfva förmögenhet, lika svårt är det att använda den rätt, så att den verkligen blir till stort, allmännyttigt gagn. "Det är bättre för människosläktet", heter det på ett ställe i "Rikedomens evangelium", att de rikas millioner kastas i hafvet, än att de användas för att uppmuntra lättingen, drinkaren eller andra ovärdiga. Af tusen dollars, som i dag an-

vändas för s. k. välgörande ändamål, är det troligt att niohundrafemtio dollars användas oklokt, så oklokt i själfva verket att gåfvan just framkallar det onda, som den skulle mildra eller afskaffa." Det fordras affärsduglighet för att bestämma öfver rikedomars användning. Innan en gåfva lämnas, bör gifvaren göra sig noga underrättad om föremålet är värdt understöd. Denna regel förefaller kanske sträng, men att den är principiellt riktig erkännes säkert af alla tänkande människor. Mr Carnegie är öfvertygad om att många välmenande donationer hjälpa till att uppmuntra lättja, och hellre än att understödja dem, som "hvarken så eller spinna", ville han gömma sina millioner under lås och bom.

Den rike mannens första plikt är, säger Carnegie, att genom ett enkelt, anspråkslöst lefnadssätt, fritt från lyx och flärd, gifva ett godt exempel, att sörja för de sinas tillräckliga bärgning och därefter betrakta all sin återstående egendom som gods han fått att förvalta på det sätt han anser vara bäst tjänligt för samhället. Sålunda blir den rike mannen endast en förmyndare för sina sämre lottade bröder, till hvilkas tjänst han ställer sitt större förstånd, sin rikare erfarenhet och administrationsförmåga samt handlar för dem bättre än de själfva äro i stånd till."

När världens millionärer en gång ha lärt sig inse de ovedersägliga förtjänsterna i denna idealplan,

så skall helt säkert en ny dag randas för dem, som så länge suttit i mörker och skugga. Mr Carnegie har genom sitt eget handlingssätt bevisat, att hans evangelium icke är en tom fantasibild, utan en klok och fullt utförbar plan. Han har satt upp en lång lista innehållande bud för millionärer, och det är icke alls otroligt att han vinner anhängare för sina syften. Och en sak är viss, att de, som efterfölja hans evangelium, deras namn komma att höra till dem, "som aldrig dö" utan lefva i tacksamt minne.

Under det att millioner för några af sina ägare äro en tung börda, som krossar deras mod och förtager dem all energi, kan Carnegie icke se minsta lilla tecken till oro. Men han gläder sig åt att bli dem kvitt, som åt den största lycka och jagar alla bekymmer ur sitt sinne.

Mr Carnegie roar sig ofta med att sia om framtida öden och händelser, och en af de glimtar in i det fördolda han helst dröjer vid är försoningen, utjämningen mellan rik och fattig. Lagarna för förvärf och användning skola vara orubbade, men millionären skall endast vara en förvaltare af de fattigas egendom, hvars riktiga fördelning han förstår långt bättre än de själfva. Och allmänna meningen skall i en snar framtid, det är han förvissad om, strängt döma den man, som girigt samlar rikedom för sin egen del, i stället för att använda den till sina medmänniskors bästa. Donationer, hur vackra och frikostiga som helst, att utfalla först efter gifvarens

död, skänka icke full tillfredsställelse. Det enda riktiga sättet är att under sin lifstid förfoga öfver sin förmögenhet och själf öfvervaka, att den användes efter gifvarens önskan.

I ett föredrag, hållet i Union College, Newyork, yttrade mr Carnegie om rikedomens användning följande, hvilket kan anses som en sammanfattning af hans uttalanden i denna fråga: "Det enda ädla bruket af rikedom är att den betraktas som ett heligt ansvar, att väl förvaltas af sin ägare, i hvars händer den kommit, till mänsklighetens högsta väl. Jag har ofta sagt och upprepar det än en gång, att den dag kommer och vi se redan dess gryning, då den man, som vid sin död ägde millioner att fritt förfoga öfver och icke gjorde det, kommer att dö vanärad. Jag menar naturligtvis icke affärsmannen, som plötsligt träffas af döden och som har sitt kapital i affären och icke kunnat taga ut det; ty kapitalet är verktyget, hvarmed han åstadkommer sina underverk och producerar mera rikedom. Jag talar om den mannen, som vid sin död äger millioner i värdepapper, hvilka han behöll för räntans skull för att därmed öka sin eländiga penninghög. Genom att under sin lifstid förfoga öfver sin rikedom så, att den blir till välsignelse för mänskligheten, kan affärsmannens verksamhet med att förvärfva förmögenhet upphöjas i rang med hvilken som helst annan sysselsättning. På detta sätt kan han i rang till och med likställas med läkaren, hvars

yrke är ett af våra allra högsta, därför att affärsmannen äfven, på visst sätt, blir en läkare, som försöker icke att bota utan att förekomma mänsklighetens lidande. Den grafskrift, som hvarje rik man skulle önska sig förtjäna, står att läsa på monumentet öfver Pitt:

"Han lefde utan att göra väsen af sig,
Och han dog fattig."

Detta är bilden af den man, som framtiden kommer att hedra, under det att den, som dör gammal, efter att ha dragit sig ifrån affärer och har millioner förvarade i sitt kassaskåp, hvarken blir begråten, hedrad eller prisad."

Det bästa af allt är att mr Carnegie i praktiken tillämpar det ädla ideal han sålunda uppställt och därigenom bevisar dess utförbarhet.

I *North American Review* 1891 skref mr Carnegie en ny artikel om "Rikedomens evangelium". Den präglades af samma allvarliga öfvertygelse och praktiska förslag rörande användandet af rikedom. Han gick strängt tillrätta med gnidaren för hans synder. Mr Carnegie är mycket förfaren i att citera bibeln och hämtar gärna sina liknelser ur denna bok, ehuru icke alltid med tillbörlig respekt. "Det skulle icke finnas något, som kunde öfverraska iakttagaren af samhällsutvecklingen", skref han i den ofvan nämnda artikeln, "om samhället gillade skriftens ord, som säger att en kamel kan lättare gå genom ett nålsöga, än en rik kan komma in i himmelen."

Det är hufvudsakligen sju ändamål, som mr Carnegie vill framhålla för dem, som ha rikedom att undvara:

1.) Att grunda eller utvidga ett universitet.
2.) Upprättande af afgiftsfria bibliotek.
3.) Upprättande af sjukhus.
4.) Upplåtande af offentliga parker.
5.) Öppnande af offentliga musikhallar.
6.) Bad- och siminrättningar.
7.) Kyrkobyggnader.

Om hvar och en af dessa planer yttrar han sig på följande sätt:

Att grunda eller utvidga ett universitet.

"Att grundlägga ett universitet är ett enastående företag för en mycket rik man. Att utvidga eller rikta ett redan befintligt universitet återstår för den millionär, som icke är en Kroesus bland millionärer."

Upprättande af afgiftsfria bibliotek.

"Svaret på min egen fråga: Hvilken är den bästa gåfvan till ett samhälle? är, att ett fritt bibliotek intager första platsen, förutsatt att kommunen vill emottaga och underhålla det som en offentlig institution, tillhörande staden lika väl som dess offentliga skolor och betraktadt som ett bihang till dessa."

Sjukhus och laboratorier.

"Vi hafva ett annat, mycket viktigt område: sjukhus, medicinska läroanstalter, laboratorier och andra institutioner hörande till lindring af mänskligt lidande, synnerligast med hänsyn till förekommande

af sjukdomar. Yttringarna af detta slags välgörenhet äro otaliga, men det bästa sättet af dem alla är helt visst inrättande af skolor för att utbilda sjuksköterskor."

Att upplåta offentliga parker.

"Offentliga parker borde komma i första ledet af välgörande företag, alltid under förutsättning att kommunen åtager sig att underhålla, försköna och skydda dem."

Att öppna offentliga musikhallar.

"Vi ha ett annat nyttigt bruk för rikedom i åstadkommande af möteslokaler, hvilka äfven kunde användas som konsertsal. Våra städer äro i allmänhet mycket dåligt utrustade i detta fall. Gåfvan af en hall till en stad, som saknar en sådan, är ett förträffligt bruk af rikedom till samhällets bästa."

Bad- och siminrättningar.

"I detta afseende äro vi långt efter Europa. Fria folkbad äro därstädes ingen ovanlig företeelse."

Kyrkobyggnader.

"Gåfvor till kyrkor äro i en mening icke att betrakta som gåfvor till samhället i sin helhet, utan till särskilda klasser. Millionären skulle icke beräkna hur billigt denna byggnad kan uppföras, utan hur fullkomlig den skall kunna göras. Men sedan han skänkt byggnaden, skulle donatorn stanna därmed — underhållet af kyrkan bör åligga dithörande församling. Det finns inte mycken sann religion i

församlingen och ej heller förkunnas den i en kyrka, som icke underhålles af sina egna bekännare."

I det senare uttalandet instämma nog alla. En religion utan självuppoffrande kärlek är icke värd namnet. Mr Carnegie har skänkt frikostiga gåfvor till de flesta här anförda ändamålen, däri inberäknade några hundra orglar till andaktslokaler och musikhallar, men sin första kyrka har han icke ännu byggt. Därtill afskyr han alltför mycket sekterism och trånga religionsdogmer, så utmärkande för nutidens religiösa lif. Han berättar i en af sina reseskildringar om ett lärorikt samtal han under en resa i Kina hade med en af det himmelska rikets söner. Historien lyder sålunda: "En dag frågade jag vår vägvisare, Ah Cum, en gentleman och kunskapsrik karl, hvarför han icke öfvergick till kristendomen? Det glittrade misstänkt i hans ögon, då han svarade: "Hvart gå, säg? Gå till biskop? — pekande på katedralen. "Han säga all right. Gå där?" — pekande på den engelska kyrkan — "Biskop säga fördömd. Gå Hopper?" — pekande på det amerikanska presbyterianska missionshuset. "Han säga biskopens kyrka icke bra — helvetets eld. Hvart jag då gå, säg?" — "Blif där ni är, ni skälm", svarade Carnegie och tillägger: "Jag hade verkligen inte väntat att bli så där afsnoppad."

En europé skulle antagligen på välgörenhetslistan äfven ha satt: Hem åt människor. Men för en amerikan faller icke det gränslösa eländet i den gamla

världens bostadsförhållanden så bjärt i ögonen, ehuru mr Carnegie ingalunda är blind därför. I en artikel i "the Contemporary Review" 1894 uppställer han en jämförelse mellan den amerikanske och den europeiske arbetarens lefnadssätt och förhållanden i allmänhet, hvilken icke utfaller till den senares fördel.

Mr Alderson berättar huru mr Carnegie öfverflyglas af bref med begäran om understöd till den eller den kyrkan, hvilka dock aldrig medföra önskad verkan. En smula eftertanke och kännedom om mr Carnegie's åsikter borde lära den naive brefskrifvaren att hans möda är förspilld. Som en ursäkt för att brefven lämnas obesvarade nämnes, att deras antal stundom uppgår till femhundra om dagen. Från alla världens hörn strömma de tillsammans i sin gemensamma tysta graf — papperskorgen. Icke ett af tusen kommer i mr Carnegie's egna händer. De granskas af vaksamma, skarpsynta ögon, och de flesta röna samma grymma öde.

Detta handlingssätt påminner om huru en af mr Carnegie's samtida ryktbarheter, John Ruskin, med hvilken han, trots den stora grundolikheten, har mer än en beröringspunkt, besvarade en begäran om pengar för att betala de vid en kyrkobyggnad åsamkade skulderna. Den stackars prästen erhöll följande svar på sin framställning:

"Min herre.

Det verkar nästan löjligt att ni vänder er till mig, den siste i världen som skulle vilja ge er ett enda öre.

Det första råd jag brukar ge åt människor, gamla och unga, lyder sålunda: 'Sätt er icke i skuld! Svält ihjäl och far till himmelen — men låna inte. Försök först att tigga, och jag skulle icke förbjuda er, om det är nödvändigt, att stjäla. Men köp icke saker, som ni icke kan betala!

Och af alla gäldenärer äro de fromma, som bygga kyrkor utan att kunna betala dem, de afskyvärdaste narrar jag känner. Kan ni inte hellre predika och bedja bakom en häck eller i en sandgrop eller i en kolgrufva?

Och af alla slags kyrkor, uppförda på sådant sätt, äro kyrkor af järn det jag innerligast afskyr". — —

Denna sista omständighet var kanske en icke oviktig orsak till Ruskins ovilja. Att samtidigt såra både hans estetiska och moraliska känsla blef för mycket.

Äfven i ett annat fall förefinnes likhet mellan Ruskin och Carnegie. Bådas uppfattning af rikedomens förpliktelser voro i grunden densamma; men den ene ser saken med den praktiske affärsmannens blick för möjligast största framtida nytta, den andre är idealisten, stämningsmänniskan, som handlar efter ögonblickets ingifvelse. Ruskins efter fadern ärfda fem millioner voro ganska snart förvandlade till konstskatter i museerna och till bröd i fattigmans kyffen, icke att nämna hvad som bortslösades på de mer eller mindre misslyckade sociala experimenten.

Mr Carnegie har själf förklarat, att "Rikedomens evangelium" endast är ett upprepande af Kristi ord

till den rike mannen att sälja allt han äger och ge pengarna åt de fattiga. Och detta skall han göra medan han lefver", tillägger han, "innan han kallas att lägga sitt hufvud till hvila hos moder jord. Om han handlar så, skall han nalkas sitt slut kanske fattig på ägodelar, men rik, mycket rik på sina medmänniskors kärlek, tacksamhet och beundran. Och en tröstefull röst skall kanske hviska ljufva ord i hans öra, att hans lif bidragit till att göra en liten vrå af den stora världen en smula bättre och lyckligare. Och ett är visst", slutar han, "för sådana rika äro paradisets portar icke slutna".

Denna nya lag, som mångmillionären från Pittsburg ville pålägga sina bröder, blef med ifver och intresse diskuterad på båda sidor af Atlanten. Världen stod slagen med häpnad öfver detta ädelmod, och från när och fjärran hördes röster af beundran och gillande. Men protester hördes äfven. Förslaget var ett djärft anfall mot egennytta, fåfänga och girighet, men det bidrog helt säkert att väcka mången rik man till insikt af att med rikedom äfven följer ansvar.

Bland de offentliga män, som deltogo i diskussionen, nämnas Gladstone, presidenten Cleveland, kardinal Manning, kardinal Gibbons, biskop Potter, rev. Hugh Price Hughes m. fl. Mot den senares påstående, att hand i hand med millionärens växande rikedom går hans medmänniskors växande fattigdom, invände mr Carnegie, att millionärens fram-

gång och utveckling är till nytta för hela samhället. Långt ifrån att det ligger sanning i uttrycket, att millionärer vid ena ändan af stegen ovillkorligt innebär fattighjon vid den andra, är det alldeles tvärtom. I ett land, där millionärer kunna existera, finns mycket liten ursäkt för nödställd fattigdom. Millionärer kunna endast uppstå i en omgifning af allmänt välstånd, och detta ökas i hög grad genom deras ansträngningar. Vinsten stiger, när lönerna äro höga, och ju högre löner, som betalas, dess större äro arbetsgifvarens inkomster. Mr Hughes yttrade likaledes, att i ett samhälle, byggdt på verkligt kristliga principer, skulle millionären vara en omöjlighet. Hvarpå mr Carnegie svarade, att där heller icke behöfdes några präster, samt tillade skämtsamt; "Våra efterträdare, mr Hughes' och mina, ska bli ett skönt par, där de gå omkring arm-i-arm och söka sig något lätt och bekvämt arbete som betalas bra".

Den utförliga granskning mr Gladstone ägnar artikeln om "Rikedomens evangelium" afslutas med följande ord, som äga sitt största intresse som en parallell mellan de båda ryktbara männens sätt att se saken:

"John Wesley emotsåg den dag, då hans folk, som af honom uppfostrats till flit, ordning och omtänksamhet, genom dessa egenskaper skulle blifva rikt, och att den sålunda alstrade rikedomen skulle förstöra det verk, hvaråt han offrat sina krafter, och på nytt sänka det i världslighetens afgrund. Det

förefaller som om det skulle kunna ligga inom möjlighetens — ehuru knappast inom sannolikhetens — gränser, att något liknande skulle kunna bli följden af mr Carnegie's lära. Om det evangelium, som nu predikas af denna modärna Johannes döpare — hvilket ännu blott är en ropandes röst i öknen, liksom hans företrädares — skulle lägga beslag på det nittonde och tjugonde århundradets alla skriftlärda och fariseer; om den impuls som gifvits skulle blifva grundsats, vana, lidelse, då skulle nog kunna inträffa den dag, då offentliga bad, bibliotek, parker och andra förmåner hade mångfaldigats långt öfver folkets behof och skulle försänka det i yppig slapphet, som det romerska folket under kejsarna. Men dessa farhågor, svagt framskymtande i fjärran, kunna lämnas åt våra efterkommande. Oss åligger att fästa oss vid det goda, som kan vinnas, och vid de faror, som äro oss nära.

Mr Carnegie's plan är af den beskaffenhet, att dess utförande måste begränsas till ett fåtal personer. Den afser icke mer eller mindre än att i stor skala för stora ändamål använda hvad som skulle kunna kallas ett jätteöfverskott. Endast ett mycket litet antal förmögna män hafva dylika öfverskott till sitt förfogande, och mycket få äro i stånd att utstaka eller välja dessa stora mål. Sedan vi ägnat en rättvis beundran åt mr Carnegie's ädla idé, skulle vi kunna säga, att den är mycket vacker men lämpar sig icke för våra förhållanden — och därpå åter slumra in

på vårt öra. Men detta måste allvarligt förekommas. Principen i systemet talar med tordönsstämma till tusenden och åter tusenden. Jag kan icke förmå mig att lämna ämnet utan att framställa ett anspråkslöst förslag i samma anda, ehuru oändligt långt under det. Låt det frö Carnegie sått bära trettiofaldt, om det icke kan bära sextio — eller hundrafaldt frukt. Ämnet är af stor betydelse och rör oss alla.

Om någon framställer den frågan, huruvida den rika delen af vårt samhälle ger bort en skälig del af sin inkomst, så kan svårligen svaret blifva annat än nekande. Om den frågan göres, hvilka de rika äro, så måste vi börja med att från detta allmänna och nödvändigtvis något sväfvande begrepp utesluta alla dem, hvilka helt och hållet eller delvis äro befriade från inkomstskatt. Äfven ofvanom denna linje måste ordet "rik" gradvis tillämpas. Det gör sig gällande med växande styrka i den mån vi gå uppför inkomstskalan. Utan tvifvel drabbar denna dom egentligen dem, hvilka innehafva hvad man skulle kunna kalla "oansvarig rikedom", emedan i detta fall innehafvaren har största friheten att förfoga öfver rikedomen och är minst beroende af de anspråk, som föranledas af grannskap, tradition och vana. Den sämsta rikedom är sannolikt den jordägares, som genom systematisk frånvaro från sin egendom öfverför sina inkomster till de oansva-

rigas klass. Detta förhållande är lika oförlåtligt som olyckligt.

De sex- eller sjuhundra millioner pund, som nu finnas i England, äro underkastade mycket ringa afdrag för statens utgifter. Af de åttionio millioner, hvilka utgöra statens inkomst för 1889 till 1890, upptagas icke mer än sjuttiotre millioner i skatt, och af dessa millioner kommer kanske mer än hälften på de fattigare klassernas lott. Göres nu vederbörligt afdrag för kommunalbeskattningen, kunna vi antaga, att de rika klasserna i medeltal hafva elfva tolftedelar af sina inkomster befriade från alla utgifter till staten. Hvilken obetydlig summa skulle icke deras gåfvor uppgå till i jämförelse med de sextio eller sjuttio millioner, som utgöra blott tiondedelen af deras sammanlagda inkomst.

Ledarna af barmhärtighetsverk klaga ständigt öfver att de flesta ägare af förmögenhet hålla handen så hårdt om penningpungen, att de nästan aldrig öppna den. Och ändå är inbiten eller medveten girighet något så förhatligt och begår ett sådant våld mot allt godt i vår natur, att vi med skäl måste anse denna last som en förbannelse. Den rådande bristen på pliktkänsla beror till största delen på okunnighet och tanklöshet. I de flesta fall gör sig njutningslystnaden och endast i få fall ren snålhet gällande. Man behöfver så mycket för egen del och undandrager sig alla uppoffringar för välgörande ändamål, utom i de enstaka fall, då anspråken på dem äro så

bestämda och så tvingande, att de icke utan offentlig skam kunna förbises eller också måste fylla det mest tjockhudade samvete med en känsla af självförebråelse och blygsel. Om således tanklöshet i en af sina många former är en af anledningarna till det rådande missförhållandet, så framställer sig också frågan, om något kan göras i detta afseende för att förmå människor till att åtminstone *tänka*.

Välgörenheten borde kunna ordnas på ett allt omfattande sätt, så att alla, till gemensamt bästa, kunde vara med om densamma. För den skull borde en hvar förmås att öppna en räkning med sitt eget samvete för att på lämpligt sätt trygga ordnandet af gåfvobidrag. Han borde göra ett öfverslag af sina tillgångar, som han anslagit för ändamål, som icke angå utgifterna för hans och hans familjs lefnadsomkostnader och trefnad. Det kan icke betviflas, att en och annan person redan gör kraftiga försök i denna riktning. Hvad som kräfves är: först att väcka — genom skrämsel, om nödvändigt — de slumrande samvetena hos dem, som icke göra sådana försök. För det andra att förbättra och utvidga de försök, som nu göras, så att de erhålla en större utsträckning och varaktighet. För det tredje att göra deras föredöme, hvilka redan nu göra sitt bästa, verksammare genom att ägga och hjälpa andra, utan det tvetydiga bruket att offentliggöra enskildheter, som endast bidrager till att nära gifvarens fåfänga, och slutligen att stärka och samman-

hålla det hela medelst den ömsesidiga associationens mäktiga princip.

En sådan vädjan är särskildt af betydelse för alla dem, som tillhöra den bestående statskyrkan, ehuru naturligtvis äfven andra religiösa samfund hafva många medlemmar, hvilka uraktlåta sina plikter. Hos största delen af den förmögna klassen är denna uraktlåtenhet i ögonen fallande. Här skulle en väckelse vara af nöden och bidraga till att rycka bort okunnighetens slöja och stålsätta nerverna mot slöhet och tanklöshet. Genom att ställa oss ansikte mot ansikte med fruktansvärda fakta måste allas hjärtan, som ännu icke helt och hållet stelnat till moralisk och social likgiltighet, gripas af önskan att råda bot på det onda.

Det steg, som afses i dessa anmärkningar, är icke förenadt med stora omkostnader. Ett sällskap bör grundas, i hvilket deltagarna underskrifva en förbindelse, som icke har laglig giltighet och icke heller kräfver moralisk sanktion, inga erinnyer, för att uppfyllas, med undantag af hvars och ens samvetes dom. Förbindelsen är: att gifva bort en del af sin årliga inkomst, en del som hvar och en skall äga att själf bestämma och förändra, om han så vill. Om han säger sig icke veta hur stor hans inkomst är, så må han alltid bestämma den till ett minimum, så fördelaktigt han behagar, men därvid bör han dock ihågkomma, att han har förbundit sig att icke gifva mindre än den andel han själf bestämt. Detta

behöfver icke hindra honom att ge mer. Bördan skall försvinna för privilegier, och han skall finna, att gåfvan liksom nåden välsignar både gifvaren och emottagaren. "Ja, om gåfvan gifves på ett särskildt sätt, kan den lända till större välsignelse för den förre än för den senare".

Mr Gladstones förslag får väl betraktas såsom endast afsedt att vara en nödfallsutväg i afvaktan på bättre och mera genomgripande reformer. Det ligger en i ögonen fallande skillnad mellan den försiktige statsmannens beskedliga "välgörenhet" och den praktiske affärsmannens radikala "rättfärdighet". Den ene tror sig kunna afhjälpa samhällets missförhållanden med en enkel, billig huskur, under det den andre icke fruktar att sätta knifven till det ondas rot.

IX

I MÄNSKLIGHETENS TJÄNST

I MÄNSKLIGHETENS TJÄNST

HURU mr Carnegie i praktiken omsätter de i ”Rikedomens evangelium” förfäktade principerna, därom lämnar mr Alderson följande upplysningar:

”Att gifva är på en gång den lättaste och den svåraste af konster. Det är en konst, ty innan någon skicklighet kan ernås, kräfves mycken erfarenhet och en allvarligt tränad omdömesförmåga. Frikostighet behöfver omsorg och ans, liksom andra egenskaper, och särskildt när det gäller en man, som har en rikedom på millioner att förfoga öfver. Det är nästan en paradox att finna hur rikedom, som blifvit förvärfvad genom den klokaste beräkning och det strängaste arbete, ofta utdelas utan urskilning.

Detta kan icke sägas om Andrew Carnegie. Han har förvärfvat sin rikedom genom sin intelligens och sitt förstånd och han har icke slösat bort den genom obetänksam gifmildhet. Angående hans metoder kunna ju meningarna vara delade, men de frikostiga gåfvor han skänkt bort och de många nyttiga planer han satt i verket ha framkallat allmänt gillande. Hans syfte har varit att hjälpa den

stora massan af folket och att uppmuntra dem, som själfva sträfva efter upplysning och vetande och söka förbättra sin ställning i lifvet. Själfhjälp har varit drifkraften vid tillkomsten af de flesta af hans välgörenhetsföretag, och i detta hänseende har han erbjudit många lysande tillfällen åt unga män att klättra uppför framgångens stege.

I Juni 1902 uppgingo mr Carnegie's donationer till hundra millioner dollars. Denna summa är troligen den största, som blifvit bortskänkt af en enda man. Det är verkligen omöjligt att noggrant beräkna hvad millionären från Pittsburg gifvit bort under de senaste trettio åren.

Före sin resa till England 1901 lämnade han fyra gåfvobref, hvilkas summor belöpte sig till nio millioner dollars. Denna frikostiga summa utgjordes af fyra millioner till en pensionsfond för arbetarna vid Carnegie Steel Company, en million för underhållande af arbetarebiblioteken vid fabrikerna, fem millioner för upprättande af sextiofem filialbibliotek i Newyork och en million till St. Louis i Missouri för samma ändamål. Ehuru de fyra brefven buro samma dato, den 12 Mars, följer icke däraf att dessa rika gåfvor blifvit hastigt beslutade. Tvärtom, de voro resultatet af omsorgsfull pröfning och betänkande under någon tid. Mr Carnegie tänker innan han ger och rådgör ofta med sina förtrogna vänner, innan han slutligen bestämmer sig.

Då han lämnade Newyork, yttrade han: ''Jag har just börjat att ge bort pengar'', hvilka ord ge en undrande värld anledning att förvänta oerhörda framtida välgärningar. Den man, som äger en sådan förmögenhet, förfogar öfver obegränsade tillfällen och bär på ett omätligt ansvar. Hans ställning är enastående och utan jämförelse i historien. Världen ligger för hans fötter och väntar på hans gåfvor, undrande hur han skall uppfylla sitt evangelium.

Större delen af de summor mr Carnegie har gifvit bort hittills har varit till upprättande af fria bibliotek. Detta är stålmillionärens favoritområde. Han tror fullt och fast att det innehåller den fruktbaraste jordmånen och endast behöfver utvecklas för att spela en viktig roll i världens framåtskridande i bildning.

På tal om vandringsbibliotek sade han en gång: ''I hela min erfarenhet har jag aldrig sett så litet åstadkomma så stora och, som jag tror, verkligt goda och bestående resultat. Jag är viss om, att det endast behöfver blifva kändt af rika män, att de här ha ett tillfälle att göra mycket godt för en mycket ringa kostnad.'' Hans klippfasta tro på de vidtgående resultaten af välförsedda bibliotek har, liksom andra starka öfvertygelser, sin källa i hans egen erfarenhet under gossåren.

När Carnegie i sin ungdom arbetade och sträfvade i Pittsburg, erhöll han tillåtelse att jämte

några andra ynglingar låna böcker af en herre, som de kallade "Colonel Anderson". Hvarje lördags afton tog den välvillige herrn emot dem i sitt hem och lämnade dem någon af sina fyrahundra böcker. Dessa efterlängtade lördagsaftnar voro den unge Carnegie's lyckligaste stunder, och minnet af den stora glädje de beredde honom har aldrig bleknat. Väntan på att nästa lördag få en ny bok lättade mycket veckans tunga släp. Förmånen delades af hans bror Tom och hans blifvande kompanjon, mr Phipps. I sin stormande entusiasm för böcker lofvade telegramgossen, att, om han någonsin blef rik, så skulle han upprätta fria bibliotek, så att fattiga gossar kunde få tillfälle att läsa det bästa som fanns. Hans två kamrater drömde nog icke om att Andrew på ett så glänsande sätt skulle infria sitt löfte och vinna ett namn som den störste främjaren af fria bibliotek. För sin välgörare, som så vänligt ställde sin boksamling till ungdomens tjänst, hyser mr Carnegie den djupaste tacksamhet, och det är som hans lärjunge han utför sitt kärleksverk och erbjuder bibliotek åt de städer, som vilja åtaga sig att ordentligt underhålla dem. Detta stänk af romantik förlänar det mål han satt sig ett ännu större intresse. Det är ett slående bevis på den oändliga bärvidd en god handling kan äga och en nyttig lärdom för alla, som ha tillfälle att hjälpa ynglingar till bättre förhållanden.

Mr Carnegie har lämnat anslag till icke färre än trehundrasjuttiofem bibliotek ensamt i Förenta staterna; och bland de amerikanska städer, som erhållit fördel af hans ädelmod nämnas: Newyork 5,200,000 dollars, Pittsburg 9,500,000 till en teknisk skola, St. Louis 1,000,000, Alleghany 275,000, Braddock 500,000, Washington 10,350,000, inberäknadt Carnegieinstitutionen, Johnstown 50,000, Fairfield 40,000, San Francisco 750,000, Louisville 250,000 och Detroit 750,000. Förteckningen på dessa gåfvor har nu stigit till en storartad slutsumma.

Lika stor frikostighet har mr Carnegie visat sitt fädernesland och har upprättat eller bidragit till fria bibliotek i Edinburgh, Dunfermline, Aberdeen, Peterhead, Inverness, Ayr, Elgin, Wick och Kirkwall, utom en mängd offentliga läsesalar i andra städer.

Som ett erkännande för sin patriotism har han blifvit vald till hedersborgare i elfva skotska städer, inberäknadt hufvudstaden, en heder han med rätta är stolt öfver. Han sätter högt värde på denna hedersbetygelse och det hjärtliga emottagande han rönt af sina landsmän.

Ofvanstående är icke hela listan på hans gåfvor till skotska bibliotek. Han tillkännagaf sitt återvändande till fäderneslandet i Maj 1901 genom ett vackert anbud till Glasgow's stadsmyndigheter. Borgmästaren, som presiderade vid ett möte den 10 Maj,

uppläste därvid följande bref, emottaget föregående dag.

"Min bäste Herr Borgmästare!

Det skulle göra mig en glädje att få öfverlämna 100,000 pund till filialbibliotek, hvilka helt säkert skola visa sig vara till nytta för massan af folket. Det är just femtio år sedan mina föräldrar med sina små gossar seglade från Broomielaw till Newyork med barken Wiscassett, 900 ton, och det är mycket glädjande att få återupplifva minnet af mitt besök hos Eder. Glasgow har gjort så mycket för samhällsandans utveckling äfven i andra städer, så att det är en sann tillfredsställelse att få hjälpa till. Måtte Glasgow blomstra! Det önska alla vi skottar, spridda öfver hela världen.

Alltid Eder

Andrew Carnegie

Innan vi öfvergå till redogörelsen för hans öfriga donationer, skulle en beskrifning på de storartade bibliotek han skänkt till Pittsburg, staden där han vunnit sina segrar, samt till Alleghany och Braddock vara på sin plats. Den skulle åtminstone visa hur grundligt mr Carnegie genomför sina planer och det praktiska sätt hvarpå dessa bildningsmedel sättas i gång och föras in på de rätta spåren.

Det första bibliotek han lämnade bidrag till var Braddock's; staden äger 20,000 innevånare, de flesta anställda vid Carnegie Steel Works. Biblioteket blef snart för stort för utrymmet, och stiftandet af en

Carnegieklubb nödvändiggjorde en större tillbyggnad. Denna utgjordes af en ny sal, rymmande 1,100 personer, en stor gymnastiksal samt bad- och siminrättning. Dessutom öppnades ett biljardrum för klubbmedlemmarna. Klubben, hvartill årsafgiften var sex shillings, vann stor anslutning.

Strax därefter erbjöd mr Carnegie grannstaden Alleghany, för en kostnad af 375,000 dollars, ett bibliotek med bokhyllor för 70,000 volymer, en konsertsal med en orgel för 10,000 dollars, ett läsrum och ett konstgalleri, förutsatt att staden anskaffade tomtplatsen och 15,000 dollars om året för underhållet. Erbjudandet antogs och anstalten öppnades högtidligt af president Harrison den 13 Februari 1890. Fyra år senare uppgick antalet utlånade böcker till 125,000 volymer och det beräknades att 160,000 tidskrifter varit i bruk under årets lopp. Bibliotekets styrelse väljes af stadsfullmäktige.

Det största byggnadskomplex mr Carnegie uppfört är det vidsträckta Carnegieinstitutet i Pittsburg. Carnegie's namn är outplånligt förbundet med detta stora stålcentrum. Han erbjöd sig att lämna 1,100,000 dollars till fria biblioteksbyggnader, med villkor att staden för deras underhåll skulle bevilja 40,000 dollars om året och att han skulle äga rätt att tillsätta halfva antalet af institutionens styrelse och staden de öfriga medlemmarna däri. Anbudet afslogs till en början, men en stark agitation bland befolkningen väckte stadens sofvande fäder

till en känsla af hvad deras plikt kräfde. Och efter åtskillig underhandling, hvarvid mr Carnegie's lekande humor hade fritt spelrum, samtyckte han att förnya sitt anbud.

Institutet, som öppnades i November 1896, är en präktig byggnad af grå sandsten i italiensk renässansstil. I bottenvåningen leder en rymlig hall till lånbiblioteket och läsesalarna. Andra våningen är hufvudsakligast upptagen af biblioteket för uppslagsböcker samt bokförrådsrummet, rymmande 150,000 band. En del af byggnaden utgöres af en musikhall, med sittplatser för 2,100 personer och en estrad för en orkester på sextio man och en kör på tvåhundra. Där finnes en utmärkt orgel, på hvilken hvarje vecka gifves en frikonsert. Mr Carnegie lånade idéen om frikonserter från Birmingham, där han för första gången hörde stadens organist gifva en fri underhållning. En annan del af den vidsträckta byggnaden är anordnad till konstgalleri och museum, samt en flygel till en rymlig föreläsningssal och lokaler för diskussionsmöten och lärda sällskaper. I källarvåningen finnas en mängd klassrum, hvarest undervisning meddelas i flera grenar af tekniskt arbete. Byggnaden är försedd med elektriskt ljus och med de nyaste ventilations- och uppvärmningssystem. I samband med biblioteket finnas sju utlåningsställen i de kringliggande distrikten. Institutet har blifvit flitigt anlitadt af arbetare vid järn- och stålbruken för att erhålla kun-

skap och teknisk insikt i sitt arbete. Litteratur i maskineri, naturkunnighet och de praktiska konstarterna studeras mycket. Två millioner dollars har blifvit skänkta till upprättandet af en polyteknisk skola i Pittsburg. Dessa storartade gåfvor tala bättre än alla ord om mr Carnegie's intresse och tillgifvenhet för den stad, där han vunnit sin framgång. Många exempel visa, att dessa stora gåfvor haft ett omätligt stort och välgörande inflytande på stadens utveckling och lif.

Näst efter hans adopterade fädernesland kommer turen till hans egentliga hemland. Dunfermline, hans födelseort, kan nästan betraktas som en enda donation. Den har att tacka mr Carnegie för sina bad- och siminrättningar, bibliotek och teknisk läroanstalt, hvilken öppnades Oktober 1899 och visat sig vara ett mycket praktiskt lärosäte. Den äger vackra, rymliga verkstäder, försedda med modärna verktyg för undervisning i träslöjd och metallarbete, mekanism och mineringskonst samt äfven ett naturvetenskapligt laboratorium. Särskild uppmärksamhet ägnas åt platsens industri genom väfnadsafdelningen, som är utrustad med två maskinväfstolar och sex handväfvar.

England har hittills stått så godt som utanför dessa frikostiga föräringar. Mr Carnegie har dock framställt ett öppet erbjudande, Maj 1902, till engelsktalande städer. Då han emottog hedersborgarerätt från "the Guild of Plumbers" i London, ytt-

rade han i ett tal, att han var villig lämna bidrag till uppförande af ett fritt bibliotek, med villkor att stadens myndigheter ville anslå tio procent på hans gåfva årligen till underhållet. I många fall har man begagnat sig af anbudet, och i den mån det blir mera kändt, komma nog flera anmälningar.

Ehuru de flesta af mr Carnegie's större gåfvor tillfallit hans adopterade fosterland, finns dock ett framstående undantag — hans donation på 250,000 dollars som grundplåt till "New Birmingham University". Detta vackra erkännande åt Birminghams afsikt att upprätta ett modärnt universitet, där stadens barn kunna erhålla en uppfostran, som sätter dem i stånd att framgångsrikt täfla med utländska konkurrenter, framställdes genom universitetskansléren, Right Hon. Joseph Chamberlain, M. P., som, då han delgaf stadens borgmästare anbudet, skref: "Jag är öfvertygad, att denna storartade gåfva af mr Andrew Carnegie skall med tacksamhet emottagas af det nya universitetets gynnare och blifva till dess fulla värde uppskattadt af Birminghams befolkning".

Mr Carnegie's oväntade hjälp hälsades med glädje, hvilken tog sig vältaliga uttryck i de två förnämsta morgontidningarnas, *Daily Post* och *Daily Gazette*, ledande artiklar. Den gaf företaget ny fart och väckte stort intresse i hela landet. Hans bref härom gjordes till föremål för mycket omtalande i pressen och väckte till lif förhoppningar om flera gåfvor af liknande na-

tur. Mr Carnegie's gifmildhet är aldrig ett ögonblickets infall utan föregås af noggrann eftertanke, och den möjlighet är icke utesluten att samma erbjudande kan göras åt någon annan engelsk stad, som vill grunda ett modärnt universitet med handelsvetenskap som särskildt framstående fakultet.

Mr Carnegie's storartade bidrag påskyndade universitetsplanens framgång. Man började allmänt inse behofvet af en sådan läroanstalt i ett distrikt, där nästan hela befolkningen ägnar sig åt handel och industri. Birminghamsuniversitetet är nu en verklighet, har emottagit sin stiftelseurkund och förlänat sina första grader. Dess grundfond uppgår till den betydliga summan af 2,000,000 dollars, hvilket lyckliga resultat kan väsentligen tillskrifvas mr Joseph Chamberlains personliga inflytande och verksamma arbete för saken. Då mr Carnegie ser den framgång universitetet har, måste han känna sig glad öfver den stora del han har däri. Det lofvar att bli en af hans mest fruktbärande gåfvor och framtiden skall helt säkert tacksamt erkänna det kloka förutseende och de omtänksamma anvisningar, som hans bref innehöllo.

Ett anmärkningsvärdt drag i mr Carnegie's välgörenhet är, såsom redan blifvit påpekadt, den obetydliga summa han skänkt till i egentlig mening religiösa ändamål. I "Rikedomens evangelium "framlade han sina skäl härtill. Han har ingen ateistisk fördom mot kristligt arbete, men han anser att de

som bekänna sig till en särskild troslära böra lämna densamma ekonomiskt såväl som moraliskt stöd. Millionären, hvilken betraktar sig som förvaltare af en egendom, tillhörande hela den engelsktalande rasen, kan icke, af hänsyn till sin ställning, gynna en särskild sekt, då hans plikt är att fördela rikedomen, så att den befrämjar allas fördel. Hans syften måste vara kosmopolitiska, och kanalerna genom hvilka hans gåfvor flyta nog vida och stora för att hela rasen kan ha nytta af dem. Sådan är mr Carnegie's uppfattning, och ehuru många anse, att han därvid afstänger sig från ett välsignelserikt område och att hans ståndpunkt är alltför sträng, så är det icke troligt att han ändrar sitt handlingssätt. Ehuru mr Carnegie icke skänkt direkt till religiösa ändamål, så har han dock varit mycket frikostig med orglar till kyrkor. Han älskar musik med passion och anser sig ha mera uppbyggelse af att lyssna till dess hänförande, själsväckande toner än till tjogtals predikningar. Han yttrade en gång att han kunde hålla sig ansvarig för hvad orgeln åstadkom på sabbaten, men icke för hvad som kom från predikstolen. Det är denna kärlek till musik och tro på dess gränslösa makt, som förmått honom att skänka bort så många kyrkorglar. Grundläggandet af en nationalmusikskola har vid flera tillfällen tilldragit sig hans uppmärksamhet.

År 1891 lät mr Carnegie för en kostnad af två millioner dollars uppföra en präktig konsertbyggnad i

Newyork. Hallen, som rymmer tretusen personer, är belägen vid Femtiosjunde gatan, dyrbart inredd och upplyses af fyratusen elektriska lågor. Den är en af de vackraste konserthusen i Förenta staterna och har blifvit mycket uppskattad af allmänheten, till hvars tjänst den skänktes. Den frikostige gifvaren är vald till ordförande i styrelsen för Newyork's filharmoniska sällskap, som har sina lokaler i den stora byggnaden.

Vi ha redan nämnt mr Carnegie's vackra donation af 4,000,000 dollars till en pensionsfond åt arbetarna vid Carnegie Steel Company. Ändamålet med denna fond är att åstadkomma små pensioner eller understöd till sådana arbetare, som efter lång och hederlig tjänst genom särskilda omständigheter behöfva hjälp på gamla dagar, till sjuka, som äro ur stånd att arbeta, eller till änkor och minderåriga barn. I gåfvobrefvet skrifver mr Carnegie: "Jag gör detta första bruk af min rikedom, då jag nu lämnar min affärsverksamhet, som ett erkännande af den djupa skuld, hvari jag står till de arbetare, som så mycket bidragit till min framgång". Mr Carnegie har gifvit ett vackert exempel, väl värdt att efterfölja, åt arbetsgifvare öfverallt i världen.

Och nu vilja vi sysselsätta oss med mr Carnegie's furstliga gåfva af två millioner till främjande af skotsk universitetsbildning. Ingen kan hysa en mera brinnande kärlek till sitt fosterland än Andrew Carnegie för "bonnie Scotland". Liksom hvarje skotte

har han mycket hög tanke om nationaldygderna. Den största artighet han kunde säga om en amerikanare var att beskrifva honom som "en skotte utan rock och med ärmarna uppvikta". Han tror fullt och fast att skottarna kunna göra hvad som står i mänsklig makt att åstadkomma. Om han anser dem öfverlägsna amerikanaren, hvilket kanske är en omöjlighet, eller sätter dem bredvid hvarandra, är svårt att säga. Men hur som helst, han tröttnar aldrig på att sjunga deras pris, och det är ingenting han är så tacksam för, som för att han är född skotte. I hans mening har ingen nation mer att vara stolt öfver, än den, som har sådana hjältar som Wallace, Bruce och Burns. Det är därför icke underligt, att han ville tillgodose Skottland med en storartad handling. Arten af densamma beslöts efter noggrann öfverläggning med de förnämsta bildningens målsmän i Skottland. Den källa, hvarur mr Carnegie fick sin ingifvelse, var en artikel, som för några år sedan varit synlig i *Nineteenth's Century Review*, hvilken framhöll fördelen af kostnadsfri universitetsbildning. Författaren, mr Thomas Shaw, M. P. är äfven född i Dunfermline och har själf brutit sin bana i lifvet. Son till en bagare, steg han genom duglighet till justitiekanslär för Skottland under den senaste liberala styrelsen. Artikeln väckte den skotsk-amerikanske millionärens uppmärksamhet, och de två Dunfermline-männen hade många samtal om själfva idéen. Efter ett par års förlopp hade mr Carnegie omsatt

planens princip i praktisk tillämpning medelst en donation på 2,000,000 pund.

I företalet till gåfvohandlingen tillkännagifver han, att, sedan han dragit sig tillbaka från affärsverksamheten, anser han det som en plikt och en af sina högsta förmåner att förfoga öfver den rikedom, som han erhållit att förvalta för andras räkning. När han blifvit öfvertygad om att ett af sätten för denna förvaltning var att förhjälpa den kunskapssökande och begåfvade skotska ynglingen att erhålla inträde vid universitetet, dit vägen hittills ofta varit stängd för honom, beslöt han att på en förtroendenämnd transportera aktier i Förenta staternas stålförbund till sammanlagdt värde af 10,000,000 dollars, med fem procents ränta årligen. Inkomsten skulle således belöpa sig till 500,000 dollars om året.

Den utsedda nämnden räknar bland sina medlemmar några af de främsta offentliga männen, alla på ett eller annat sätt förbundna med Skottland, genom födelse, adoptering eller som representanter för skotska valkretsar i brittiska parlamentet.

Medlemmarna äro the Earl of Elgin (ordförande), the Earl of Roseberry, Lord Balfour of Burleigh, Lord Kelvin, Lord Reay, Lord Kinnear, Sir Henry Campbell-Bannerman, M. P., Mr A. J. Balfour, M. P., Mr Bryce, M. P., Mr John Morley, M. P., Sir Robert Pullar, Sir Henry E. Roscoe, Mr Haldane, M. P., och Mr Thomas Shaw, M. P. — Följande äro själfskrifna medlemmar: Skottlands statssekrete-

rare, borgmästarna i Edinburgh, Glasgow och Dunfermline. De fyra universiteten skola hvardera representeras af en person, vald af universitetsstyrelserna, I gåfvobrefvet bestämmes att förvaltningen skall handhafvas af en verkställande kommitte af nio medlemmar. Den första kommitten består af: The Earl of Elgin (ordförande), Lord Balfour of Burleigh, Lord Kinnear, Sir Henry E. Roscoe, Mr Thomas Shaw, borgmästaren i Edinburgh och borgmästaren i Glasgow. De två återstående medlemmarna skola väljas bland de fyra personer, som universitetsstyrelserna utse. Kommitten äger full rätt och handlingsfrihet vid befordrandet af den skotska universitetsbildningens intressen.

Gåfvohandlingen stadgar att ena hälften af nettoinkomsten pr år skall användas till förbättring och utvidgning af Skottlands universitet, med särskildt afseende fäst vid naturvetenskapliga och medicinska fakulteter; likaså att bereda ökade tillfällen för vetenskaplig forskning samt underlätta förvärfvandet af kunskap i historia, nationalekonomi, engelsk litteratur och modärna språk jämte andra ämnen hörande till teknisk och kommersiell bildning; uppförande af till ett universitet hörande byggnader, såsom laboratorier, museer eller bibliotek; anskaffande af materialier, böcker och inredning; stiftande och underhåll af professurer och föreläsningar, inberäknadt stipendier, framför allt stipendier för att uppmuntra forskning i ett eller flera af ofvannämnda ämnen.

Andra hälften af inkomsten — eller så mycket däraf som anses nödigt — skall anslås till ersättning för hela eller en del af de vanliga klassafgifterna vid universiteten, så att studerande af skotsk härkomst eller sådana som i två år bevistat skolor i Skottland, stående under inspektion af skotska undervisningsdepartemanget, måtte varda fria från sådan afgift. De studerande måste inlämna ansökan om befrielse från erläggande af dessa afgifter i den form kommitten föreskrifver. Och kommittens bestämmande angående den inträdessökandes kvalifikationer måste vara afgörande.

Om kommitten, efter vidtagen pröfning, är öfvertygad om att någon studerande särskildt utmärkt sig vid universitetet och bör erhålla understöd utöfver de vanliga klassafgifterna, bör den hafva makt att lämna sådan hjälp antingen i form af penningar eller andra privilegier på de villkor, som kunna anses lämpliga. Kommitten skall äga makt att indraga afgiften för den studerande, som icke iakttager ett godt uppförande eller icke inom rimlig tid aflägger de vanliga universitetsexamina.

Utom universitetet belägna läroanstalter, lärda skolor eller aftonklasser, hvilkas kurser bereda till examen, äro berättigade att erhålla del af öfverskott på inkomsten. Kommitten är äfven bemyndigad att för öfverblifna medel anordna föreläsningskurser i aftonskolor, besökta af studerande, hvilka under dagen äro upptagna af sitt arbete i yrke eller indu-

stri, eller använda dem på annat sätt, som kommitten finner öfverensstämmande med donationens syfte. I händelse hela inkomsten icke användes, skall öfverskottet afsättas som en reservfond. Samma fördelar skola gälla för båda könen. Med två tredjedelars majoritet kan nämnden modifiera villkoren för fondens användning för att motsvara donators mening, som den finnes uttryckt i stiftelseurkunden, och i öfverensstämmelse med ändrade tidsförhållanden. Mr Carnegie undertecknade gåfvohandlingen den 7 Juni 1901, från hvilken dag den storartade institutionens verksamhet började.

Offentliggörandet af planens detaljer väckte vidsträckt uppmärksamhet. Den oundvikliga kritiken lät visserligen höra ett svagt mummel, men i allmänhet möttes den med varmt gillande. Några få, som icke fattat själfva kärnan i donationen, påstodo att den skulle förringa universitetsbildningen och sänka dess värdighet, men detta är omöjligt, om villkoren i donationen uppfyllas. Afsikten är att öppna universitetsbildningens portar för dem af Skottlands söner och döttrar, som utmärka sig genom särskild begåfning och önskan att vinna kunskap. Skottland behöfver icke sörja öfver den klass af intellektuella proletärer, som kostnadsfri universitetsbildning kommer att frambringa, ty de äro bestämda att blifva landets främsta män och kvinnor och bilda den solida grunden till dess kommersiella framgång.

Mr Carnegie har gifvit föreskrifter i syfte att föräldrars och studerandes självkänsla skall erkännas. De afgifter som förskotteras kunna återbetalas eller icke, allt efter recipientens val. Han tror att några af de bästa bland dem skola, om de en gång bli rika, komma ihåg sin skuld. Nämndens åtgöranden äro strängt konfidentiella, och det blir aldrig kändt, huruvida någon studerande betalar eller icke.

När planen offentliggjordes, uttalade både Sir Henry Campbell-Bannerman och mr John Morley sin stora erkänsla för mr Carnegie's enastående erbjudande. *Times* gick dock så långt som att uttrycka den förhoppning, att befrielsen från erläggande af afgifter småningom skulle afskaffas, så att alla penningarna kunde anslås ”till upprättande af världsberyktade vetenskapliga institut”. Denna åsikt fann ringa genklang, synnerligast bland mr Carnegie's landsmän, som ansågo att han redan sörjt för tillfällen till vetenskaplig forskning, och att hufvudsyftet i hans stora plan var icke att förbättra professorns lott utan att hjälpa och uppmuntra den flitige studenten, som ägde små medel och stor begåfning.

Då planen blef mera allmänt känd, och en förhastad och ytlig uppfattning ersattes af grundligare undersökning medgafs stiftarens klokhet och vidsynthet äfven af de klandersjuke, och det erkändes uppriktigt, att genom denna furstliga gåfva hade mr Carnegie gifvit Skottlands ungdom den bästa och

säkraste utrustning för att med framgång upptaga den kommersiella och industriella konkurrensen. I en kommande tid skola tusentals skottar välsigna Carnegie's namn och hedra den man, hvars patriotiska handling förhjälpt dem att nå den högsta bildning.

Omedelbart efter offentliggörandet af detaljerna i den stora donationen till skottska universiteten följde ryktet om en liknande gåfva till ungdomen i Förenta staterna. Washington, medelpunkten för republiken, hvari mr Carnegie är en så trogen och ansedd medborgare, är säte för Carnegieinstitutet. Den stora donationen på 10,000,000 dollars liknar i mycket gåfvan till skottska universiteten, som synes af utkastet till plan för Carnegieinstitutet, utarbetad af d:r Daniel C. Gilman.

Bland dessa syften ingå:

Att utvidga universiteten och andra läroanstalters verksamhet genom att så vidt sig låter göra understödja lärarna i de olika grenarna för experimentala och andra arbeten i dessa institut.

Att upptäcka den ovärderlige undantagsmannen i hvarje lärdomsgren, hvar och när han står att finna, inom eller utom läroverken och genom finansiell hjälp sätta honom i stånd att utföra det arbete, hvilket synes vara den för honom bestämda lifsgärningen.

Att gynna själfständig forskning, hvartill särskild uppmärksamhet bör ägnas, såsom varande ett af institutets förnämsta hufvudändamål.

Att underlätta förvärfvandet af högre bildning.

Att för sådana studerande, som anse Washington som den lämpligaste platsen för sina specialstudier, tillgodogöra museer, bibliotek, laboratorier, observatorier, meteorologiska, fiskeri-, odlings- och skogsinstitut samt liknande anstalter i de olika staterna.

Att möjliggöra snabb publikation och spridande af de vetenskapliga undersökningarnas resultat, en omständighet hvarpå bör läggas mycket stor vikt.

Dessa och därmed besläktade ändamål kunna ernås genom anställande af dugliga lärare i de olika undervisningsanstalterna i Washington eller på andra ställen och genom att personer, med håg för specialstudium, må få ägna sig däråt genom stipendier; löner med ålderspensioner eller understöd i annan form till personer, som fortsätta sitt specialarbete vid läroverk eller som upptäckas utanför skolorna.

Organisationssättet är mycket enkelt. På mr Carnegie's begäran bildades en förening af sex personer — messrs John Hay, Edward D. White, John S. Billings, Charles D. Walcott, Carroll D. Wright och Daniel C. Gilman — hvilka hade att utse en nämnd af tjugosju personer, nämligen: Förenta staternas president, ordföranden i senaten, talmannen i representanternas hus, sekreteraren i "Smithsonian Institution", presidenten för "National Academy of Sciences" å deras ämbetens vägnar samt Grover Cleveland, John S. Billings, William N. Frey, Lyman J. Gage, Daniel C. Gilman, John Hay, Abram S.

Hervitt, Henry L. Higginson, Henry Hitchcock, Charles L. Hutchinson, William Lindsay, Seth Low, Wayne MacVeagh, D. O. Mills, S. Weir Mitchell, W, W. Morrow, Elihu Root, John C. Spooner, Andrew D. White, Edward D. White, Charles D. Walcott och Carrol D. Whright.

Mr Carnegie's gåfva möjliggjorde, fast på ett ännu tydligare sätt, den stora undervisningsplan, som väcktes till lif hos George Washington och som allt sedan varit alla uppfostrares dröm.

Mr Carnegie's förnämsta syfte vid fördelningen af sin rikedom har hittills varit att bidraga till spridande af kunskap, att uppmuntra självhjälp och flitig ärelystnad, att hos den uppväxande generationen inplanta ädla ideal för medborgarskap och broderlighet. Mr Gladstone uttryckte detta ändamål i följande ord: "lära ädel tanke och goda ord, taktfullhet, sträfvan efter ett ansedt namn, sanningskärlek och allt som skapar en verklig människa".

X

I TAL OCH SKRIFT

I TAL OCH SKRIFT

Om en iakttagare af Andrew Carnegie's lif och utveckling ville framställa den frågan: "Hvilken lefnadsbana skulle denne man valt, om han varit född i en ekonomiskt oberoende ställning och fått ägna sin exceptionella begåfning åt det arbete, som mest lockade hans håg?" så skulle svaret ovillkorligen blifva: "Skriftställare och politiker." Och i hvarje fall en anförare, en som alltid kommit att gå i spetsen.

Oaktadt de stora anspråk på tid och intresse, som ledningen af hans jättestora affärsföretag kräft, har han dock funnit tillfälle att äfven insätta ideellt arbete i den praktiska nyttans tjänst. Litterära sysselsättningar ha för mr Carnegie varit en verklig glädjekälla. Han har i detta fall lämnat fritt lopp åt sin böjelse, och hans många artiklar och föredrag i sociala och politiska frågor ha tillvunnit honom stor uppmärksamhet och rykte som en skarpsinnig och insiktsfull talare och författare, med en rask och medryckande stil, rik på originella liknelser och träffande citat.

Utom en mängd värdefulla artiklar i amerikanska och engelska tidskrifter, har han utgifvit fyra

volymer. Hans första bok, kallad "Jorden rundt", utkom 1879 och innehåller en liflig skildring af en färd öfver Stilla hafvet till Japan, Kina och Indien samt tillbaka via Suezkanalen och Europa.

Beskrifningarna äro lika klara och tydliga som originella och utgöra ett karaktäristiskt vittnesbörd om författarens öppna blick för såväl naturen som de respektive ländernas sociala, ekonomiska och politiska förhållanden. Första intrycket af Japan får följande form:

"Land ohoj! Japans öar äro i sikte och klockan 4 eftermiddagen ha vi nått inloppets mynning. Minnet af denna färd är oförgätligt. Solen sjönk just som vi kommit in i viken, och sedan sågo vi en himmel, härligare än Italiens. Jag har hört dess skönhet beskrifvas såsom fördunklande Egyptens, men det återstår att se. Fusiyama själf glänste fram under den sjunkande solens strålar, den lysande toppen mer än 14,000 fot öfver oss. Stora molnmassor lägrade sig rundt berget, men det var som om de af fruktan för dess strålande ljus icke vågade höja sig upp till spetsen. Det låg där i ensam storhet, det väldigaste berg jag någonsin skådat, ty berg äro i allmänhet en missräkning, därför att man vanligen närmar sig dem gradvis. Men Fusiyama höjer sig framför en i en obruten pyramid, högre än någon bergstopp jag ännu sett, och det är icke underligt, att Japanerna i forna dagar gjorde dess krön till sina gudars hemvist.

Klockan var nio när ankaret fälldes, och få minuter därefter trängdes en skara små båtar omkring oss för att föra oss i land. Smickra er aldrig med att ni sett något löjligt i fråga om transportmedel förrän ni blifvit rodd i en äkta sampan. Föreställ er en lång rymlig kanot, med en liten kabyss i aktern, däcket framtill lägre än sidorna och därpå fyra varelser, sannskyldiga afgrundsandar. De stå två på hvarje sida, men icke i rad, och hvar och en handterar en lång åra, som han vrickar under tjut, hvartill ni aldrig hört maken; den siste styr såväl som vrickar med sin åra och sålunda färdas vi, framdrifna af dessa tjutande djäflar, som synbarligen arbeta upp sig till fullständig vildhet."

Då Carnegie är på väg att lämna Japan, skrifver han om landet följande profetia, som sedermera visat sig vara fullt riktig.

"Att Japan skall lyckas i sin sträfvan att erhålla en centralstyrelse under villkor liknande vår uppfattning af frihet och lag och att landet är i tillfälle att bibehålla den samt att uppfostra folket, är jag glad kunna påstå. Men mycket återstår för att utveckla rasens solidare egenskaper, hvilka några af europeerna synas vara hågade att alldeles frånkänna dem. Japanerna ha, på det hela taget, gått fort framåt, och det konservativa partiets öfvermakt är endast tillfällig. Sådden är gjord, och Japan går framåt i den rätta riktningen."

Förhållandena på Ceylon få följande omnämnande:

"Den typiske engelsmannens eller amerikanens okunnighet om Österns förhållanden är nästan komisk. Han blir alltid förvånad, när jag talar om för honom, att hvad representativa institutioner angår, så finns inte en by i Indien, som icke i detta afseende står framom hvilken som helst landtvalkrets i Storbritannien. Det amerikanska representativa systemet är naturligtvis bättre än något annat jag känner till, men det engelska är verkligen det mest befängda. Experimentet att i Ceylon återinföra det inhemska systemet har visat sig vara en oförliknelig framgång, öfverträffande dess tillskyndares djärfvaste förväntningar; och utom andra förmåner af inhemsk styrelse har det befunnits, att man på landsbygden börjat reparera och återställa de gamla fördämningarna och andra bevattningsverk, hvilka under förbannelsen af centraliserad och utländsk styrelse ha fått helt och hållet förfalla."

Om Indien skrifver mr Carnegie bland annat:

"Ingenstädes i världen är arbete så billigt som här. Järnvägsarbetare och kulier af alla slag få endast fyra rupier i månaden; dessa gälla just nu fyrtio cents eller en dollar sextio pence i guld för en månads arbete. På detta skall en människa lefva! Är det underligt att den stora massan af folket ständigt befinner sig på gränsen af svältdöd? Kvinnor förtjäna ännu mindre, och hvarje medlem i familjen måste naturligtvis arbeta och förtjäna något. Den

vanliga födan är en skidfrukt, kallad gran; den högre klassen förnöjer sig med ett slags ärtor med namnet daahl. Att föra annan diet än vegetabilisk kan icke vara tal om."

"Man frågar mig hvarje dag hvad jag tänker om Indien; men jag känner det som om den, hvilken är van vid Amerikas sällsynta fruktbarhet och många fördelar — ett land så underbart rikt välsignadt, att det mer och mer synes mig vara lyckans särskilda skötebarn — lätt skulle bli benägen att underskatta Indien. Vi sågo det efter två års dålig skörd och en tredje mycket litet lofvande i antågande. Att döma efter hvad jag såg och som en vän till England kan jag omöjligt undertrycka den önskan, som vid hvarje steg tvingar sig på mig: Måtte England vara med heder säkert ifrån alltsammans!"

Ett par år senare utgaf mr Carnegie ännu en reseskildring, denna liksom den förra endast afsedd för en trängre krets, men det stora intresse den väckte föranledde författaren att, sedan han skänkt bort femtonhundra exemplar af den senare boken och ett stort antal af den förra, låta utgifva en ny upplaga af de båda böckerna.

Den andra beskrifningen gäller en resa i vagn genom England och Skottland, från Brighton till Inverness. Titeln "Vår åktur" ändrades i andra upplagan till den något pompösare: "Ett amerikanskt fyrspann i Storbritannien."

Skildringen sprudlar af lefnadslust och godt lynne och läsaren får stundom föreställningen om en flock skolgossar ute på en sommartur, glada åt att solen skiner och att matsäcken är välförsedd. Intrycken af vare sig natur, människor eller förhållanden återgifvas med en friskhet och värme, som ovillkorligen verkar medryckande. Ett par utdrag karaktärisera bäst författaren:

"Vid närmandet till Guildford få vi vår första föreställning om en riktigt äkta engelsk "lane" — så smal och så inhägnad af höga häckar. Hade vi mött ett åkdon vid någon af de skarpaste krökningarna skulle en olycka ha inträffat, ty fastän vägen inte är fullt så smal som landgången på den gamla briggen, där två skottkärror darrade när de möttes, så fordras det dock för ett fyrspann på en engelsk "lane" att banan är klar. Vegetationen kring Guildford är riklig nog för att motsvara våra förväntningar i England. Vi gjorde halt vid "Hvita lejonet" och här hade vi vår första erfarenhet af nattkvarter. Vår första middag *en route* var en afgjord framgång, rummet dekoreradt med våra för första gången använda amerikanska flaggor, som bragte oss ljufva minnen hemifrån. Under det vi ströfvade omkring i dag, stannade vi vid ett litet byvärdshus, öfvervuxet af klängrosor. Det var ett mycket litet och anspråkslöst värdshus med sandadt tegelstensgolf och möblerna i skänkrummet af simpelt trä, inga stolar, endast bänkar kring bordet, där bönderna

om aftonen sitta och dricka sitt hembryggda öl, röka sina kritpipor och diskutera — icke nationens politiska affärer, utan sin egen lilla världs angelägenheter, denna värld, hvars gränser utgöras af herrgården vid ena ändan och prästgården vid den andra."

En annan liten beskrifning lyder sålunda:

"Filtarna breddes ut under ett kastanjträd och vår första picknicksfrukost uppdukades på smörbollar och tusenskönor, svalorna gledo öfver vattnet, bien surrade öfver oss — men tyst! Hvad är det? Och hvar? Vår första lärka sjungande vid himlens port? Alla, som för första gången hörde denna oförgätliga sång, voro ögonblickligen på fötterna, men den lille sångaren, som fyllde det azurfärgade hvalfvet med sin musik, kunde ingenstädes upptäckas. Det är värdt en resa öfver Atlanten att få höra lärkan för första gången. Till och med frukosten glömdes bort en stund, så hungriga vi än voro, för att möjligen få se en glimt af sångaren, hvars toner vällde fram, där vi hänryckta väntade på återkomsten af denna himlens budbärare. Slutligen syntes en liten svart fläck. Så litet att se — så mycket att höra."

Det är kanske ett vågsamt hopp från lärksång till engelska parlamentet, men det är endast i öfverensstämmelse med mr Carnegie's sätt att skildra hvad som för ögonblicket kommer honom i sinnet. Efter ett besök i parlamentet, skrifver han:

"Den dagliga rutinen är utan allt intresse, och man ser hur alla lagstiftningsinrättningar förlora sin makt öfver den allmänna uppmärksamheten. En debatt om lämpligheten af att tillåta Manchester ordna sitt kloaksystem efter eget behag eller om Dunfermline skall få skaffa sig vattenledning tyckes vara slöseri med tid. Storbritanniens parlament måste icke ha något att göra, då det nedlåter sig att upptaga tiden med obetydliga saker, som vederbörande kommun kan bäst ordna. Men äfven i ämnen af nationell betydelse äro debatterna icke längre hvad de voro. Frågorna ha längesedan blifvit uttröskade i tidningarna — dessa framtidens diskussionstribunal — och allt som kan sägas är redan sagt af båda sidornas försvarare, hvilka långt bättre än partiledarna känna till förhållandena."

Författarens kärlek till sitt adopterade fosterland tar sig här, som öfverallt där tillfälle erbjuder sig, ett entusiastiskt uttryck:

"Vet ni hvarför amerikanen dyrkar stjärnbaneret med en ännu intensivare lidelse än engelsmannen sin flagga? Jag skall säga er det. Det är därför att det icke är symbolet för en regering, som handlar olika mot sina barn med att ge några företräden, som nekas de andra, utan en flagga för folket, som ger samma rätt åt alla. Brittiska flaggan föddes för tidigt för att komma massan af folket nära. Den kom före deras tid, då de hade liten eller ingen makt. De frågades icke till råds om den. Någon konklav

gjorde den, alldeles som man gör en påfve, och öfverlämnade den åt nationen. Men amerikanska flaggan bär i hvarje fiber vittnesbördet: *Vi folket* samlade i kongressen. Den är deras eget barn, och hur gränslöst älskad!"

Och vidare på tal om Garfield:

"Garfield's lif var icke förgäfves. Det täljer sin egen saga: den fattige gossen, som arbetar sig upp till jordens stoltaste plats, utvald af femtio millioner fria män; en ställning mot hvilken en konunga- eller käjsartron är ett intet. Låt andra nationer spörja sig själfva: Hvar är *vår* Lincoln? Eller *vår* Garfield? Ack, de fostras endast, där alla människor födas likställda! De frysa bort i aristokratiens kalla skugga."

Mr Carnegie finner en vacker gärd åt det gamla hemlandet i namnen på städer och andra platser i det nya och skrifver därom:

"Liksom den stränge puritanen fann plats att på den öfverfyllda lilla *Mayflower* ömt vårda sitt hemlands tusensköna, så suckar ständigt medborgaren, drifven från det kära gamla hemmet: "England, med alla dina fel älskar jag dig dock." Naturligtvis — hvarför icke? Dess fel äro som ett, dess dygder som tusen. Och då han har ett nytt hem att ge namn, så lockar han fram, med svällande hjärta och tårade ögon och en kärlek till fäderneslandet, som aldrig upphört och aldrig kan upphöra, så länge en gnista lif finnes i hans kropp, föremålet för sin öm-

maste kärlek och kallar sitt nya hem Boston, York, Brighton, Hartford, Stratford, Lynn, Liverpool, Glasgow eller något annat kärt namn på den plats, där han i sitt lifs första ungdom dansade öfver solig hed, hörde lärkan sjunga i himmelens höjd och trasten, gömd i häcken, drilla sin glada sång. Engelsmannen reser genom republiken och bor på hotellen Victoria, Clarendon, Windsor, Westminster, Albermarle och kunde godt tro sig vara hemma, om icke de nya hotellens större fördelar ständigt erinrade honom om saker han icke är van vid. Våra husgudar äro desamma i det nya och det gamla landet, och vi gifva dem samma namn och samma kärlek. Och hvilken amerikan, värd namnet, skulle icke vörda sina fäders hem och önska dess väl? När folket styr i det gamla hemmet, som det gör i det nya, skola de två nationerna blifva ett folk, och de band, som binda dem samman, kan icke all världens förenade kraft slita sönder. Republikanen på denna sidan af Atlanten skall räcka sin hand åt kamraten på den andra och besluta, att ingen skiljaktig mening mellan dem skall någonsin leda till krig. Alla partier i republiken hafva redan lofvat hålla fast vid idéen om fredlig skiljedom. Folkstyrelse är vägen till världsfred. Troner och kungahus och de inflytanden, som ovillkorligen omgifva afundsjuka dynastier, arbeta för krig; de inflytanden, som omgifva demokratien, arbeta för fred.”

Mr Carnegie's intresse är alltid vaket och han försummar aldrig ett tillfälle att skaffa sig upplysning. En snickare, som han händelsevis träffade, gaf honom följande uppgifter om sina och andra arbetares löneförhållanden.

"Han var grofsnickare", skrifver mr Carnegie, "och hans aflöning utgjorde sexton shillings i veckan. En jordarbetare får elfva shillings (icke två dollars sjuttio cents), men några "goda husbönder" betala tretton à fjorton shillings och ge sina arbetare fyra eller fem skålpund oxkött om jul. Födan är fläsk och te, som är billigt, men intet oxkött. Männens löner ha icke stigit mycket på många år (Nej, jag skulle tro det!), men kvinnornas ha gjort det. En vanlig kvinna kan för jordbruksarbete erhålla en shilling om dagen; för kort tid sedan var den högsta betalningen nio pence. Är det icke glädjande att fattiga kvinnor få litet bättre betaldt? Men tänk hurudan deras ställning ännu måste vara, när en shilling om dagen kan anses vara god betalning. Jag frågade om arbetsgifvarna icke gåfvo arbetarna full kost som tillökning på lönen, men han försäkrade mig att det gjorde de icke. Detta är i södra England och gäller jordbruksarbetarna, men arbetslönerna synas sorgligt små äfven i jämförelse med engelska löner i allmänhet. Det nya undervisningssystemet och utsträckt rösträtt skall snart åstadkomma förändring bland dessa stackars människor. De skola inte nöja sig med att trängas med hvarand-

ra om smulorna, när de kunna läsa och skrifva och rösta. Och gudskelof för det."

Sportens öfverdrifter ha ofta varit föremål för mr Carnegie's skämt, men han visar äfven att han icke ser saken ensidigt. I den förutnämnda reseskildringen skrifver han därom:

"Vi gingo dit för att titta på kricketspelarna. Alltsammans beror på hur man ser på en sak. Så många duktiga, svettdrypande män slängande omkring en liten boll en het sommardag — det är den ena sidan; så många män fria från omsorg och bekymmer och läggande grunden till många år af hälsa och kraft genom stärkande kroppsrörelse i fria luften — det är frågans andra sida. De gamle ansågo icke den tid förspilld, som de offrade åt jakten, och icke behöfva vi vara så nogräknade med kricket. Och hvad vår sport — åkning — angår, så kommo vi öfverens om att hvarje dag så använd kunde räknas för två. Den premiärminister var en vis man, som sade att han ofta icke fått tid att fullgöra viktiga plikter, men en plikt hade han alltid *skaffat* tid för — sin dagliga eftermiddagsridt. Den person som alltid är sysselsatt uträttar litet; den som uträttar stora ting, är den som har godt om tid. Mannen vid rodret vänder hjulet nu och då, lätt och makligt genom att röra vid en elektrisk klocka; det är eldaren där nere som får sträfva i skjortärmarna. Och se på kapten Mc Micken promenerande på däcket i sin uniform, med ett ansikte som en fullmåne, lugn och

trygg, färdig att börja en historia. Och där är Johnnie Watson, förste maskinisten, som styr skeppets klappande hjärta; han står där beredd på en explosion. Moral: "Oroa er icke öfver ert arbete, håll er i beredskap, och så visst som ödet, kommer det nog att hålla profvet."

Återseendet af hembygden får ett nästan rörande vackert uttryck:

"Lördagen den 16 Juli gingo vi öfver gränsen. Då vi befunno oss midt på bron öfver gränslinjen gjorde vi halt och gåfvo luft åt vår hänryckning. Med tre hurra för ljungens land, lefverop för Skottland och svängande af hattar och näsdukar rusade vi öfver gränsen. O Skottland, mitt eget, mitt fädernesland, din landsflyktige son återvänder till dig med en hemkärlek så varm, som den någonsin fyllt en mans hjärta. Det är en guds nåd, att jag är född skotte, för jag kan inte se hur jag någonsin skulle varit nöjd med att vara något annat. Den lilla modiga våghalsen, som alltid har sin egen vilja och alltid får den igenom, så stilla och så klok, med blicken alltid vaken för den största fördelen och ändå så kärleksfullt vek, så öm, så lätt hänförd af saga och sång, så lätt förledd till vackra utbrott, så trofast, så sann! A, du anstår mig, Scotia, och jag är stolt öfver att vara din son."

År 1886 utgafs Andrew Carnegie's mest kända arbete, "Triumphant Democracy". Boken har följande dedikation: "Den älskade republiken, under hvars

jämnlikhetslagar jag är hvarje mans like, ehuru vägrad politisk likställighet i mitt fädernesland, tillägnar jag denna bok med en så djup känsla af beundran och tacksamhet, som den infödde medborgaren hvarken kan känna eller förstå."

Detta tillsammans med den första meningen visar bokens tendens — framhållandet af republikens företräden gent emot monarkiens. De starka uttryck författaren använder väckte på vissa håll stor förtrytelse, och det gjordes till och med försök att få boken beslaglagd. Detta bidrog naturligtvis att öka intresset för det ofantligt värdefulla och innehållsrika arbetet, hvaraf på de första två åren såldes 40,000 exemplar.

Några utdrag kunna ge en föreställning om bokens halt.

"De gamla nationerna krypa fram som sniglar; republiken susar förbi dem med snälltågsfart. Förenta staterna, som bara haft ett enda århundrade att växa i, har redan nått främsta platsen bland nationer, och är utsedd att snart lämna alla de andra bakom sig i täflingen. I befolkning, i rikedom, i årsinkomster, i frihet från skatt, i jordbruk och i industri går Amerika i spetsen för den civiliserade världen."

"Amerikanen är tolerant. Politiken söndrar icke folket. En gång under fyra år eldas han upp och tar parti, motsatta skaror mötas, och en främling skulle helt naturligt få den uppfattningen, att hvilken si-

da som än segrade, så skulle våldsamheter följa. Men morgonen efter valet gå motståndarna arm-i-arm och gnabbas skämtsamt med hvarandra. Allt är så lugnt som hafvet en sommardag. Han slåss med rebeller för fyra år, och så snart de lagt ned sina vapen, inbjuder han dem till sina fester."

Om emigrationen till Amerika uttalar författaren sig på följande sätt:

"Värdet af dessa fredliga inkräktare består icke endast i deras antal eller den rikedom de medföra. För att rätt uppskatta dem måste vi äfven taga i betraktande deras öfverlägsna karaktär. Likasom de människor, hvilka lade grunden till amerikanska republiken voro öfverspända — fanatici, om ni vill — med långt avancerade åsikter i intellektuellt, moraliskt och politiskt hänseende, personer, som Europa förkastat som farliga, så äro de emigranter, som nu lämna sitt fädernesland, människor som äro missnöjda med de förhållanden, under hvilka de lefva och som här under nya villkor söka tillfällen att nå den utveckling, som nekades dem hemma. De gamla och öfvergifna, de lata och förnöjda trotsa icke den stormiga Atlantens vågor, utan sitta modlöst hemma, kanske klagande öfver sitt hårda öde eller, hvad som är ännu sorgligare, hopplöst belåtna med det. Emigranten är den duktige, energiske, ärelystne, missnöjde mannen, som längtande efter att andas likställighetens luft, beslutar sig för att slita sig loss från det gamla hemmet med dess alla band och i det

gästfria Amerika grunda ett nytt hem under opartiska och rättvisa lagar, hvilka tillförsäkra honom — och hvad som för honom och hans hustru gäller ännu mer — tillförsäkra deras barn rätten till fullt medborgarskap, tillfälle att bli fria människor i ett fritt land, delägare i hvarje rättighet och privilegium."

Ett ämne, som ligger mr Carnegie mycket på hjärtat och hvarpå han alltid lägger särskildt eftertryck är arbetets värdighet. I ett kapitel, kalladt "sysselsättningar", visar han hur högt han värderar amerikanarnas arbetsförmåga:

"Ännu finns där endast ganska obetydlig förvärfvad rikedom och endast en antydan till en sysslolös klass. Klimatet befrämjar ansträngning. Den mening är allmänt utbredd, att hvarje medborgare är skyldig republiken ett lif af nyttig verksamhet. Carlyle säger: 'Lycklig den människa, som funnit sitt arbete.' Mycket få amerikanare skulle kunna spåra sin olycka, om de lida af sådan, till denna orsak. Hvarje människa synes hafva funnit sitt arbete och utföra det gärna. Amerikanen tycker om arbete. Han har ännu inte lärt att med smak spela lätting. Äfven när ålderdomen närmar sig synes han hafva svårare, än personer af annan nationalitet, att draga sig tillbaka från verksam och vidtomfattande sysselsättning."

Äfven på ett annat område framhåller han Amerika som mönsterlandet:

"Den moral, som hvarje nation kunde lära af Amerika är denna: 'Söken först efter folkets uppfostran, så faller Eder sedan all annan politisk välsignelse till'. Partigräl, politiska intriger, den eller den reformen äro endast yttringar af mycket liten betydelse. Folkets uppfostran är det verkliga, grundläggande arbetet för män med allvarligt syfte att gagna sitt land. I detta, det mest förtjänstfulla arbete af alla, intager republiken, utan motsägelse, första platsen."

I de två följande citaten ur "Triumphant Democracy" erhåller man en klar inblick i mr Carnegie's uppfattning af kyrkor och religiösa bekännelser:

"I Förenta staterna finnas för närvarande hundra femtio skilda sekter, hvar och en lyckligt öfvertygad om att han i sitt bröst bär sanningen — och hvar och en har en del af sanningen. Hela sanningen kan icke erhållas i en eller i alla sekterna. Den är för stor, för allt genomträngande att bli uppdelad i fack, skrinlagd och kringskuren. Likaväl kunde ett enda land fordra monopol på all himmelens luft, som en enda sekt all himmelens sanning. Hvar och en kan ha något, men ingen kan ha allt.

Utan kyrkskatt eller tionde, utan statsunderstöd eller statsöfverinseende har religionen i Amerika småningom vunnit en styrka, som intet politiskt stöd kunde ha skänkt. Den är en lefvande makt, som trädt in i folkets lif och samlat människorna i en gemensam känsla, som arbetar i tysthet utan

denna slitning, som i moderlandet härflyter af sambandet med staten, hvilket, som vi ha sett, mycket bidrager till att hålla människor splittrade från hvarandra. Kyrkans makt i Amerika får icke sökas, som Burke sade om en idealisk aristokrati, 'i ruttna pergament, under fuktdrypande, fallfärdiga murar, utan i full lifaktighet, i handling och kraft uppenbarande sig i de ledande männens karaktär och i landets naturliga intressen.' Äfven sedt från synpunkten af hvad som i denna riktning åstadkommits och de penningsummor, som användts på kyrkliga organisationer, kan demokratien med full rätt påstå, att af alla engelsktalande folk har den skapat det mest religiösa hittills kända samfund."

Huru mr Carnegie sätter det fredliga arbetet och dess segrar framför krigarära, har förut omtalats. I sammanhang med ofvanstående skrifver han ytterligare därom:

"Amerikas förenta stater är antagligen världshistoriens enda exempel på ett samhälle, hvars grund och utveckling är af uteslutande industriell natur. Hvarje annan nation synes ha genomgått krigsstadiet. I Europa och Asien, i gamla tider såväl som nya, har samhällsutvecklingen hufvudsakligen varit resultatet af krig. Nästan hvarje ny dynasti i Europa har grundlagts genom eröfring, och hvarje nation därstädes har vunnit och bibehållit sitt område med vapenmakt. Människor ha varit som vilda djur, slaktande hvarandra på befallning af de små privi-

legierade klasserna. Amerikas kolonier däremot ha uppbyggts på en fredlig grund och landområdet har hufvudsakligast erhållits genom köp eller öfverenskommelse och icke genom eröfring. Ägnande sig åt fredliga sysselsättningar, har det amerikanska folket aldrig gripit till svärdet, utom till själfförsvar eller för att värna om sina institutioner."

Ett af mr Carnegie's nyaste föredrag är det han höll som president i "The british Iron and Steel Institute". Det har den mycket sägande rubriken: "Hemligheten i business är människokännedom."

Sedan talaren yttrat sig om Institutets stora betydelse och om sina företrädare på presidentstolen, bland hvilka han räknar upp sådana namn som Bessemer, Siemens, Bell och andra, förklarar han att den nuvarande presidenten icke har skuggan af en tanke på att kunna mäta sig med någon af dem hvarken som uppfinnare, kemist, forskare eller mekaniker. Hans område har varit "business", och det är hans erfarenhet häri, som ger honom rättighet att yttra sig. "Jag påkallar därför er uppmärksamhet", säger han, "till den viktiga frågan om organiseringen och behandlingen af det mest komplicerade af allt slags maskineri — människan — hvilket varit mitt område."

Mr Carnegie framhåller i föredraget sin vid många andra tillfällen förfäktade åsikt om fördelen för en firma att upptaga unga begåfvade män som delägare i affären. Och han talar af egen erfarenhet. "Vi hade

icke länge sysslat med fabriksrörelse, förrän vi upptäckte att hvarje särskild afdelning behöfde fullständig ledning, och att denna berodde på personen som hade detta åliggande. Så uppkom metoden att intressera de unga ljushufvudena ibland oss, då de visade sin förmåga att uppnå ovanliga resultat — källan till stor utdelning." Sedan mr Carnegie redogjort för principen, hvarpå delägarskapet var byggdt, öfvergick han till en afdelning i sitt föredrag, som han kallade: "Historien om kapten Jones", hvilken lyder sålunda:

"Vi kunde icke underlåta att se, då fabrikerna utvidgades, hur mycket framgången berodde af yrkesarbetarna, inspektörer och förmän, men hittills hade icke en enda af dem blifvit antagen som delägare. Affärs- och yrkesmannen — kontor och fabrik — voro ännu vidt åtskilda. Huru väl jag minnes mitt första försök att närmare sammanföra dessa två departemang. Det gällde kapten Jones, en af edra medlemmar, känd och värderad af många af eder som en af de bästa föreståndare, kanske nutidens främste, i Amerika. Han kom till oss som yrkesarbetare för åtta shillings pr dag. Jag förklarade för kaptenen huru flera af de yngre männen i affärsdepartemanget hade blifvit delägare och verkligen erhöllo mycket större ersättning än han, under det att hans tjänstgöring var minst lika värdefull, och upplyste om att vi ämnade göra honom till delägare. Jag skall aldrig glömma hans svar:

"Mr Carnegie, jag är mycket tacksam, men jag förstår mig inte på affärer och vill aldrig ha något bråk med sådana — har tillräckligt med bråk i de här fabrikerna. Låt mig vara som jag är, men gif mig en hejdundrande lön".

"Hädanefter", sade jag, "har ni samma aflöning som Förenta staternas president." Och så var det till hans död. Mina äldre kolleger, presidenterna för de andra fabriksaffärerna, underläto icke att ställa mig till ansvar för att ruinera järnaffären genom att betala en yrkesman högre lön än någon af dem erhöll. Alldenstund jag var betydligt yngre än någon af de där storheterna, bekände jag ödmjukt min förbrytelse, men kunde icke afhålla mig från att fråga om de visste, hvar vi skulle kunna finna två eller tre sådana som kapten Jones för dubbla priset. Vi öfverbetalade icke kaptenen, han var värd många vanligt aflönade presidenter. Kaptenens afslag på erbjudandet af delägarskap var det enda som förekom i min erfarenhet. Ingen af de andra yrkesmännen föredrog aflöning, och däri handlade de klokt. Intet kan jämföras med detta sätt.

Låt mig inprägla detta i de yngre medlemmarnas sinnen, de som kanske snart ha att göra sitt val. Från denna tid gick föreningen mellan fabriks- och kontorsdelägare ständigt framåt, tills ingen fabriksföreståndare var utan sitt intresse i affären, såsom hörande till hans ställning, och ingen styrelse eller viktigare kommitte var utan en representant bland

yrkesarbetarna. Fabrik och kontor rådgjorde om alla viktiga försäljningar och kontrakt. Yrkesmannen och affärsmannen öfverlade med hvarandra som kamrater och kompanjoner — en af de mest lönande förändringar vi någonsin gjorde.

Ett annat steg togs i samma riktning. Förmännen erhöllo en viss procent af inkomsten eller sparade utgifter i deras afdelning. Där det var omöjligt att bestämma gränserna för en afdelning, belönades föreståndarna med vackra gratifikationer utom deras aflöning, beräknade efter årets allmänna afkastning. Sålunda var, som regel, hvarje man i någon framskjuten ställning mer än blott och bart löntagare. Han kände sig ha fått foten på stegen, som leder till delägarskap förr eller senare.

Detta sätt att efter resultatet belöna afdelningscheferna har redan blifvit så allmänt och utbredes så snabbt, att vi kunna vara förvissade om, att det visat sig duga."

För affärsidealet — icke lön utan provision — har mr Carnegie följande goda bild:

"Jag ser aldrig en fiskarflotta gå under segel utan att känna glädje vid tanken på att den är grundad på den metod, som troligen kommer att bli allmän. Icke en enda man i någon af båtarna betalas bestämd lön. Hvar och en får sin del af vinsten. Detta förekommer mig att vara idealet. Det skulle vara mycket intressant, om vi kunde jämföra behållningen af en flotta, på detta sätt bemannad och skött, med

en, där männen fingo bestämd aflöning. Att döma af min erfarenhet, så skulle jag vilja säga att en besättning aflönade arbetare mot en besättning delägare skulle icke kunna upptaga täflan.

Framgångens stora hemlighet i alla affärsföretag, synnerligast fabriksrörelse, där en liten förtjänst i hvarje process betyder förmögenhet, är en liberal vinstutdelning bland dem som hjälpa till att åstadkomma den, och ju vidsträcktare utdelningen sker, dess bättre. Där ligga slumrande, oanade krafter i villiga människor ibland oss, hvilka endast behöfva uppmuntran och utveckling för att åstadkomma öfverraskande resultat. Penningbelöningar ensamt äro icke tillräckliga, ty de finkänsligaste och stoltaste naturerna behöfva en anstrykning af sympati, uppskattning och vänskap. Begåfning är känslig i alla sina yttringar, och det är sällsynt, icke vanlig förmåga som gör sig gällande äfven i praktiska affärer. Ni måste vinna och behålla den duglige, verkligt öfverlägsne mannens hjärta, innan hans hjärna kan göra sitt bästa.

En af de förnämsta orsakerna till den framgång Carnegie Steel Company vunnit är antagligen dess politik att göra de dugligaste af sina män till delägare. Jag rekommenderar allvarligt denna plan till Institutets medlemmar, öfvertygad om att i den farliga konkurrens som hotar, skola de affärsföretag som följa den segra i kampen.

I detta uppmuntrande faktum se vi det mäktiga och välgörande inflytandet af det personliga elementet. Arbetsgifvaren känner sina arbetare, och arbetarna känna sin arbetsgifvare; mellan dem råder ömsesidig aktning, sympati, vänligt intresse och välvilja, däraf fred. I våra husliga förhållanden se vi bäst huru sant det är: 'Sådan herre, sådan dräng; sådan fru, sådan piga.' Här ha vi förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetstagare i dess trängsta form och otaliga hem vittna om den harmoniserande verkan ett personligt förhållande har. Få hem äro utan gamla trotjänare eller pensionärer, hvilka så länge de lefva höra till familjen. Husbondens och hans barns vänskap för de gamla trotjänarna och dessas tillgifvenhet för sina herrar och fruar och deras barn är något af det vackraste i lifvet.

Hvad är det nu, som framkallat denna ömsesidiga tillgifvenhet? Icke endast utbetalandet af en viss bestämd lön å ena partens sida och fullgörandet af vissa bestämda åligganden — långt därifrån. Det är något mer, som gjorts å båda sidor, och den kännedom hvar och en har haft tillfälle förvärfva om den andre, deras förtjänster och vänlighet — i korthet sagdt, deras karaktär. Kontraktets stränga villkor drunkna i den ömsesidiga aktningens djupa brunn. Arbete betalas aldrig tillfullo med blott och bart penningar.

Om stora korporationers ledande ägare och cheferna endast kunde lära känna sina arbetare och —

hvad som är lika viktigt — arbetarna lära känna arbetsgifvarna, så att de visste om hvarandras såväl svårigheter som glädjeämnen, så skulle vi på detta besvärliga område ha samma harmoni, som så mycket fröjdar oss i våra hem. Det är hufvudsakligen okunnighet om hvarandras förtjänster, som skapar tvist öfverallt i hela världen, mellan enskilda, mellan firmor och deras arbetare — och mellan nationer. "Vi hata endast dem vi icke känna" är en sund maxim, som vi göra klokt i att lägga på sinnet."

Föredraget afslutas med ett förslag huru hvarje arbetare kan bli kapitalist.

"Tanken på att göra hvarje arbetare till en kapitalist och att lämna stor provision på behållningen till dem, hvilkas arbete är särskildt ansvarsfullt, skall troligen möta motstånd af ytterlighetsmännen å båda sidor, den våldsamma omstörtaren af kapitalistiska villkor och den trångsynte, snåle arbetsgifvaren, hvars öfvertygelse är att köpa sitt arbete som han köper sitt material, betalande det öfverenskomna priset och därmed slut. Men denna opposition, det äro vi öfvertygade om, skall icke leda till något. Det skall till och med gagna den nya ideen, om den hånas af ytterlighetsmännen och berömmes af massan af arbetare, hvilka icke befinna sig på någon af de farliga utkanterna, utan hålla sig i midten, där vanligen den största visheten ligger.

Emellertid är här fröet till en lofvande plan, en möjlig lösning af ett af vår tids svåraste problem.

Såsom medlemmar af Institutet låt oss emottaga, studera och diskutera den opartiskt. Att problemet skall lösas och att de två bundsförvanterna en gång skola lefva i vänlig kooperation, därpå bör ingen tvifla. Mänskligt samhällslif är rikt välsignadt. Det är odödligt och föddes med ärfd makt eller instinkt, som en lag för dess tillvaro, att slutligen lösa alla problem på bästa sätt, och bland dem ingen säkrare än vår tids svåraste fråga, förhållandet mellan dessa siamesiska tvillingar, hvilka måste gemensamt lefva eller gemensamt dö och för hvilka skilsmässa är detsamma som död — arbetsgifvare och arbetstagare — kapital och arbete."

XI

HERREN TILL SKIBO CASTLE

HERREN TILL SKIBO CASTLE

OM mr Carnegie's nuvarande lif lämnar hans biograf, mr Barnard Alderson, följande upplysningar:

Mr Carnegie hade tidigt fattat beslutet att draga sig från affärerna, när han hunnit till sextio år och att använda sitt lifs afton till "hvila, rekreation och filantropi". Sedan bildandet af den kolossala stålttrusten, med ett kapital af 1,100,000,000 dollars, gaf honom det önskade tillfället att placera sina stora räntor, öfverlämnade stålkungen sina anläggningar till denna, tog upp sina 250,000,000 dollars och var fri. Hela världen stod honom öppen, men han föredrog att återvända till sina fäders land och tillbringa åtminstone somrarna bland "Bonnie Scotland's" berg och moar, ljunghedar och tjärn.

Vid den tid då hans far blef en naturaliserad amerikan, var Andrew ett barn och erhöll följaktligen i tidens lopp de rättigheter och företräden, som han så högt skattar, att vara en fullfjädrad medborgare af Förenta staterna. Det är därför endast fullt riktigt att, om hans landtställe är i Skottland, så är hans stadsbostad i Amerika. Palatset vid Fifth Avenue Newyork, hvilket han byggt för sitt eget bruk

är i alla afseenden en bostad värdig en rik man. Men trogen sina demokratiska principer gaf mr Carnegie arkitekten, som uppgjorde byggnadsplanen, instruktionen, att hufvudsaken skulle vara "skönhet, enkelhet och bekvämlighet."

Under flera år hyrde han slottet Cluny för sitt uppehåll i Skottland, men då han 1895 erfor att Skibo castle var till salu, gjorde han sig genast underrättad om stället och erhöll upplysning att fastän det var beläget i Skottlands nordligaste del var klimatet härligt, fritt från fuktighet och mycket hälsosamt.

Han uppdrog genast åt en person att köpa det för 425,000 dollars och kom just i tid, enär tre andra anbud ingingo omedelbart efter. När han tog sin egendom i besittning och anlände till sitt nya hem, mottogs han med stor entusiasm af sina underlydande, som öfverlämnade en välkomstadress och en flagga med inskriptionen: "Öfverlämnad till Andrew Carnegie, Esquire, af hans underlydande vid hans hemkomst som ägare af Skibo". Mr Carnegie svarade att detta var hans första erfarenhet af att som ägare taga ett stort gods i besittning. Den bästa rätten till landet och den bästa nyckeln till slottet skulle vara vissheten om att han ägde sitt folks tillgifvenhet.

Mr Carnegie grep sig genast an med omändring af det gamla slottet. Det befanns nödvändigt att rifva ned hälften såsom förklarad osäker. En ny

flygel tillbyggdes för att bereda större bekvämlighet. Slottets inre underkastades äfven en genomgående restaurering i modärnaste stil, och ett rymligt bibliotek inreddes efter den nye ägarens litterära smak. Från den ståtliga hallen går en trappgång af siciliansk marmor. Biblioteket innehåller 4,000 volymer.

Den förnämsta personen vid läggandet af grundstenen till den nya flygeln var miss Margaret Carnegie, slottsherrns lilla dotter. Då mr Carnegie tackade för gåfvan af murslefven, hvarmed hans lilla dotter utförde ceremonien, sade han, att 'hvarje år af hans lif befästade honom ytterligare i den tro, att det största verk män och kvinnor kunna utföra är att på jorden upprätta lyckliga, dygdiga, förfinade och flärdfria hem. Gåfvan skulle vara hans dotters dyrbaraste arfvedel och skulle lära henne, att rikedom och företräden medförde motsvarande förpliktelser.' Då den lilla flickan föddes, talade tidningarna om henne som arftagerska till millioner. Med anledning af detta yttrande, sade mr Carnegie: "Min hustru och dotter skola icke belastas med rikedomens börda. Rikedom kan endast i en bemärkelse bringa oss lycka, däri att den ger oss tillfälle att göra andra lyckliga. Den sannaste lyckan är att lyckliggöra andra." Mrs Carnegie delar fullkomligt sin makes uppfattning i detta fall och hyser ingen önskan att ärfva millioner.

Hemkretsen i Skibo består af mr Carnegie, hans hustru och dotter och en syster till mrs Carnegie. Slottsfrun är en amerikansk dam, som gjort sig älskad af alla hon kommit i beröring med. Mrs Carnegie, som är tjugo år yngre än sin man, kastar sig med själ och lif in i hans planer, och hon är den första han vänder sig till för att få ett råd. Hon är ”makten bakom tronen”, rådfrågas i affärsföretag och offentliga välgörenhetsplaner och på hennes kvinnliga klokhet och vidsynta omdöme grundas ofta hans beslut. Älskvärd, liflig och begåfvad, är mrs Carnegie en mönstervärdinna, men hon föredrar att helt enkelt betraktas som husmor på Skibo och icke som offentlig person. Hon tycker icke om att bli föremål för observation och undviker helst intervjuaren. När mr Carnegie's lilla dotter föddes, yttrade han, att han nu ägde allt i världen, som hans hjärta åstundade.

Mr Carnegie är mycket stolt öfver sitt höglandsslott, hvilket han en gång beskref som ”sitt jordiska paradis”, och intet ger honom större nöje än att välkomna sina vänner och visa dem traktens skönheter. Slottet ligger på norra stranden af Dornoch Firth, Sutherlandshire, i den mest romantiska trakt, full af traditioner och otaliga legender.

Skibo's underlydande hysa stor vördnad för mr Carnegie och anse honom som en idealhusbonde. Han har åstadkommit en mängd reformer och följer med djupt intresse deras hemlif och dagliga ar-

bete. Det är ingen ovanlig syn i Skibo att se honom inbegripen i en lång diskussion med någon gammal landtman, och han erkänner att han ofta utgår ur ordstriden som "second best". Från det gamla slottstornet fladdrar i vinden en ofantlig dubbelflagga — "Union Jack" och Stjärnbaneret. En vän till mr Carnegie, som besökte honom i hans höglandshem, skref därom bland annat: "Mr Carnegie håller sin egen säckpipblåsare, och hvarje morgon väckas husets invånare af den gälla höglandsmusiken. Före middagen tjänstgöra samma säckpipor som substitut för middagsklocka, och spelmannen marscherar till matsalen i spetsen för gästerna.

Lifvet på Skibo liknar det, som föres på de flesta skotska slott. Hallen är öfversållad af böcker och tidningar, engelska och amerikanska, men af särskild betydelse är orgeln, hvarpå hvarje morgon före frukosten utföres musik. Det är mr Carnegie's ersättning för husandakt.

Till det yttre är mr Carnegie en kortväxt, liflig man, med rak hållning, skarpa, grå ögon, bred panna och kraftig mun. Hans temperament är gladt och ungdomligt, och hans fysiska uthållighet och vakna intresse förvånansvärda. Det nu grånade håret är enda tecknet på årens framfart. Han är välsignad med en sund kroppskonstitution, och denna i förening med att han tog sig tillvara för ungdomens laster och följde den manliga återhållsamhetens och hälsosamma rekreationens stig, har mycket bidragit

till hans framgång. Mr Carnegie är ytterst måttlig i sitt lefnadssätt och sina vanor och har därigenom kunnat bibehålla sin hela spänstighet till själ och kropp.

Han talar mycket långsamt med eftertryck på hvarje ord. Regeln: "Tänk först, tala sen" tillämpar han gärna. Han förhastar sig icke i att ge löften eller uttrycka en mening. Med klara, skarpa, genomträngande ögon betraktar han den frågande, som om han ville tränga till bottnen af hans själ; och när han svarar, äfven på den enklaste sak, gör han det på sitt öfverlagda sätt, klart inpräglande sin åsikt på åhöraren. Hans ansikte är mycket karaktäristiskt och leenden äro mera hemmastadda där än missnöjda miner. Han föredrar optimismens blåa himlar framför pessimismens svarta hålor och är alltid färdig att växla ett gladt skämt eller börja en diskussion.

Herren till Skibo är en omättlig läsare och väl hemmastadd på alla områden. Hvarje dag läser han ett halft dussin tidningar, utom en stor del veckoblad och alla viktiga månadsrevyer och tidskrifter. Han väljer snabbt ut det som intresserar honom och låter resten vara. Af mera solid litteratur har han läst ofantligt och har en naturlig smak för de bästa alster från alla tidehvarf. Shakespeare och Burns äro hans särskilda favoriter, och han ägnar dem båda sin dagliga hyllning genom att läsa ett stycke ur deras arbeten.

Det lif mr Carnegie fört har just varit ett sådant, som danat honom för det stora och ansvarsfulla verk han föresatt sig att utföra.

Detta verk synes nästan öfvermänskligt i dess stora omfång, enär hvarje gåfva måste föregås af mycken eftertanke och noggrann pröfning. Mr Carnegie kunde ge bort sin förmögenhet genast, om han icke vore genomträngd af den djupaste ansvarskänsla och den åsikt, att han endast är en förvaltare af allmänhetens medel. Och det är en stor lycka för mänskligheten, att en sådan makt att utföra goda handlingar kommit i händerna på en man, besjälad af de högsta principer och de ädlaste ideal.

INNEHÅLL

Wald. Zachrissons Boktryckeri A.-B., Göteborg 1903